

Commitment *without*

ERS

BORDE

Antisemitizmi Önleme ve
Holokost Eğitimi Kılavuzu

KİGA

POLITISCHE BILDUNG FÜR
DIE MIGRATIONSGESELLSCHAFT

ERS

Commitment *without* **BORDERS**

**Antisemitizmi Önleme ve
Holokost Eğitimi Kılavuzu**

İÇİNDEKİLER

7 Önsöz

Teori

ANTİSEMITİZM VE HOLOKOST EĞİTİMİ – ARKA PLAN VE SÖYLEM

9 Müslüman-Yahudi İlişkilerine Tarihsel Bakış

Dr. Nuh Arslantaş

12 Türkiye Tarihinde Antisemitizm

Dr. Umut Uzer

15 Antisemitizmin Güncel Diskurları

Aycan Demirel

19 Türkiye’de Antisemitizmle Mücadelede Bir Araç Olarak Holokost Eğitimi

Dr. Pınar Dost-Niyego

22 İsrail-Türkiye İlişkilerinin Dünyü Bugünü ve Geleceği

Hay Eytan Cohen Yanaracak

24 Günümüz Almanya’sında Antisemitizm

Dr. Juliane Wetzel

26 İsrail Eleştirisi ve Antisemitizm

Dr. Rosa Fava

31 Antisemitizmle Hesaplaşmada Tarihsel-Siyasal Eğitimin İmkan ve Sınırlılıkları

Patrick Siegele

Uygulama

EĞİTİM ÇALIŞMALARINA YAKINDAN BAKIŞ

39 Hatırlamanın Dört Köşesi

Metot: Anne Frank Merkezi

41 Tarihi Yerlerde Bulunan Nesnelerle Öğrenim

Martin Schellenberg, Sachsenhausen

44 Evet-Hayır Oyunu

Metot: Gesicht Zeigen

47 “ju:an” – Antisemitizme ve Irkçılığa Karşı Eleştirel Gençlik Çalışması

Judith Rahner, Amadeu Antonio Vakfı

50 Siyah ve Beyaz’ın Ara Tonları: İsrail-Filistin Çatışmasının Zaman Çizelgesi

Metot: KlGA

53 “Suçlu Onlar!” – Ekonomi Eleştirisi Bağlamında Antisemitizm

Metot: KlGA

55 “Ebedi Düşmanlık?” – İslami Kültür Dünyasında Yahudi Tecrübesi

Metot: KlGA

58 Yaşayan Kütüphane

Metot: Toplum Gönüllüleri Vakfı

60 Hafıza Yolculuğu

Metot: Karakutu

62 SEHAK’ın Holokost Eğitimi ve Antisemitizmle Mücadele Çalışmaları

Söyleşi: Öndercan Muti

65 “All is One” – Türk Öğrencilerin Auschwitz Ziyareti Üzerine James Macmillan ile Görüşme

Söyleşi: Öndercan Muti

Değerlendirme PROJE İZLENİMLERİ

- 69 **Ortakların Gözünden “Commitment without Borders”**
Söyleşi: Öndercan Muti
- 73 **Bir Fırsat Olarak Müze**
Derviş Hızarcı
- 75 **İki Mektupta Holokost Anmaları ve Hissettirdikleri**
Mehmet Sinan Birdal, Rita Ender
- 84 **Yahudiler İçin “Güvenli Bir Liman” Olarak Türkiye?**
Ferda Ataman
- 87 **Türk-Alman-Yahudi-Ermeni Tarihine Yolculuk**
Dr. Esra Özyürek

Hakkında KURULUŞLAR

- 91 **ABD Holokost Anma Müzesi (USHMM)**
- 91 **Amadeu Antonio Vakfı**
- 92 **Anne Frank House**
- 92 **Anne Frank Merkezi**
- 93 **Antisemitizm Araştırma Merkezi**
- 93 **Gesicht Zeigen!**
- 96 **Karakutu**
- 96 **KİGA**
- 97 **Sachsenhausen Anma Mekanı ve Müzesi**
- 97 **Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği – SEHAK**
- 98 **Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Merkezi – SEÇBİR**
- 98 **Toplum Gönüllüleri Vakfı – TOG**
- 99 **Wannsee Konferansı Evi**

Önsöz

Elinizde tuttuğunuz yayın KİGA, Karakutu ve TOG ortaklığında yürüttüğümüz 2014'te başlayan Commitment without Borders (CwB) projesinin bir ürünü olarak doğdu. Bu Türkçe yayın, geçen sene çıkardığımız Almanca yayınlara büyük ölçüde benzer bir içeriğe sahip. Tabi ki yerel ihtiyaçları ve güncel durumu gözetererek bazı ekleme ve düzenlemeler de yaptık. Proje esnasında veya ekseninde üretilen bilgiyi ve ortaklarımızın uygulama deneyimlerini eğitimciler, sivil toplum çalışanları ve gönüllüleri, insan hakları aktivistleri ve diğer ilgili kişilerin faydalanacağı bir formatta sunduğumuzu düşünüyoruz.

CwB, Türkiye-Almanya arasında eğitim alanında çalışanlar başta olmak üzere uzmanlar arasında antisemitizmi önleme ve Holokost eğitimi alanlarında bilgi ve deneyim değişimine imkan sağlayan bir projeydi. Elbette bu projenin sağladığı platformlar katılımcı kurum ve kişilerin çok şey öğrenmesine vesile oldu. Bundan sonra ortaklarımızla beraber üreteceğimiz etkinliklerle antisemitizm ve diğer nefret türleriyle mücadele etme ve tarihle yüzleşme çabalarımıza devam edeceğiz.

Tüm metinler ya CwB faaliyetlerinin birer çıktısı ya da proje ortaklarının bu faaliyetlerde paylaştıkları bilgi ve deneyimlerin birer özeti olarak bu yayına eklendi. Bu yayını sıradan bir derlemeden farklı kılan en önemli özellik katkı sağlayan herkesin en azından bir proje faaliyetine aktif olarak katılmış olması. Bu nedenle proje faaliyetlerini kısaca hatırlatmakta fayda var:

- Kasım 2014 / Berlin Çalışma Ziyareti: Türkiye'den uzmanların katılımıyla kuruluş ziyaretleri ve seminerler.
- Mart 2015 / Haftasonu Eğitim Semineri, İstanbul
- Mayıs 2015 / İstanbul Çalışma Ziyareti: Almanya'dan uzmanların katılımıyla kuruluş ziyaretleri ve seminerler.
- Ekim 2015 / Atölye Çalışması, Adrasan: Eğitim uygulamaları üzerine derinlemesine tartışma ve deneyim aktarımı.
- Haziran 2016 / CwB Konferansı, Berlin: Proje çıktılarının paylaşımı ve ilgili panel ve oturumlar.
- Yaz 2016 / KİGA'da Staj: Türkiye'den üç öğretmen katılımıyla
- Ekim 2016 / CwB Türkiye-Almanya Ağ Buluşması, Berlin: Eğitim uygulamalarıyla ilgili deneyim ve fikir paylaşımı.
- Aralık 2016 / CwB'nin Almanca Yayını (Ein deutsch-türkisches Handbuch zu Antisemitismusprävention und Holocaust Education)

Bu yayın dört bölümden oluşuyor: Teori, Uygulama, Değerlendirme ve Hakkında. Teori bölümünde Türkiye eksenli yazılar yer alıyor. Nuh Arslantaş'ın Müslüman ve Yahudilerin ilişkilerini tarihsel açıdan ele alan, Umut Uzer'in Modern Türkiye'nin antisemitizm tarihini anlatan ve Aycan Demirel'in antisemitizmin güncel tezahürlerine değinen yazıları bu bölümde bulunmakta. Pınar Dost-Niyego'nun Holokost eğitimine ve Hay Eytan Cohen Yanaracak'ın Türkiye-İsrail

ilişkilerine değinen yazılarıyla ise önemli iki meseleye daha yakından bakıyoruz. Ardından gelen yazılar ise Almanya'dan uzmanların değerli birikimlerini yansıtıyor. Juliane Wetzel Almanya'daki antisemitizme genel bir bakış atmamızı, Rosa Fava "İsrail göndermeli antisemitizm" kavramıyla tanışmamızı ve Patrick Siegele ise tarihsel-siyasal eğitimin (historisch-politische Bildung) getirdiği imkanları görmemizi sağlıyor.

İkinci bölüm "Uygulama"da ise denenmiş ve olumlu öğrenme çıktıları olan metot ve çalışmalar paylaşıyor. Buradaki örneklerin bu yayını okuyan eğitimcilerin somut çalışmalarına katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Bu bölümde paylaşılan Anne Frank Merkezi, Sachsenhausen Anma Mekanı, Gesicht Zeigen!, Amadeu Antonio Vakfı, KİGA, TOG, Karakutu, SEHAK ve Adapazarı Enka Okulları'nın deneyimlerinden öğrenecek çok şey var.

"Değerlendirme" bölümünde ise CwB kapsamındaki faaliyetlerle ilgili izlenim ve değerlendirmeler yer alıyor. Bu bölümde proje ortaklarının genel değerlendirmesinin ardından Derviş Hızarcı (Berlin Yahudi Müzesi ziyareti), Mehmet Sinan Birdal ile Rita Ender (Berlin'deki çalışma ziyareti), Ferda Ataman (İstanbul'daki çalışma ziyareti) ve Esra Özyürek (staj programı kapsamında düzenlenen hafıza turu) izlenimlerini paylaşıyorlar.

Son bölümde ise yayına katkı sağlayan kuruluşların tanıtım ve iletişim bilgileri bulunuyor. Her biri projemize değer katmış olan bu kuruluşlarda çalışan arkadaşlarımıza ayrı ayrı teşekkür ediyoruz. Tanıtılan kuruluşlar şöyle: USHMM, Amadeu Antonio Vakfı, Anne Frank House, Anne Frank Merkezi, Antisemitizm Araştırma Merkezi, Gesicht Zeigen!, Karakutu, KİGA, Sachsenhausen Anma Mekanı, SEHAK, SEÇBİR, TOG ve Wannsee Konferansı Evi.

Katkı sağlayan kuruluşları saymaya başlamışken maddi destekleri nedeniyle IHRA, Erasmus+ programı ve Almanya Aile Bakanlığı'na teşekkür etmek isteriz. Ayrıca burada projeye katkı sağlayan diğer kuruluşları da saymak gerekir: 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi, AJC Berlin, Archiv der Jugendkulturen, Berlin Yahudi Müzesi, DTK Wasserturm, Hafıza Merkezi, Hrant Dink Vakfı, Jugend Museum Berlin, Salaam-Schalom Girişimi, Stiftung Denkmal für die ermordeten Juden Europas, Şalom Gazetesi, Terörün Topografyası, Türk Musevi Cemaati...

Proje koordinasyonunu benimle beraber yürüten Eren Yıldırım Yetkin, Başak Tuğsavul, Beate Klammt, Aycan Demirel ve Derya Acuner'i de değerli emekleri nedeniyle anmadan olmaz. Yine bu yayına emeği geçen Alper Çırakoğlu, Başak Günsever, Doğan Akhanlı, Öndercan Muti ve Serin Erengezzin'in de ellerine sağlık. Son olarak burada tek tek ismini sayamadığımız en başından beri gerek katılımlarıyla gerekse de fikirleriyle destek vermiş tüm değerli dostlarımıza teşekkür etmek isteriz. İyi okumalar!

Emrah Gürsel, Mart 2017, Berlin

TEORİ

**ANTİSEMİZM VE
HOLOKOST EĞİTİMİ —
ARKA PLAN VE SÖYLEM**

Müslüman-Yahudi İlişkilerine Tarihsel Bakış

METİN Prof. Dr. Nuh Arslantaş*

Araplar ve Yahudiler, en eski dönemlerden günümüze varlığını sürdüren iki Sami ulustur. Bu iki ulusun ilişkilerini, birbirinden farklı, zamansal açıdan da birbirine eşit olmayan dört ana döneme ayırmak mümkündür: “İslam öncesi” olarak adlandırılabilir 1. dönem, her ne kadar bazı devreleri çok belirgin olmasa da, iki ulusun ilişkilerinin tarihsel arka planını anlama açısından önemlidir. Öte yandan iki halkın ortak kökenlerinin çağı olması itibarıyla bazı ilginç yönlere de sahip olan bu dönem, 1400 yıllık bir ilişkiler devresini oluşturmaktadır. Arap-Yahudi ilişkilerinin 2. dönemi, ilişkilerin en önemli ve en yoğun olduğu dönemdir. İslamiyet’in doğuşu ile başlayan ve yaklaşık 800 yıllık süreci kapsayan bu dönem, “Arap-Yahudi birlikteliğinin en yaratıcı dönemi” kabul edilmektedir. Müslüman/Arap-Yahudi birlikteliğinin zirvesi kabul edilen bu dönemde Yahudilik, Helenizm ve Babil dönemlerinden sonra yeni, ancak kapsamlı bir şekil ve format kazanmıştır. Yahudilik çoğu yönüyle bu şekil ve formatını hala korumaktadır. Miladi 1300’lerden 1900’lere kadar devam eden 600 yıllık 3. dönem ise, Arapların dünya tarihinden, Doğu Yahudilerinin de Yahudi tarihinden silindikleri bir dönem olmuştur. Yahudi-Arap ilişkilerinin 4. ve son dönemi olan 20. yüzyıl ise, “yüzleşme ve yenilenme dönemi” kabul edilmektedir. Bu son dönemde, Batılılaşmış Yahudiler, tarihlerinin esas sahnesi olan Doğu ile yeniden irtibat kurarak İsrail devletini kurmuşlardır (1948).

Araplarla, daha doğrusu Müslümanlarla, Yahudilerin ikinci dönemden başlayan ilişkilerini kısaca gözden geçirelim. Günümüz ilişkilerine bakarak geçmişle ilgili tahminde bulunmak söz konusu olduğunda insanların belki de en çok yanılacakları mesele, Müslümanlarla Yahudilerin tarihi süreçte geliştirdikleri ilişkilerdir. Özelde Müslüman-Arap genelde ise İslam dünyasının bazı kesimlerinde görülen Yahudi karşıtlığının çok modern bir olgu olduğu belirtilmelidir. Mevcut görüngünün aksine “Müslüman-Yahudi Birlikte Yaşam Tarihi” pek çok müştereklige sahiptir.

Hiz. Muhammed Zamanında Yahudi Yaşamı

Müslüman-Yahudi birlikteliği Hiz. Muhammed’in Medine’ye hicretiyle başlamıştır. Hicretten sonra yapılan nüfus sayımında Müslümanlar şehir nüfusunun sadece yüzde 15’lik bir kısmını oluştuyordu. On bin nüfuslu olduğu belirtilen şehrin kalanını ise müşrikler ve ağırlıklı olarak Yahudiler oluşturmaktaydı.

Hicretin ilk yıllarında Müslüman-Yahudi ilişkileri çok gerilimli bir seyir takip etmiştir. Bu da anlaşılabilir bir durumdur: Müslümanlar için var olma, Yahudiler içinse o güne kadar Medine’de sürdürdükleri ekonomik ve sosyo-kültürel üstünlüğü elinde tutma çabası bu gerilimin en önemli sebepleridir. Ancak bu gerilimli sürece Medine’deki bütün Yahudilerin iştirak etmediği belirtilmelidir. Günümüzde İsrail devletindeki Araplarla Yahudilerin ilişkilerine benzer şekilde, kaynaklarda Hiz. Muhammed’in aynı toplumu paylaşmanın gereği olarak Yahudilerle medeni ilişkiler kurduğuna dair pek çok örnek vardır. Mesela, O’na hizmet eden Yahudi bir genç bulunduğu, hasta olan Yahudi komşularını ziyaret ettiği, yanından geçen bir Yahudinin cenazesi için ayağa kalktığına dair anlatılar mevcuttur. En dikkat çeken örnek ise Kur’an’da hanımları “müminlerin annesi” olarak tanıtılan (Ahzab 33/6) Hiz. Muhammed’in iki eşinin, Hiz. Safiye ve Reyhane’nin (Rebeka) Yahudi kökenli olmasıdır. Kendisi Harun Peygamberin soyundan gelen, yani Kohen ailesine mensup Hiz. Safiye’nin vefatına kadar Yahudi akrabalarına yardım etmeye devam etmesi, hatta vefatında (ö. 672) mirasının 3’te 1’lik kısmını (ki kaynaklarda bu miktarın 33 bin dirhem gibi yüklü bir para olduğu rivayet edilir) onlara vasiyet etmesi, o dönem Müslüman kamuoyu tarafından bırakın yadırganmayı, akrabalıktan kaynaklanan doğal bir tutum olarak kabul edilmiştir.

* Marmara Üniversitesi. Bu yazı proje kapsamında İstanbul’da gerçekleştirdiğimiz çalışma ziyaretinde 24 Mayıs 2015 tarihinde yapılan konuşmanın bir özeti.

Medine’de yaşanan gerilimli süreçteki olumsuz ilişkiler, ilk fetihlerle genişleyen İslam dünyasında hakimiyet altına alınan yeni Yahudi cemaatlerine hiçbir surette yansımamıştır. Yaşananların tamamen siyasi olduğu, dini herhangi bir yönünün bulunmadığı, hem Müslüman hem de Yahudi cephesince gayet iyi bilinmekteydi. Bu olaylar, Müslüman-Yahudi ilişkilerini, İsa’ya karşı tutumları bahane edilerek Yahudilerin Hristiyanlarla yaşadığı kan davası tarzı bir ilişkiye dönüştürmemiş, kesinlikle ebedi düşmanlık söz konusu olmamıştır.

H. Muhammed’den Sonra İslam ve Yahudilik

H. Muhammed’in vefatından hemen sonra başlayan fetihlerle, o dönem dünyasının büyük bir bölümü, dolayısıyla kökeni İslam öncesi dönemlerdeki Asur, Babil ve Roma sürgünlerine dayanan Yahudi cemaatlerinin çoğu da İslam idaresine girmiş oldu. Bu durum Yahudi tarihi açısından da bir dönüm noktasıdır; çünkü Süleyman Peygamber zamanından beri Yahudi cemaatleri ilk kez tek bir devletin sınırları içerisinde birbirleri ile rahat bir şekilde irtibat kurma fırsatı elde etmiş, Talmud Yahudiliği ilk kez bu kadar geniş bir coğrafyada yayılma imkanı bulmuştu. O dönem dünyasında Yahudi cemaatlerinin çoğu Atlas Okyanusu’ndan Orta Asya içlerine kadar uzanan geniş bir coğrafyaya hakim olan İslam idaresinde yaşamıştır. O dönemde dünyanın diğer bölgelerinde de Yahudiler vardı; ancak Yahudi nüfusunun büyük çoğunluğu İslam dünyasında yaşıyordu. Seyahat, taşınma ve yerleşme konularında herhangi bir engel de bulunmadığı için İslam dünyasının her tarafına dağılmış durumdaydılar.

İslam fetihlerinin Yahudiler için her anlamda bir iyileşme olduğu tartışmasız kabul gören bir olgudur. Yahudiler, İslam idaresinde “zimme” adı verilen “hukuki bir teminat”la belli bir statü kazanmış; kendilerine din, dil ve kültür hürriyeti tanınmasının yanında can ve mal emniyeti de sağlanmıştı. Zaman zaman yaşanan bazı tatsızlıklara rağmen Yahudilerin bu statüsüne dikkat edilmeye çalışılmıştır. Bu statü halife ve sultanların keyfiliğine bırakılmamış, Kur’an ve H. Muhammed’in emir ve uygulamaları ile bağlayıcı hale getirilmiştir. Yahudilerin diğer din mensupları arasında bir arada yaşamak için yine Müslümanları tercih etmesi dikkat çeken bir diğer husustur. Haçlılar döneminde Suriye ve Filistin’de Yahudiler Haçlıların sürgün ve katliamlarını Müslüman komşuları ile birlikte yaşamıştır.

İslam dünyasında fikri-siyasi karışıklıklar ile şiddet ve kaosu hakim olduğu dönemlerde dahi Yahudilerin cemaat yaşamlarına müdahale edilmemiş, kendi mahallelerinde, günümüz hahambaşılığının yetkilerine sahip Bet-Din [hukuk evi] ve sinagog etrafında yoğunlaşan kümeler halinde “devlet içinde devlet” statüsünde bir hayat sürdürmüşlerdir. O dönemin geçer akçesi “tebaa”lık statüsü, fiili anlamda modern dönemlerin “vatandaş”lık statüsünden çoğu yönüyle ileri özellikler taşımaktaydı. Milli devletlerin kendisine benzetmeye çalıştığı azınlıklar, bazı araştırmacıların yerinde tanımla, İslam dünyasındaki “Ortaçağ dini demokrasisi”nde çok rahat bir hayat sürmüş, “devlet için devlet, hatta devletten de öte” bir statüye sahip olmuşlardır.

Müslümanlarla karşılaşmalarının ilk asrında “diğeri”ne karşı asırların getirdiği tereddütler sebebiyle yeni komşularına mesafeli duran Yahudiler, zamanla bu mesafeyi kaldırmaya başlamıştır. Aynı toplum-

da birbirini daha yakından görme fırsatı, Yahudilerde Talmudik dönemde “diğeri”ne (Yahudi olmayanlar, goyim) karşı geliştirilen katı tutum ile bazı sert kuralların, İslami dönemde yumuşamasına sebep olmuştur. Gerçekten de her iki kesim birbirini asla yabancı görmemiştir. Karışık mahallelerde yaşam ve komşuluk ilişkilerine dair pek çok örnek vardır. Bir araya gelmek, yiyip içip eğlenmek yadırganan bir durum olmadığı gibi, keder ve acılı günler de bu ilişki ve yardımlaşmayı pekiştirmiştir. Birbirinin fakirine el uzatmak, yetim-öksüz ya da duluna sahip çıkmak insani bir vazifeden öte komşuluğun gereği kabul edilmiş; kıtlık ve kuraklık gibi müşterek kader anlarında dualar beraber edilmiş, her iki dince mübarek kabul edilen şahsiyetlerin türbe ve kabirleri yan yana ziyaret edilmiş, toplanan ortak paralarla tamir edilmiştir.

Aynı toplumda yaşanması sebebiyle bazı problemler de eksik değildi. Fakat Müslüman idareciler dini aidiyetine bakmaksızın bütün vatandaşların durumlarıyla ilgilenmeye çalışmışlardır. İslam tarihinde Yahudilerin yaşadığı bazı sıkıntılar kesinlikle genelleştirilemez. Bunlar istisna olup belli olaylarla sınırlı kalmıştır. Yahudilerin ara sıra da olsa gördüğü bazı kısıtlamalar asla sürekli bir tavrın parçası olmamıştır.

İslam Toplumunda Yahudilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Dönüşümü

İslam dünyasının ilk üç asrı (miladi 8-10. asırlar), sosyo-kültürel ve iktisadi açıdan muazzam bir canlılığa şahit olmuştur. Yaygın bir şehirleşmenin, para ekonomisine dayalı canlı bir ticari hayat ve yoğun nüfus hareketlerinin yaşandığı bu dönemde yeni kurulan şehirlere başlayan akınla İslam toplumuyla bütünleşmeye başlayan Yahudiler, birkaç nesil sonra şehirlerdeki yeni imkanlar sayesinde toplumsal bir dönüşüm de yaşamıştır. Mesleki gettoların olmaması sebebiyle başta ticaret olmak üzere istedikleri mesleklerde rahatça faaliyet göstermiş, İslam toplumuna tam anlamıyla entegrasyonlarına paralel olarak değişik iş kollarına yönelmiş, bazılarında da sadece onlar söz sahibi olmuşlardır. Yahudilerin Talmudik dönemden beri süregelen kırsal kültürden şehir kültürüne geçişi de bu asırlarda gerçekleşmiştir. Bugünkü dünya ekonomisi, siyaset ve kültürel hayatındaki Yahudi katkısında, bu dönemlerde kazanılan bilgi ve tecrübenin azımsanmayacak bir katkısının olduğunu söylemek mümkündür.

İslam şehirlerinin ekonomik ve kültürel merkezler haline dönüşmesiyle beraber Yahudiler, İslam medeniyetine dahil olmakla kalmamış, bu yeni medeniyetin etkisiyle yeni bir Yahudi kültürü de ortaya koymuştur. İslam hakimiyetinden önce Yahudiler Helenizm’den fazlasıyla etkilenseler de putperest bir topluluğun mahsulü gördükleri için Helen bilim ve medeniyetinden “bozulmamak ve kaybolmamak için uzak durmayı” tercih etmişlerdi. Ancak İslam medeniyetine tavırları farklı olmuştur. Ortaçağ dünyasına her manada hakim olan bu medeniyetten kendi istekleri ile verimli bir kazanç sağlarken, bağımsızlık ve bütünlüğünü Yunan-Helen medeniyetinden daha iyi koruyabildikleri için İslam medeniyetiyle başka hiçbirini ile olmadığı kadar çok yakın ve verimli bir birliktelik yaşamışlardır.

Belli ekonomik standart ve özgürlüğün yakalanması, Yahudileri bilim ve sanat alanında da özgün eserler vermeye sevk etmiştir. Her din ve ırktan milletin kendini rahatça ifade imkanı bulduğu İslam toplumundaki özgürlükçü ortamda Yahudiler İslam düşünce ve ifade tarzını benimsemiş, bu fikri ve kültürel ortamdan etkilenmekle beraber bu ortama belli oranda katkı da sağlamışlardır. Miladi 9. ve 10. asırlar, Yahudi tarihi açısından da “Altın Çağ” kabul edilmektedir. Yahudiliğin her yönüyle olgunlaştığı bu çağda Yahudi hukuku, ibadeti ile dini şiir ve edebiyatı sistematik hale getirilmiş ve bugün dahi elden düşmeyen, kaynak vazifesi gören klasik metinler ortaya çıkmıştır. İslam dünyasındaki bilimsel mirasın gelişmiş verilerini özümseyen Yahudi bilim insanları bu mirastan faydalanarak din ve hayatın temel meseleleri adına yeni bir Yahudi yaklaşım tarzı da geliştirmişlerdir.

İslam dünyasında özellikle Moğol istilasından sonra başlayan hızlı gerileme, Batı’da Osmanlıların İslam dünyasının kaderini yeniden ellerine alması ile tekrar yükselişe geçmiştir. Doğu İslam dünyasında Abbasi, Fatimi ve Memlük halklarının gerileme ve çöküş kaderini paylaşan Yahudiler, Osmanlılarla birlikte yükseliş kaderine de ortak olmuşlardır. Roma-Bizans döneminden beri Anadolu ve Balkanlar’da yaşayan Romanyotlar; Fatih, Yavuz ve Kanuni dönemlerinde doğu bölgelerindeki toprak kazanımları ile Osmanlı hakimiyetine giren Araplaşmış Yahudiler (Müsta’ravim/Mizrahim) ile kökenleri sürgün ve iskanlara dayanan Aşkenaz ve Sefarad Yahudi cemaatleri, varlıklarını Osmanlı hakimiyetinde özgür bir şekilde devam ettirmiştir. Özellikle 1492 yılında İspanya’dan sürülen Sefarad Yahudileri, beraberlerinde getirdikleri insan gücü, bilgi ve zenginlikle küçülmekte olan Doğu Yahudileri için taze kan olmuş, o sırada yükselme süreci başlayan dindaşlarının Avrupa dünyasına açılmalarını da sağlamışlardır. Bankerlik, hekimlik ya da sarayda sultanlara danışmanlık vazifelerinde bulunan Yahudiler, 15. asrın sonu ile 16. asırlarda akli ve dini ilimlerde de önemli başarılarla imza atmışlardır. Bu asırlar, Yahudilerin İslam dünyasındaki “İkinci Altın Çağı” kabul edilebilir. 1700’lü yıllara kadar devam eden bu süreçte Yahudiler Avrupa’daki dindaşlarının yaşadıkları baskı ortamından çok uzak, liberal koşullar altında Osmanlılarla verimli bir birliktelik sürdürmüşlerdir. 300 yıl boyunca Türkiye Yahudileri, o dönem Yahudi dünyasının merkezi haline gelen ekoller oluşturarak İsrail halkının odağı olmuştur. Ancak 18. asırdan itibaren Osmanlı topraklarında her alanda Yahudilerin yerini Ermeni ve Rumlar almaya başlamış, bir süre sonra sarayda nüfuz sahibi Yahudi kalmamıştır. Ortaçağ’da Abbasi, Fatimi ve Memlük Yahudilerinin yaşadığı kaderi, Türkiye Yahudileri de Osmanlı hal-kının gerileme ve çöküş dönemlerinde paylaşmıştır.

Müşterek Tarih-Müşterek Kader

Bu tarihsel birliktelik ve yaşama tecrübesi “müşterek tarih ve müşterek kader” olarak isimlendirilebilir. İslami dönem, Yahudi tarihi açısından çok önemli bir dönem olarak öne çıkar. İslam döneminde, önemli bir kısmı İslam coğrafyasında yaşayan Yahudi nüfusuna büyük müsamaha gösterilmiştir. Yahudiler dinlerine uygun olarak geçimlerini herhangi bir engelle karşılaşmadan sağlayıp, elde ettikleri ekonomik refah sayesinde ilmi çalışmalarını özgürce yerine ge-

tirebilmişlerdir. Günümüzün tüccar ve entelektüel Yahudi tipi İslami dönemde ortaya çıktığı gibi, Yahudiliğin İslami ilimler esas alınarak yeniden şekillendirilmesi de bu döneme tekabül eder.

Öte yandan bu uzun süreçte değişik coğrafyalar ve farklı Müslüman milletlerin hakimiyetindeki Yahudilerin yaşadığı birtakım sıkıntıların genelleştirilmesi yanlıştır. Sürekli tavrın bir parçası değildir. Bu sebeple modern çağın kötü icadı “antisemitizm” İslam dünyası için söz konusu değildir. Antisemitizme yol açacak dini referanslar olmadığı gibi, yaşanan tarihi örnekler de yoktur. Tarihi genlerde olmadığı için bu terim dünya milletleri içerisinde belki de en çok Müslümanlara yabancıdır.

Bu iki dinin mensubu arasında günümüzde yaşanan bir takım tatsız hadiseler geçicidir; insani ve akıllı politikalarla aşılabilecek durumlardır. İdeolojik ve politik kaygılar bir kenara bırakılarak tarihi tecrübeler ışığında insani çözümler üretilmesi hiç zor değildir. Diğer yandan son zamanlarda özellikle Batı’da moda olan Müslüman ve Yahudi karşıtlığı ile entegrasyon adı altında yapılmaya çalışılan asimilasyon girişimlerinin, bu bir arada yaşamın güzel örnekleriyle dolu tarihi tecrübelerden alması gereken önemli dersler vardır. ●

Derviş: “Dinler arası diyalog gibi formatlarda, gerçek anlamda bir diyalogun çok ender bulunduğu dikkatimi çekiyor. Sıklıkla azınlık-çoğunluk ilişkileri temelinde, bu dinler arası diyalog içinde, örneğin Salman Rüşdi’nin Şeytan Ayetleri’nin camide okunması talep ediliyor. Bu cemaatler için irkiltici ya da en azından zorlayıcı olabiliyor.”

Türkiye Tarihinde Antisemitizm

MEİN Dr. Umut Uzer*

Türk tarih yazımında İkinci Meşrutiyet olarak bilinen dönemde (1908–1918), Batıcılık, Milliyetçilik ve İslamcılık gibi ideolojilerin hepsi Osmanlı İmparatorluğu'nun egemen fikri olmak için rekabet halindeydi. 1908'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) iktidara gelişiyle, Osmanlı'nın eşit yurttaşı sayılacaklarını uman bütün etnik gruplar arasında bir iyimserlik ortaya çıktı. Sonuç olarak, tüm azınlıklar kendi milli devletlerine sahip olmayı yeğlediği için bu sivil milliyetçilik kısa sürdü.

Aslında, İTC'nin önemli bir Yahudi nüfusa sahip Selanik'te kurulması ve Yahudi üyelere sahip olmasının etkisiyle, antisemitizm Osmanlı İmparatorluğu'nda 1908'den sonra görünür olmaya başladı. İslamcı çevrelere göre Jön Türkler, İslami olmayan düşünceleri teşvik eden Yahudiler tarafından kontrol ediliyordu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önemli Yahudi üyeleri olarak, sonradan Munis Tekinalp adını alan Moiz Cohen ile Emmanuel Caruso'dan bahsedebiliriz. İkincisi, Sultan 2. Abdülhamid'in tahttan çekilmesini talep eden İTC heyetinin üyelerinden biriydi. Tam da bu nedenle bugün İslamcı ve muhafazakar çevreler Yahudileri Jön Türklerle ilişkilendiriyorlar. Ancak parti kadrolarında Ermeniler de dahil olmak üzere sayısız milletin mensupları bulunduğundan Yahudilerin İTC'de aşırı bir güce sahip olduklarına inanmak yanlış olacaktır.

Sonuç olarak bugün İslamcılar ve muhafazakar çevrelerden gelen eleştirilerin birçoğu bu dönemle ilişkilidir. Tarihsel geçerliliği olmayan bir şekilde Jön Türklerin Yahudi ve Osmanlı İmparatorluğu'nu dağıtmak isteyen İslam karşıtları olduğuna inanmaktalar.

Aslında diğer yerlerde olduğu gibi Türkiye örneğinde de antisemitizm komplo teorileri ile yakından ilişkilidir. 1897'de İsviçre'nin Basel kentinde düzenlenen ilk Siyonist kongrede Siyonizm'in kurucularından Theodor Herzl'in Osmanlı Devleti'ni parçalama kararı aldığı gibi akıl almaz iddialar bile vardır. Bu uydurmalar bazen Türkiye'deki TV kanallarında gösterilmektedir; ki bu da en hafif tabirle sorunludur.

Tekrar ifade etmek gerekirse, bu komplo teorileri görebildiğim kadarıyla Jön Türk döneminde başladı. Dahası İngiliz propagandası, özellikle de I. Dünya Savaşı esnasında Arap ve Müslüman kitlele-

ri ikna edip hükümetlerine karşı etkilemek için bu fikirleri kullandı. Örneğin, bu suçlamaları yaymanın yanı sıra antisemit yayınları dağıtan, dönemin İstanbul'daki İngiliz büyükelçisi Gerard Lowther'a dikkat çekilmelidir.

Ayrıca, 1913-1916 yılları arasında ABD büyükelçisi Henry Morgenthau'nun, TürkoFOBik ifadelerle dolu "Büyükelçi Morgenthau'nun Hikayesi" kitabını yazdığını not edelim. Daha da önemlisi, Talat Paşa'nın kendisine bütün dinleri hor gördüğünü, haham, imam ve rahiplerden nefret ettiğini söylediğini iddia etmektedir. Bu ifadenin doğruluğu oldukça şüphelidir ve Arap dünyasına yönelik yapılan Jön Türklerin İslam dışı olduğu propagandasının bir parçası gibi görünmektedir.

Cumhuriyet çağına gelirse, modern Türkiye'nin ilk yıllarında birçok antisemit olay meydana geldi. Yeni ülke laik olsa da gayrimüslimlere siyasi arenada artık fazla yer verilmemekteydi. Bir İslam devleti olmasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle 19. yüzyılda önemli mevkilere atanan bazı gayrimüslimler vardı. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu'nun Londra büyükelçisi, Rum kökenli Kostaki Musurus Paşa'ydı.

Cumhuriyet ise laik Müslümanlara dayanıyordu. Sonuç olarak, buna karşı bir kanun bulunmamasına karşın gayrimüslimler artık bürokrasideki önemli mevkilere atanmadı. Gazetelerde iş duyurularında Türk olmak istihdam şartlarından biri olarak belirtildi. Pratikte bunun anlamı etnik Türk olmasa da mutlaka Müslümanları arıyor olmalarıydı. Bununla Cumhuriyetin ilk yıllarında uygun görüldüğü şekliyle sosyolojik, dindar olmayan Müslüman olmayı kastediyorum.

Kemalist Türkiye'nin laikliğine rağmen, gayrimüslimler, vatandaş olsalar ve yüzyıllar boyunca Türkiye'de yaşasalar bile yabancı olarak algılandılar. Gayrimüslimlere yönelik algı, güvenilir olmadıkları ve gerçek Türk olmadıkları yönündeydi.

Bugüne kadar Türk olmayan Müslümanların Türklüğü sorgulanmamakla birlikte, Türk Yahudilerinin ezici çoğunluğu kendini Musevilik inancına sahip Türkler olarak görse de gayrimüslimler genel olarak halk tarafından Türk sayılmamaktadır. Başka bir deyişle, Türkiye'de çoğunlukla etno-dinsel bir millet anlayışı baskındır.

Antisemit olayların cumhuriyet döneminde artması ilginçtir. Önemli olaylardan biri 1934 Trakya olaylarıydı. Çanakkale dahil olmak üzere Trakya genelinde Yahudilere ait bir dizi dükkan, ev, büro ve işyeri saldırıya uğradı. Bu nedenle Türkiye'nin Avrupa toprakla-

* İstanbul Teknik Üniversitesi. Bu yazı proje kapsamında İstanbul'da gerçekleştirildiğimiz çalışma ziyaretinde 24 Mayıs 2015 tarihinde yapılan konuşmanın bir özeti.

rındaki Yahudi cemaati İstanbul'a göç etti. Başbakan İsmet İnönü antisemitizmi yabancı bir düşünce olarak nitelendirse de sonuçta Yahudiler İstanbul'a taşınmak zorunda kaldı.

Nitekim 1920'lerde ve 1930'larda yayımlanan Akbaba dergisinde ve diğer yayınlarda antisemit karikatürler yer alıyordu. Bu tür karikatür ve yazılarda, Yahudiler diğer antisemit klişelerin yanında zengin ve Türk ulusunun kanını emen sömürücüler olarak tasvir edildi. Ayrıca gazetelerde Yahudi halkına yönelik, İstanbul'da Adalar vapuru veya tramvayda yüksek sesle İspanyolca (Ladino) konuştukları yönünde eleştiriler yapıldı. Bu eleştirilerde, Yahudilerin tam anlamıyla iyi Türkler olmadıkları ve 15. yüzyılın sonlarında İspanya'dan atılmış olmalarına rağmen hala İspanyolca konuşarak Türklere nankörlük ettikleri belirtiliyordu.

"Vatandaş, Türkçe Konuş" kampanyasının bir parçası olarak, kamusal alanda Ladino konuşmamaları yönünde Türk hükümetinden ve öğrencilerden gelen uyarılarla karşılaştılar. Bu nedenle, Türkiye'de artık Türk Yahudi cemaati anadil olarak Türkçe konuşuyor ve canlandırmaya yönelik çabalara rağmen toplumsal düzeyde Ladino konuşmuyor.

Gayrimüslimler arasında, Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ve modern Türkiye'nin başlangıcında Yahudilerin Türk diline en az hakim grup olduğu iddiası da enteresandır. Rumlar ve Ermeniler büyük oranda iki dilli oldukları için pek fazla dil problemi yaşamamışlardı. Fakat Yahudi cemaatinin Türkçe seviyesi, iki dil; Fransızca ve İspanyolca konuşmalarından dolayı daha düşüktü. Ancak 1950'lerden sonra, hatta daha önce, Yahudi cemaatinin önemli bir bölümünün anadilini bıraktığı, ev ve sokakta Türkçe konuşmaya başladığını iddia edebiliriz.

Bir başka önemli olay 1942 Varlık Vergisi'ydi. 2. Dünya Savaşı sırasında Türk hükümeti tüm vatandaşlara bir vergi koymaya karar verdi. Ancak gayrimüslimler orantısız bir şekilde vergilendirildi.

Bu antisemit bir karardan çok, gayrimüslim karşıtı bir önlemdi. Ancak Yahudiler ciddi biçimde zarar gördü ve birçok girişimci ve hatta küçük esnaf iflas etti. Bu verginin gayrimüslimlere yansımaları o kadar sertti ki, bazıları eşya ve mülklerinin hepsini satacak olsalar bile vergiyi ödeyemeyecek durumdaydı.

Bir başka önemli bir hadise de 6-7 Eylül 1955'te oldu. Olay, daha çok Kıbrıs'la ilgili ve Rumlara yönelik olsa da; Yahudilerin ve Ermenilerin dükkanlarına saldıran protestocular tarafından tüm gayrimüslimler tek bir kategori olarak görüldü.

1960'lı yıllardan 1980'lere kadar antisemitizmin görünür belirtileri yoktu. Ancak 1969'da İsrail Başkonsolosu Ephraim Elrom'un solcu militanlar tarafından öldürülmesinden bahsedilmelidir. Bu örnekle antisemitizmin sadece dini temelli olmadığını, dünya devriminin bir parçası olarak algılanan Filistin hareketine sempati duyan soldan da kaynaklanabildiğini anlayabiliriz.

Öte yandan, İslamcı tabanda siyaset yapan Milli Görüş Hareketi'nin lideri ve aynı zamanda Milli Selamet Partisi (MSP) ile Refah Partisi'nin (RP) başkanı olan Necmettin Erbakan, antisemit düşüncelerin; özellikle Yahudilerin dünyayı kontrol ettiği, Amerikan ve Avrupa politikalarını belirlediğine olan inanın yaygınlaşmasında önemli bir rol oynadı.

Ayzin: "Grubumuz içinde [Holokost gibi konularda] öğrencilerin doygunluğu fenomeni üzerine uzun uzun konuştuk ve kendimize sorduk: Bu nasıl bir fenomen? Nereden geliyor? Bu fenomen konuların fazla işlenmesiyle bağlantılı değil. Çok büyük bir toplumsal tartışma ve yapılan çok şey var ancak bu aşırı doygunluk ahlak dersi veren tutumlar gibi başka kaynaklardan besleniyor."

Derya: "Türkiye'de böyle bir doygunluk algısı yok. 2. Dünya Savaşı ve Holokost gibi konulara büyük bir ilgi olduğunu gözlemliyoruz. Bilgiye çok büyük bir istek var. Bu istek de ağırlıklı olarak tarihsel olaylara yöneliyor."

Buna ek olarak, 1986'da ve 2003'te İstanbul'da Neve Şalom sinagoguna, yine 2003'te Beth İsrail sinagoguna saldırılmasını ve 2003'te Yahudi diş hekimi Yasef Yahya'nın öldürülmesini antisemitizmin tezahürleri olarak vurgulamamız gerekir.

Günümüz Türkiye'sinde, bir takım gazeteler ve TV kanalları antisemit mitleri yaymakta ve bunlara gerçekten inanmaktadır. Bu gazetelerde ve sosyal medyada nefret söylemleri görebiliriz.

Antisemitizmin Türkiye'de genellikle uykuda olduğu, ancak Filitin'de bir gerginlik olduğunda uyandığı ve zehrini artırdığı söylenebilir. Yakın süre önce bir şarkıcı Hitler'i övdü ve zavallı bir adam olarak adlandırarak ne kadar haklı olduğu konusunda yorumlar yaptı. Edirne Valisi gibi devlet görevlilerinin, yakınlarda yenilenmiş Edirne sinagogunun açılmayıp bir müzeye dönüştürülmesini savunan ayırmacı açıklamaları hükümet tarafından azarlanmasına neden oldu.

Bununla birlikte, Türk Yahudi cemaati bu ifadeler karşısında artık daha çok ses çıkıyor. Bu hoşlanmadıkları sözleri eleştirmeleri yeni bir durum çünkü Türkiye'deki Yahudi cemaati hep çok düşük profilli olmuştur. Yahudiler aileleri tarafından tavsiye edildiği gibi tartışmalara katılmamayı tercih ediyorlardı. Ancak son birkaç yıldır her çatışma veya siyasi olayın arkasında bir Yahudi olduğunu iddia eden komplo teorilerini kınayarak laflarını sakınmadılar.

Antisemit söylemlerin artışına rağmen, ironik bir biçimde 2015, Türk Yahudileri için iyi bir yıl oldu. Hanuka'nın [Musevi Bayramı] İstanbul Ortaköy'de açıkça kutlanması, aslında gerçekleşene kadar mümkün görülemezdi. Bunun dışında Edirne Sinagogu devlet kaynaklarıyla yenilendi; Sovyetler'in Karadeniz'de batırdığı Struma ile ilgili ilk resmi anma gerçekleşti ve Ankara'da Bilkent Üniversitesi'nde Meclis Başkanı dahil üst düzey temsilcilerin katılımıyla ilk kez Holokost anması düzenlendi.

Ayrıca, Türkiye dikkat çekici biçimde Uluslararası Holokost Anma İttifakı'nın (IHRA) gözlemci ülkesidir. Giderek daha İslamcı veya muhafazakar hale gelen Türkiye'nin gözlemci olarak bu örgüte katılması, Türkiye'de Holokost ile ilgili faaliyetlerin daha açık bir şekilde yürütüldüğünün göstergesidir.

Son birkaç yıldır Aladdin Projesi'nin düzenlediği etkinlikler, Yad Vashem ve Anne Frank House'un sergileri, USHMM (ABD Holokost Anma Müzesi) tarafından yoğunlukla özel liselerden öğretmenlerin eğitilmesi gibi çalışmalar da görülüyor. Bu etkinlik ve ziyaretlere ek olarak, son yıllarda 27 Ocak'ta Uluslararası Holokost Kurbanlarını Anma Günü etkinlikleri düzenleniyor. İlk yıllarda törenler İstanbul'daki sinagoglarda ve bir kez Kadir Has Üniversitesi'nde düzenlense de, 2015 yılında Ankara'da Bilkent Üniversitesi ve 2016'da da Ankara Üniversitesi'nde gerçekleştirildi.

Neticede, Türkiye'de gazeteci, muhafazakar akademisyenler ve bazı politikacılarda antisemitizm gittikçe daha görünür oldu; komplo teorileri marjinal olmaktan çıkıp merkeze yerleşti. Tabii ki, bu gelişmeden yalnızca İslamcı çevreler değil bazı sol kanat yazarlar da sorumluydu. Şüphesiz, bu tür düşüncelerle ancak 2. Dünya Savaşı, Holokost ve antisemitizm hakkında daha fazla eğitimle mücadele edilebilir. Böylelikle dünyanın Yahudi hakimiyetinde olduğu komplolarına inanan insanlar, bir şekilde bu düşüncelerin antisemitizmle ilişkisinin farkına varabilir. ●

Antisemitizmin Güncel Diskurları

METİN Ayca Demirel*

2003 yılında İstanbul'daki sinagoglara yapılan terör saldırılarından beri, 2006 Lübnan Savaşı, 2009 Gazze Savaşı, "one minute" krizi¹ ya da 2010'da Gazze filosuna yapılan baskının rüzgârıyla Türkiye'deki antisemitizm ve İsrail düşmanlığı şimdiye kadar görülmemiş ölçüde yaygınlaştı. Fakat hem kamu hem sivil toplum aktörleri arasında Türkiye'de antisemitizm olmadığına dair geniş bir uzlaşa bulunmaktadır.² Çok az sayıda liberal entelektüel, toplumdaki artan Yahudi düşmanlığını eleştirmektedir.

Sosyolojik araştırmalar Türkiye'de farklı yaşam biçimlerine karşı genel bir hoşgörüsüzlük olduğunu gösteriyor. Yahudilere karşı belirgin hınç duyguları da buna dahil. Sabancı Üniversitesi'nden Ersin Kalaycıoğlu daha 2004 yılında toplumda güçlü bir sağa kayış olduğunu tespit etmişti: Türkiye'deki zihinsel iklim, gittikçe daha hoşgörüsüz, yabancı düşmanı ve antisemit olan dindar ve milliyetçi bir muhafazakârlığa doğru gelişim gösterdi.³ Amerikan araştırma merkezi PEW de 2004'ten beri artan Yahudi Düşmanlığı bulgusunu onaylıyor. Onlara göre 2004'te Türk halkının %49'u Yahudilere karşı olumsuz bir tutuma sahipti. Bu oran 2006'da %65'e, 2008 yılında ise %76'ya çıktı.⁴

* Bu yazı, bu yayının hedef kitlesi göz önünde bulundurularak daha önceden hazırlanmış Federal Almanya Parlamentosu Antisemitizm Bağımsız Uzmanlar Komisyonu'nun iki raporundan ilgili bölümlerinin kısaltılarak çevrilmesiyle oluşturuldu. İlk rapor „Antisemitismus in Deutschland. Erscheinungsformen, Bedingungen und Präventionsansätze“ [Almanya'da Antisemitizm. Tezahürler, Şartlar ve Önleyici Yaklaşımlar] adı altında Federal Parlamento'ya sunulmuş ve aynı adla 2011'de yayınlanmıştır. İkinci rapor ise yine aynı Komisyon tarafından aynı adla Nisan 2017'de parlamentoya sunulacak ve yayınlanacaktır. Ayrıca bu makalenin bir kısmı Uzmanlar Komisyonu üyesi Ayca Demirel imzasıyla, „Antisemitismus in türkischsprachigen Medien“ [Türkçe Medya Organlarında Antisemitizm], Jahrbuch für Antisemitismusforschung, 20 (2011) içinde yayımlanmıştır.

1 „One Minute“ krizi Türk Başbakanı Erdoğan ile İsrail Devlet Başkanı Şimon Peres arasında Davos 2005 Dünya Ekonomik Forumu'nda geçen olayı belirtir. Bu olay, iki ülke arasında zor bir siyasal krizin başlangıcını işaret etmektedir.

2 Marcel Russo, Post Gazze Antisemitizmi. Şalom, 04.03.2009.

3 Alıntılan: Yunus Emre Kocabaşoğlu: Bilimin boy aynası. 23.01.2010; [http://bianet.org/biamag/biamag/119627-bilimin-boy-aynasi, erişim 14.10.2010].

4 Pew Research Center'in araştırması: "Unfavourable views of Jews and Moslems on the increase in Europe." 17.09.2008; [http://pewglobal.org/files/pdf/262.pdf, erişim 09.10.2010]

Bu anlamı çok açık sonuçlara karşın, Türk toplumunda bu eğilime karşı bir etkide bulunmak üzere herhangi bir tepki hissedilmiyor. Mevcut yasalarda antisemit motifli nefret suçlarını içine alan yasal takibat ise çok yetersiz kalıyor.

Antisemitizm Türkiye'deki sol, sol liberaller, Kemalistler, Müslüman aydınlar ve insan hakları aktivistleri için bir konu oluşturmuyor. Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın şu ifadesi devlet adamlarının antisemitizmle ilgili tutumlarının tipik bir örneğini oluşturuyor: "Bu ülkenin ve bu milletin tarihinde antisemitizm asla olmamıştır."⁵

Antisemitizmin Tezahürleri ve Anlamlandırma Kalıpları

Dünyayı Açıklayan Şablonlar Olarak Komplolar Teorileri

Tanıl Bora daha 1996'da eleştirel teori dergisi Birikim'de Türkiye'yi komplo zihniyetinin "örnek ülkesi" olarak niteliyordu.⁶ Bugünün çözümleri ve komplo külliyatının patlaması bu varsayımları doğruluyor.

Özellikle İslamcılar arasında; Siyonistler, masonlar ve Kripto Yahudilerin ("Dönme"), Sultan 2. Abdülhamit'in Theodor Herzl'in Filistin'de Siyonist yerleşimine izin verme talebini reddetmesinden sonra, Siyonistlerin Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu getirmenin yolunu açtıkları düşüncesi yaygındır.⁷ Tarihsel olayların antisemit yorumu muhalif hareket Jön Türkler'in ve aydınlanmacı masonların merkezlerinin Yahudi ve "Dönme" ağırlıklı bir kent olan Selanik'te bulunmasına dayanmaktadır.

5 ADL Press Release , 10.06.2005: Prime Minister Erdogan Tells ADL That „Antisemitism Has No Place in Turkey“; [http://www.adl.org/PresRele/ASInt_13/4730_13.htm, erişim 14.10.2010]. yayınlanmıştır

6 Tanıl Bora, Komplolar Zihniyetinin Örnek Ülkesi Türkiye, Birikim 90 (1996), S.42.

7 Daha fazla bilgi için bkz. Rifat N. Bali, Musa'nın Evlatları, S.310 ve devamı; Krş. Claudia Dantschke, Islamistischer Antisemitismus [İslamcı antisemitizm], Zentrum Demokratische Kultur der RAA Berlin, Amadeu Antonio Stiftung (Haz.), Vor Antisemitismus ist man nur noch auf dem Monde sicher – Antisemitismus und Antiamerikanismus in Deutschland [Antisemitizme karşı artık ancak ayda güvendesiz – Almanya'da antisemitizm ve Amerikan karşıtlığı] içinde, Leipzig 2004.

İslamcılarının etki gücü yüksek bir diğer tarih miti de sözde Lozan komplosu tezidir. Tez Osmanlı İmparatorluğu son Başhahamı Hayim Nahum'un, Türk diplomatlarının danışmanı olarak yer aldığı 1923 Lozan Konferansı katılımına gönderme yapar. Bu durum Hayim Nahum'un bilerek ve güdümlü olarak halifelğin ve şeriatın kaldırılmasına ve Avrupa yasalarının getirilmesine katkıda bulunduğu biçiminde yorumlar.⁸

Yahudi ya da Yahudi olarak algılanan kurumlara yönelik terör saldırıları da sık sık antisemit bir çerçevede yorumlanmaktadır. İslamcı yazarların çok sayıda makalesinde, New York Dünya Ticaret Merkezi (2001) ve İstanbul'daki sinagoglara yapılan (2003) terör saldırılarından, dünya kamuoyunun inandığı gibi, İslamcı teröristlerin falan değil Yahudilerin sorumlu olduğu ima edilir. Güya bu saldırılar her şeyden önce, diasporada yaşayan Yahudileri İsrail'e göç etmeye sevk etmek yoluyla, Siyonizm'in, İsrail Devleti'nin ve "Dünya Yahudiliği"nin siyasal-stratejik hedeflerine hizmet etmektedir.

Sözde Her Şeyin Arkasındaki Güç: Üst Akıl⁹

Görece yeni bir komplo teorisi örneği olarak "Üst Akıl" gösterilebilir. Çok yaygın bir antisemit söylemi alıp ve bunu dünyayı açıklama iddiasındaki antisemit bir kalıba eklemeyen "Üst Akıl" belgeselinin tanıtımında şöyle denir: "Dünyayı yöneten üst akıl kimdir? Bütün sırlar çözülecek."¹⁰

Komplo teorisi niteliğindeki "üst akıl" tezini ayrıntılarıyla açıklamak için çoğu kamuoyunun iyi tanıdığı bürokrat, siyasetçi, akademisyen, ilahiyatçı ve gazetecilerden oluşan 33 kişi ile görüşülmüş. Bu propaganda filmi "üst akıl" ile kim ya da neyin kastedildiğini bilmeyen herkes için moderasyonun başında yanıt veriyor: Her şeyin üstünde duran; yakan, yıkan, aç bırakan, savaştıran, devrimler ve darbeler yapan, devlet içinde devlet kuran akıl hangisidir, yanıtı aranan soru bu. Buna göre dış ses tarihsel giriş şöyle yapıyor: "Öykü Kudüs'te, 3500 yıl önce, İsrailoğulları'ndan başlıyor."

Siyaset bilimci ve ekonomist Prof. Ramazan Kurtuluş'un iddiasına göre Yahudilik yalnızca bir inanç değil, bir siyasi felsefedir. Yahudi filozof Maimonides, yine güya Yahudi olan evrim araştırmacısı Charles Darwin ve neocon Yahudi filozof Leo Strauss tarafından kurulmuş, ırka dayalı bir dünya iktidarı hedeflemektedir. Kurtuluş'na göre Maimonides Yahudilerin dünyayı yönetmeleri gerektiğini ifade eder. Ona göre yeni bir dünya düzeni sağlanmalı ve bu düzen tanrı tarafından seçilmiş İsrailoğulları kavmi tarafından yönetilmelidir.

Tarihçi ve yayıncı Prof. Dr. Ebubekir Sofuoğlu filmde önce Tevrat'da geçen tarihi anlatarak Yahudilerin Yahudi olmayanlara karşı sözde nefretini gerekçelendirir. Sofuoğlu, Charles Darwin'in gerçekte bilimci olmayıp Yahudi bir ilahiyatçı olduğunu öne sürer. Evrim Teorisi'yle de hedefi, Yahudi olmayanların aşağı insanlar olduğu düşüncesini bilimsel olarak kanıtlamaya çalışmaktadır.

Filmin devamında neredeyse dünya tarihinin bütün tarihi olayları, artık şüphe götürmez biçimde Yahudilik ve Siyonizm ile eş tutulan bu "üst akıl" marifetleri olarak birbirleriyle bağlantılı olarak anlatılmaktadır. Örneğin, buna göre 1. Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu topraklarında bulunan petrol kaynaklarını ele geçirmek için yapılmıştır. Bu bağlamda Yahudilerin Sultan 2. Abdülhamit'e karşı sözde komplosu gündeme getirilir.¹¹ Bununla İslam tarihinin doğal akışı kesintiye uğramış, dışarıdan dayatılan yapay bir yola girilmiştir.

Tamamen antisemitizmin klasik biçimlerine uygun olarak "üst akıl" dünyadaki tüm kötülüklerin sorumlusu olarak görülmektedir: "Üst akla" yakıştırılan entrikalar ve dünyayı fethetme planları, yani Siyonist dünya iktidarını kurma denemeleri sayılır: salgın hastalıklar, açlık felaketleri, savaşlar, sömürgecilik, kölelik, faiz ekonomisi, yağma ve sömürü, yerli halkların yokedilmesi ve de siyasal İslam, v.d. Yakın geçmişteki askeri cuntalar da "üst akıl" tarafından yönetilmiştir. Bilerek ya da bilmeyerek, CIA ve Mossad da "üst akıl" -ve böylece nihai olarak Siyonizm- için çalışmışlardır. Ne dolaplar çevirir ne komplolar hazırlarlar, "üst akıl" dünyadaki en önemli icra organlarıdır. Richard Nixon, Francis Fukuyama, Graham Fuller, Henry Kissinger, Bernard Lewis ve Samuel Huntington gibi kişilikler "üst akıl" seçkinleri olarak tanıtılır.

Klasik antisemit temalardan biri uyarınca, tabii ki, "üst akıl" medyayı kontrol ettiği de yakıştırılanlar arasında. Buna ek olarak güya "İslam düşmanı Yahudi" iş başındadır ve dünyadaki İslam algısını yönetmektedir. Buna göre 11 Eylül saldırılarından sonra, ki bunun arkasında da "üst akıl" vardır -ya da en azından öyle ima edilir- haberlerin bilerek çarpıtılmasıyla kamuoyunda İslam ve terör yan yana anılır olmuştur.

Bu noktada 2013 yazında İstanbul'daki Gezi protestoları anılarak Türk hükümetinin meşruiyetini sarsmak için güya yurtdışından yönetilen ve finanse edilen bir kalkışma olarak eleştirilmektedir Aynı Arap Baharı gibi Gezi protestoları da "üst akıl" bir komploşdur.¹²

8 Mehmet Şevket Eygi, Lozan'ın Gizli Protokolleri. [http://www.haberkalem.com/yazar/667-lozan39in-gizli-protokolleri.html, erişim 02.10.2010].

9 Yazının bu kısmı Antisemitizm Bağimsız Uzmanlar Komisyonu'nun ikinci çıkardığı rapordan kısaltılarak alınmıştır. („Antisemitismus in Deutschland". 2017) [Almanya'da Antisemitizm. 2017]

10 Türk haber kanalı A Haber 15 Mart 2015'te televizyonda çok bölümlü ve toplam iki saat süren "Üst Akıl" belgesel filmini yayınladı. Kanal'ın sahibi Turkuva Medya ve ATV ve Sabah ile birlikte AKP'nin borazanı olarak geçiyor. Şu adresten erişilebilir: https://www.youtube.com/watch?v=GoelzSxHofQ (erişim 10.8.2016).

11 Bali, Komplo, S.229 ve devamı.

12 Gezi ile ilgili komplo teorisi Ergün Diler, Canan Barlas, Mehmet Barlas, Cem Küçük, Mustafa Kaplan, Ahmet Taşgetiren gibi gazeteciler yanında Eğitim Bakanı Nabi Avcı ve de Başbakan'ın danışmanı Etyen Mahçupyan tarafından da geliştirilmektedir.

Antisemit Komponun Türkçesi: Dönme Çılgınlığı

“Dönme” komposu özgün bir Türk tipi antisemit kompo teoridir. Sıklıkla Sabetaycılar olarak da anılan Dönme kavramı ile Türkiye’de İslam’a geçen Yahudiler kastedilmektedir.¹³ Dönmeler Osmanlı İmparatorluğu’nda kendi başlarına dini-kültürel bir azınlık haline gelmişlerdi. Bali’ye göre Dönmeler seküler ulus-devletin gelişimi sürecinde olabilirdiğince asimile olmuş ve Türk-Müslüman kimliği içinde erimişlerdir.¹⁴

Dönme miti, Türkiye’nin küçük, görünmez bir “Kripto Yahudi” azınlığının hükmü altında olduğu sanısını beslemektedir. Geleneksel olarak, dönme çılgınlığı aşırı milliyetçi ve hepsinden çok da İslamcı çevrelerde yaygındır.

Eygi ve diğer İslamcı yazarlar, Dönmeleri yalnızca yüzeysel olarak Türk ve Müslüman olup gerçekte, İslam’ın altını oymayı hedefleyen, Yahudiler olarak kalmakla suçlarlar. Eygi Milli Gazete’de: “Onların inancı samimi değildir. Gerçek ya da asıl kimlikleri Yahudi’dir,” diye yazar.¹⁵ Eygi, Dönmeleri sırf iktidar hırsıyla, halkı “Türkler ve Kürtler, Sünniler ve Aleviler, köktendinciler ve laikçiler, sağ ve sol, ilericiler ve gericiler, modernler ve modernlik karşıtları [...] gibi düşman ve ayrı grup ve kamplara” bölmekle suçlarken, geleneksel antisemit düşman imgesi ulusu “parçalayanlar” olarak Yahudiler önemli bir rol oynamaktadır.

Hem İslamcı hem de sağ ve sol milliyetçi yazarlarda, Dönmelerin -bu bağlamda sıklıkla “Beyaz Türkler” de denmektedir- toplumda karar alma noktalarında kilit pozisyonları işgal ettikleri tezine rastlanmaktadır. Hukuk, yükseköğretim, ordu, medya, kültür işleri, hükümet ve ekonomi Dönmeler tarafından yönetilirken, “sade Türk Müslüman” bu kurumlara neredeyse hiç girememektedir. Bu tarz iddialar tanınmış sol yayıncılar arasında da yaygındır, bunlar da böylelikle dönme çılgınlığının toplumun merkezinde yer bulmasına katkıda bulunurlar. Eskinin Marksist, bugünün ulusalcı aydını Yalçın Küçük 2000’den beri on, yayıncı Soner Yalçın ise hiç de az olmayan dört monografi yayımlamışlardır. İki yazar da Türk tarihinin giz perdesini açmış olduklarını iddia ederler: Türkiye’nin kurucu kuşağı ve bugünün yönetici seçkinleri Dönmedirler.

Lütfü Özşahin gibi yazarlar da “Beyaz Türkler” ve “Sabetaycılar”ı, özellikle ABD ve İsrail’le sıkı ilişkileri bulunan ve iddia edilen hükümlerliklerini çok sayıda hileli yönlendirmeler üzerinde kurmuş, Türkiye’deki en nüfuzlu toplumsal, siyasal ve iktisadi güç olarak görmektedir. Burada, Dönmelerin hedeflediği söylenen, ulusun zayıflamasına sebep olan ve var olan devlet ve demokrasi kurumlarının ötesinde oluşmuş “devlet içinde devlet” teması merkezi önemdedir. Üstelik bu devlet oluşumu İsrail ve ABD tarafından da finanse edilmektedir.¹⁶

Dini Gerekeçli Yahudi Düşmanlığı

Hristiyanlıkla karşılaştırılabilecek geleneksel, dini gerekeçli bir antisemitizm İslam’a mündemiç değildir. Kur’an’da Yahudilerle ilgili düşmanca ifadeler içeren bazı ayetler bulunsun da Arap yarımadasındaki bazı Yahudi kabilelerle peygamber arasındaki sürtüşme klasik İslami yazına göre görece önemsiz bir olaydır.

Yine de bazı İslami yayın organlarındaki yazarlar Müslümanların Yahudilere karşı savaşında dini bir görev ve yükümlülük görürler. Örneğin, Ağustos 2006’da Türk-İslamcı Vuslat gazetesinde bir makale “Anti-Siyonist olmak bir ibadettir” başlığıyla çıkmıştır. Müslümanlar, “Anti-Siyonist eylemlerini dini bir ibadet olarak” addederlerse, kutsal yerler için savaşları “Allah tarafından sayısız hediyelerle mükâfatlandırılacaktır.”¹⁷

Bazı İslamcı yazarlar Yahudiliğin dini kaynaklarının -Tevrat ve Talmud- hahamlar tarafından değiştirildiği iddiasında bulunur: “Siyonistler faaliyetlerinin ibadet sayılacağına inanırlar. Çünkü çalışıp çabaladıkları şey, sahte Eski Ahit’ten kaynaklanan kutsal bir mesaja dayanmaktadır.”¹⁸ Sahte din iddiası Yahudiler ve İsrail’e karşı düşmanca tutumu meşrulaştırmaktadır: “Siyonistlerin dünya çapında bir kan gölüne sebebiyet verme gerekçesi, gördüğümüz gibi, dini bir buyruğa dayanmaktadır.”¹⁹

İddia edilen Müslümanların “Yahudileşmesi” tezinde de dini çağrışımlar bulunmaktadır. Bu antisemit söylem, din bilginini Mustafa İslamoğlu tarafından dillendirilmektedir. Kur’an ve hadislere gönderme yapan İslamoğlu, ahlaki olarak olumsuz tüm davranış biçimleri ve karakter özelliklerini ve de “gerçek” İslami yaşam biçiminden sapma olarak görülenleri Yahudileşme olarak nitelendirir.²⁰ Onu takip eden başka yazarlar da şimdiye dek “Müslümanların Yahudileşmesi” üzerine çok sayıda metin ve kitap yayımlamıştır.

Holokost’un İnkârı ve Göreceli Hale Getirilmesi

Türkiye’de 1990’lı yıllarda İslamcı Yaratılışçı Adnan Oktar, diğer adıyla Harun Yahya, Holokost’u inkâr eden yazılar yayımlamıştı. Bazı İslamcı yayıncılar tezlerini devam ettirdiler, bunlardan biri olan Milli Görüş hareketinin önde gelen adamlarından Rıza Ulucak, Milli Gazete’de bir başyazısında, “Yahudiler tüm dünyayı Holokost mitosuna inanmaya zorlamışlardır,” iddiasında bulunmuş ve böylece, “ABD ve tüm Avrupa ülkelerinden 6 milyon kurban yanı sıra para sızdırmışlardır.”²¹ Eygi Milli Gazete’de –revizyonistlere atıfla– Nazi Almanya’sı tarafından yapılan Yahudi soykırımını tartışmaya açmaktadır.²²

13 “Dönme” fenomeni üzerine daha fazla bilgi için, Türkçede: Rifat N. Bali, Musa’nın Evlatları. Cumhuriyet’in Yurttaşları. İstanbul 2001, S.411-450; Almancada: Jochen Müller, Antisemitismus in der Türkei. „Das sind die Gefährlichsten, weil man sie nicht kennt“ [Türkiye’de antisemitizm: “Bunlar en tehlikelileri, çünkü insan onları tanıyamaz”], Verein für Demokratische Kultur in Berlin e.V. (Haz.), Antisemitismus in der Türkei. Hintergründe – Informationen – Materialien [Türkiye’de Antisemitizm: Arkaplanlar, Bilgiler, Materyaller] içinde, Berlin 2009, S. 417.

14 Krş. Rifat N. Bali, Musa’nın Evlatları, S.413.

15 Mehmet Şevket Eygi, Dönmeleri Uyanyorum. Milli Gazete, 24.05.2005.

16 Lütfü Özşahin, Sizler hangi Türklerdensiniz kuzum...! [http://www.ajans5.com/detay/2009/10/05/sizler-hangi-turklerden-siniz-kuzum.html, erişim 05.10.2009].

17 Hamza Er, Anti-siyonist Olmak.

18 Hamza Er, Anti-siyonist Olmak.

19 Hamza Er, Anti-siyonist Olmak.

20 Mustafa İslamoğlu 1995’te antisemit eseri “Yahudileşme Temayülü”nü yayımlamıştır. El Ezher’de öğrenim görmüş olan din bilgininin 2005’ten beri kendine ait bir televizyon kanalı (Hilal TV) bulunmaktadır. Kendisi, İslamcı örgütler tarafından uzman olarak konferanslar için Almanya’ya davet edilen, çok sayılan bir Kuran yorumcusudur.

21 Rıza Ulucak, Milli Gazete, 23.03.1998.

22 Mehmet Şevket Eygi, Holocaust. Milli Gazete, 12.04.2006.

Projeksiyon Tahtası ve Katalizör Olarak Ortadoğu Çatışmaları

Filistin-İsrail çatışması hem Batı'da hem de Müslüman ağırlıklı toplumlarda sıklıkla antisemit zihniyetin projeksiyon tahtası ve katalizör olarak iş görmektedir. Eski Ahit'te geçen kin, uzlaşmazlık, seçilmişlerin küstahlığı gibi tanınmış kalıp yargılar İsrail Devleti'ne yansıtılır.²³

Bunlar arasında, Irak'ta bağımsız bir Kürdistan kurulması için var olduğu söylenen Yahudi planı özel bir önemdedir. Bu sıklıkla yayınlanan komplo teorisinde, Kuzey Irak'taki Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesud Barzani, ailesinin iddia edilen Yahudi kökeni nedeniyle merkezi bir rol oynar.²⁴

Nazi Karşılaştırmaları

İsrail eleştirilerinde Nasyonal Sosyalizm'e farklı biçimlerde gönderme yapılır. Farklı görüşlerden yazarların Gazze'deki İsrail operasyonlarını Nazi politikalarıyla eş tutan yazıları adeta olağan bir hal almıştır. Bazı örnekleri vermek gerekirse:

- Bugün İsrail, Nazi Almanyası'ninkine benzeyen bir 'suç' işlemektedir. [...] Çünkü 'Yaz Yağmuru' Harekâtı [...] ezilen halkı toplu olarak cezalandırmakta ve Hitler tarafından Yahudilere karşı örgütlenmiş olan 'Kristal Gece' Pogromu'nu anımsatmaktadır.²⁵
- İsrail Auschwitz ayıbını işleyenlerden farkı ne?²⁶
- Nazilerden öğrendiklerini hayata geçirerek, Yahudi SS'inin iş başında olduğu [...] 'İsrail' denilen Siyonist-Nazi işgal rejimini kurmuşlardı.²⁷
- Nazilerinkini çoktan geçmiş bir toplama kampı.²⁸
- [Hitler] dünyaya bela olacaklarını bildiği için, ırkçılığı din bellemiş ve dünyayı kana bulamaktan zevk alan hilebaz Yahudileri dünyadan temizledi.²⁹

"Mavi Marmara" Olayı: Almanya'daki Türkçe Gazetelerin Haberlerinin Bir Çözümlemesi

"Mavi Marmara" olayı, yani 2010 Mayıs'ındaki Gazze filosu, Türk kamuoyunda ve Türk siyasetinde hem İsrail-Türkiye ilişkilerinde hem de İsrail'in Türk kamuoyundaki imgesinde belirgin bir kötüleşmeye yol açan bir infial dalgası yaratmıştı. Son olarak, bu vaka üzerinden üç gazeteyi, Hürriyet, Sabah ve Türkiye, inceleyerek bir medya çözümlemesi yapalım.³⁰

Özellikle Sabah ve Türkiye'de yer alan görüşler açık biçimde taraflıydı. Sütunlarında yalnızca İsrail karşıtı ama aynı zamanda antisemit yorumlar okunuyordu. Buna karşılık Hürriyet gazetesindeki köşe yazılarında böyle taraflı bir habercilik bulunmuyordu. Haberlerin bütünü İsrail'e karşı eleştirel kategorisine girse de aynı zamanda, bu gazetede olan bitenin tarafsız ve mesafeli bir çözümlemesini yapma çabasını gösteren yorumlar da basılıyordu.

Sabah'taki 4 Haziran 2010 tarihli köşe yazısında yorumcu Yavuz Donat okuyucularını İsrail gizli servisinin Türkiye'de girişebileceği kışkırtma denemelerine karşı uyarıyordu. Haşmet Babaoğlu 2 Haziran 2010'da Türk basınında, İsrail kutsal tatil günlerinde bile yardımları Gazze'ye zamanında ulaştırıyor diye yanıltıcı görüşler yazan, "ajan ruhlu zavallılar var," diye yazıyordu.³¹

Türkiye gazetesinde "beşinci kol"un Türkiye'de Yahudi sermaye biçiminde Türkiye'de etkin olduğu,³² 2 Haziran 2010'da İskenderun'daki Deniz üssüne yapılan, altı Türk askerinin öldüğü PKK saldırısıyla "Mavi Marmara" olayı arasında bir bağlantı olduğu ifade edilmiştir.³³

Sabah'ta ise Antalya'da Episkopos Padovese'nin Türk şoförü tarafından öldürülmesinin de İsrail'in "Mavi Marmara" saldırısıyla ilişkili olduğunu,³⁴ daha sonra izole olmuş bir Türkiye'ye karşı daha etkili olabilmek için, ABD'yle karşı karşıya getirmek istediği³⁵ gibi iddiaları içeren yazılar yayımlanmıştır.

Almanya'daki Türkiye kökenli insanlar için Türkçe medya çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu medyayı takip eden bu görece yaşlı hedef kitlenin ve onların etkisi altında siyasallaşma süreçlerini yaşayan genç kuşakların Türk-Alman göçmen topluluğunda küçümsemeyecek bir ağırlığı olduğu varsayılabilir. Bu yolla Türkçe haberlerde dile getirilen antisemit yorumlamaların Almanya'daki Türk göçmenlerin görüşlerinin oluşmasına da belli bir etkisi olmaktadır. ●

23 Krş. Wolfgang Benz, Was ist Antisemitismus? [Antisemitizm nedir], Bonn 2004, S.202.

24 Krş. Ayşe Hür, Küreselleşen Anti-Semitizm ve Türkiye, Birikim, 18.10.2005.

25 Hadi Uluengin, Kristal, Yaz ve İsrail, Hürriyet, 11.07.2006.

26 Ahmet Kekeç, Gazze değil Auschwitz, Star gazetesi, 31.12.2008.

27 Hakan Albayrak, Nazi benzetmesi niye rahatsız etti?, Yeni Şafak, 10.01.2009.

28 Ali Bulaç, İsrail!, Zaman, 29.12.2008.

29 Abdurrahim Karakoç, Vakıf 17.08.2004.

30 İncelemede Türk gazetelerinden Sabah (48), Türkiye (22) Hürriyet (63)'ten 2.-11.6.2010 tarihleri arasından 133 makale çözümlemeye dâhil edilmiştir. Bu seçimler sırasında yalnızca köşe yazılarında ya doğrudan olaya ya da İsrail-Türkiye ilişkilerine değinen görüş bildirimleri dikkate alınmıştır.

31 Haşmet Babaoğlu, Olup biteni bu medyayla anlayabilir miyiz?, Sabah, 02.06.2010.

32 İsmail Kapan, İsrail'in beşinci kol faaliyetleri.

33 Nuri Elibol, PKK İsrail'e taşeronluk yapıyor, Türkiye, 02.06.2010.

34 Okay Gönensin Vatan gazetesi için yazar. Sabah, 6.6.2010 tarihinde onun İsrail'i eleştiren köşe yazısına yer vermiştir.

35 Yılmaz Öztuna, İsrail'in hedefi, Türkiye, 2.6.2010

Türkiye’de Antisemitizmle Mücadelede Bir Araç Olarak Holokost Eğitimi

METİN Dr. Pınar Dost-Niyego*

Türkiye’de mevcut olmayan Holokost eğitimine özellikle de güncel antisemitizm, Holokost’un çarpıtılması, küçümsenmesi, inkarı ve tüm bunlar karşısında halkın, aydınların, medyanın ve siyasi liderlerin umursamazlığı nedeniyle ihtiyaç var.

Elbetteki Holokost eğitiminin faydalı olabileceği çok daha farklı alanlar, öğrencilere sağlayabileceği kazanımlar var ancak bunlar başka insan hakları, ayrımcılık gibi dersler vasıtasıyla da öğretilir.

Türkiye’de resmi söylemde antisemitizmin varlığı reddedilirdi, antisemitizm; sokaktaki vatandaşın konuşmasında, liberal dediğimiz gazetecinin yazısında veya siyasetçilerin demeçlerinde de mevcut. İslamcı basın bu konuda başı çekiyor tabii. Üstelik bu ülkede sadece Yahudi olduğu için öldürülen de var, yağmalanan Yahudi mezarlıkları da var, bombalanan sinagoglar da var.

Uluslararası Holokost Anma İttifakı’nın (IHRA) 2016 yılında kabul edilen antisemitizmin çalışma tanımındaki birebir Holokost’la ilgili kısımlar şu şekilde:³⁶

- 2. Dünya Savaşı’nda Nasyonal Sosyalist Almanya’nın, destekçilerinin ve işbirlikçilerinin elinde Yahudilerin soykırıma uğradığını, bunun kapsamını, mekanizmalarını (örneğin gaz odaları) ya da maksatını inkar etmek (yani Holokost’u inkar etmek).

- Yahudileri bir halk olarak ya da İsrail’i bir devlet olarak Holokost’u uydurmak ya da abartmakla suçlamak.

Holokost’un kompto teorileri kapsamında ele alınıp, İsrail ve oradan yola çıkarak Yahudilerin elinde bir silah ve kontrol aracı olduğu, Filistinlilere karşı yaptıklarını haklı göstermek adına kendilerini kurbanlaştırmak ve acındırmak için kullandıkları bir vasıta olduğu çokça başvurulan bir söylem. Bazı politikacıların böyle bir yola başvurmaya çalıştığını düşünsek bile bunu tüm ülkeye ve halkına, oradan da tüm Yahudilere mal etme eğilimi son derece sakıncalı.

Türkiye’de Holokost inkarı da oldukça yaygın, Holokost inkarcılarının kitapları yayınlanmaya devam ediyor.³⁷ İnkarcılar sadece Yahudi soykırımının olmadığını söylemekle yetinmiyor, bir yandan da bu “yalanın” siyasi bir işlevi olduğunu söylüyorlar; siyonizmi meşrulaştırmak. Çünkü her ne kadar Holokost, İsrail devletinin kurulmasının nedeni ve tarihi dayanağı olmasa da bu devletin kuruluşuna ahlaki bir meşruiyet kazandırdı. İşte inkarcı-antisemit söylem de Yahudi Devleti’nin meşruiyetini ortadan kaldırmak için Holokost’un önemini ve kapsamını, hatta varlığını reddiyor.³⁸

Tarihin bilinçli olarak reddedilmesi ve çarpıtılması, demokrasinin güvence altına alınması ve bireysel hakların korunmasına karşı bir tehdittir. Soykırımın inkar edilmesi, sadece o soykırımın kurbanlarının anılarına ve ailelerine karşı bir saygısızlık değil aynı zamanda bir toplumun geçmişle olan ilişkisine, geçmişini ve geleceğini algılamasına yönelik de bir müdahaledir ve toplumsal barışın önünde ciddi bir engeldir. Bir toplumda bir grup hedef alındığında aslında herkes

37 The World Conquerors (Louis Marschanko) 1971’de Türkiye’de yayınlanan ilk inkarcı kitabı, “Cihanı Yutmaya Hazırlanan Sinsi Canavar Yahudi” başlığıyla yayınlandı ve 2014 yılında da dahil olmak üzere yayınlanmaya devam ediyor, 2014’te Dünya Hakimleri -Yahudi- Cihanı Yutmaya Hazırlanan Sinsi Canavar olarak yayınlandı; Harun Yahya adıyla Adnan Oktar 1995’te Soykırım Yalanı adlı kitabını yayınladı; bkz. Rifat N. Bali, Antisemitism and Conspiracy Theories in Turkey, Libra, 2013. Adnan Oktar daha sonra bu kitabı kendisinin değil Nuri Özbudak adlı bir arkadaşının yazdığını ve Holokost’u inkar etmediğini açıklamıştır. Holokost inkarcısı Roger Garaudy Türkiye’de de İslami kesimde çok etkili olan bir isim. Kitabı “İsrail, Mitler ve Terör” Türkiye’de yayınlanmaya devam ediyor (son olarak 2015’te basıldı). 2013’te ölümünün ardından Garaudy Türkiye’de muhafazakar basında saygıyla anıldı. Bkz. Pınar Dost-Niyego, “Negasyonist Roger Garaudy’nin Ardından... Türkiye’de Holokost Eğitimi”, Birikim, 20 Ağustos 2012, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/631/negasyonist-roger-garaudy-nin-ardindan-turkiye-de-holokost-egitimi#.WJWSc10LTIU>.

38 Georges Bensoussan, “Négationnisme et antisonnisme: récurrences et convergences des discours de rejet”, Revue d’histoire de la Shoah, n° 166, Mayıs-Ağustos 1999.

* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yahudi Toplulukları Çalışma Birimi (YATOÇ)

36 https://www.holocaustremembrance.com/sites/default/files/press_release_document_antisemitism.pdf

savunmasız hale gelir. Nazilerin Yahudilere karşı zulmü nefret söylemiyle başladı; ayrımcılık, dışlama ve insanlıktan çıkarmayla devam etti ve soykırımla sonuçlandı. Bunun sonucunda sadece Yahudiler değil milyonlarca başka insan da zarar gördü, zorunlu göçe ve çalışmaya maruz kaldı ve öldürüldü. Bu nedenle ırkçılığın herhangi bir türünü maruz gören bir toplum, aslında diğer ırkçılık türlerine ve nefret söylemine de açık demektir. Bu nedenle aslında Holokost inkarıyla karşı karşıya kalındığında buna karşı çıkmak, ve kurbanların anısına sahip çıkmak tarihe ve aslında geleceğimize sahip çıkmak demek. Bu aslında tarihiyle yüzleşmeye çalışan Türkiye için de son derece anlamlı. Çünkü Türkiye de tarihinin değişik bölümleriyle gerçek anlamda yüzleşmediği sürece toplumsal barışı sağlayamayacak.

Aslında antisemitizme karşı Türkiye’de son derece duyarsız olunmasının en büyük nedenlerinden biri de 2. Dünya Savaşı’nda tarafsız kalan Türkiye’nin Holokost’la sonuçlanan antisemitizm sürecini doğrudan deneyimlememiş olması. Holokost eğitimi öğrencilerin antisemitizmin olası sonuçlarını görmeleri, öğrenmeleri açısından önemli.

Holokost eğitimi için en önemli ders elbette tarih dersi. Yapılacak temel şey öncelikle neler olduğu ile ilgili çok sağlam bir tarihi bilgi aktarımı yapılması, sonrasında da bu olayların anlamlandırılması çalışması ve bu çalışma sonucu öğrencilerde bazı konularda farkındalık yaratılması... Önyargı, ayrımcılık, ırkçılık ve kalıp yargıların insanlık için yıkıcı olduğu, Avrupa kültür ve medeniyetinin temsilcisi olan ülkelerden birinde sessizliğin ve kayıtsız kalmanın Nazilerin Yahudilere ve Yahudi olmayan diğer topluluklara uyguladıkları vahşeti kolaylaştırdığı, her bir insanın eşit derecede insanlık onuruna sahip olduğu, Holokost’un insanların yarattıkları kurumlar ve aldıkları kararlar sonucunda meydana geldiği; tüm insanların kurban, seyirci, fail ya da destekçi kategorilerine dahil olabilecekleri ve insanların zaman içinde birçok rolde birden olabileceği; Holokost’un adım adım ilerleyen bir süreç olduğu ve insanlar müdahale etmedikleri için gerçekleşebildiği; geçmişte işlenen haksızlık ve suçlarla yüzleşerek olası şiddet eylemlerinin önlenebileceği; demokrasinin ne kadar kırılgan olduğu ve demokratik değerlerin korunması konusunda çok dikkatli olunması gerektiği; demokratik yöntemle iş başına gelen iktidarların da güçlerini soykırım yapacak kadar kötüye kullanabilecekleri gibi.

Holokost eğitiminin amacı sadece tarihi öğrenmek değil öğreniciyi felsefi ve ahlaki sorular üzerine düşünmeye itmek, daha iyi, daha adil, adaletin anlamını bilen bireyler olarak yetiştirmek.

Örneğin Holokost gösteriyor ki insanları korumakla sorumlu kurumlar -kolluk güçleri, askerler, doktorlar, hakimler, öğretmenler, sivil ve dini liderler- işlerini yapmadıklarında tüm toplum yapısı çökebilir. Ve insanları koruyacak kurumlar olmadığında da baskıcı rejimlerin ortaya çıkması ve güçlenmesi için ortam müsait olur.

Amaç soykırımın gerçekleşmesini sağlayan mekanizmalar hakkında hassasiyet geliştirilerek bilinç oluşturulması ve öğrencilerin güncel hayatlarında “dışlama” tavırlarını fark edip buna karşı gelerek sorumlu ve eleştirel bir tavır takınmaları ve gelecekte insanlığa karşı suç işlenmesini bu şekilde engellemeye çalışmaktır.

Holokost’un nasıl öğretilmesi meselesi bir ülkeden diğerine değişiyor ve bu dersin transfer edilmesi mümkün değil. Çünkü her milletin, her kuşağın ve her sosyal ve ideolojik grubun Holokost ile

yüzleşmede kendi problemleri ve bunu hayatına ve eğitim sistemine dahil etme yolları var. Tüm eğitim sistemlerinin ve müfredatların kendi amaçları, yolları ve elde etmek istedikleri sonuçlar olduğu gibi... Bu kazanımlar dışında Holokost eğitiminin Türkiye’de ne tip tutumları yükleyebileceği ile ilgili olarak şunları sayabiliriz: İnsan haklarına saygılı bir toplum kültürü oluşturulması; etnik/dinsel farklılıklara saygı gösterilmesi; nefret söylemi ile mücadeleye katkı sağlamak; öğrencilerin, azınlıkların tarih boyunca bastırıldığı ve bunun Türkiye’deki azınlıklar için de geçerli olabileceğinin bilincine varmalarını sağlamak; insan hakları ihlallerinde, özellikle de başkalarının insan hakları ihlal edildiğinde buna karşı tutum almanın ne kadar önemli olduğunu anlamak.

Kendisi de bir geçmişle yüzleşme ve hafıza taleplerine cevap olan Holokost eğitiminin; ülkelerin, toplumların kendi geçmişleriyle yüzleşmelerine yardımcı olabileceği meselesi oldukça önemli. Runda’da, Güney Afrika’da ve dünyanın farklı bölgelerinde Holokost eğitiminin ulusal çerçevede nasıl olumlu katkıları olduğu ile ilgili birçok olumlu örnek mevcut.³⁹ 90’lı yılların sonlarından beri resmi belleğin sorgulandığı ve aydınlarla sivil toplum örgütlerinin verdiği ivme sonucu “tarihle yüzleşme” sürecinden geçilen Türkiye açısından da bu son derece anlamlı.

Holokost eğitimi konusunda bir başka altını çizmek gereken nokta: Türkiye’nin kendisinin, Holokost’la bağlantılı tarihini de iyisiyle kötüsüyle kabul etmek ve öğretmek zorunda olduğu. Şu anda olduğu gibi Türkiye’nin Avrupa’daki büyükelçi ve konsolosları vasıtasıyla binlerce Yahudiyi Holokost’tan kurtardığı resmi tezleriyle bu konuya yaklaşmak hem tarihi çarpıtmak anlamına geliyor hem de Holokost’ta yaşamını yitiren Türkiye kökenli Yahudilerin anılarına büyük bir saygısızlık oluyor.⁴⁰ Bu konuda son yıllarda yapılan araştırmalar Yahudileri kurtarmak adına bireysel düzeyde bir takım olumlu girişimler olduğunu ama devlet politikası düzeyinde Avrupa’da yaşanan Türkiye kökenli Yahudilerin ülkeye dönmelerine yardım edilmediği hatta onların bir nevi ölüme terk edildiğini gösteriyor.⁴¹ Bu tarihle yüzleşmeden Türkiye’nin vereceği Holokost eğitimi ne derece samimi olabilir?

Türkiye’de Holokost eğitiminin özellikle de antisemitizmle mücadelede başarılı olabilmesi için öğrencilere Yahudi inanışını, ibadetini ve adetlerini de anlatmak gerek. Çünkü Türkiye’de bir öğrencinin hayatında hiçbir Yahudi ile tanışmamış olması; sınıfa ailesinden ve medyadan edindiği birçok olumsuz kalıp yargıyla gelmiş olması muhtemel.

39 Fracapane, Karel and Haß, Matthias (2014) (eds.), Holocaust Education in a Global Context, Paris: UNESCO, <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002259/225973e.pdf>

40 “Myths of rescue and its use / abuse in Turkey” in Corry Guttstadt, Thomas Lutz, Bernd Rother, Yessica San Román (eds.), Bystanders, Rescuers or Perpetrators? The Neutrals and the Shoah, Metropol Verlag & IHRA, Berlin, 2016, S. 217–231.

41 Corry Guttstadt: Türkiye, Yahudiler ve Holokost, çev. Atilla Dirim, İletişim, 2012; I. İzzet Bahar, Turkey and the Rescue of European Jews, Routledge, 2014.

‘Yahudi kimdir’in öncelikle olumlu bir bakışla anlatılması gerek. Bu sorunun binlerce cevabı olduğu muhakkak. Sacks şöyle bir Yahudi tanımını yapıyor: “Ortak bir acı ve umut tarihini paylaşan insanlardan biri olarak doğmak.” Yoksa ne aynı dili konuşan, ne aynı topraklarda yaşayan, ne de aynı kültür ya da inançları paylaşan; dinle çok bağları olmayan dünyanın farklı yerlerinde yaşayan Yahudiler arasındaki birlik, yakınlık duygusu nasıl anlatılabilir?⁴² Yine aynı yazar diyor ki: “Auschwitz’den sonra her Yahudi bir şekilde hayatta kalmayı başarmış, kazayla hayatta olduğunu biliyor ve diğer tüm Yahudilerle bu bilinci paylaşıyor.” İşte Holokost’u anlatmak biraz da ‘Yahudi kimdir’in cevaplarından.

Türkiye’de yaşayan en fazla 17 bin Yahudiden bahsediyoruz. Bu insanlar özellikle de basında ve sosyal medyada İsrail’le ilişkiler gerildiğinde, Ortadoğu’da çatışmalar alevlendiğinde hedef gösteriliyor ve antisemit nefret söylemine maruz bırakılıyor. Antisemitizm sadece Türkiye’de ve Arap ülkelerinde yok, Avrupa ve Amerika’da da var. Ama Türkiye ve Batı ülkeleri arasındaki fark buna karşı gerek siyasilerin, gerek devlet aygıtının, gerekse de sivil toplum ve medyanın aldığı tutumda yatıyor.

Holokost eğitimi tek başına güncel antisemitizmle mücadele etmekte yeterli değil. Çünkü güncel antisemitizm daha çok İsrail’in kuruluşu, İsrail-Filistin çatışması gibi konular etrafında şekilleniyor.

Elbette hiçbir şey için olmasa da Türkiyeli Yahudilerin maruz kaldığı nefret söylemine karşı durmak için antisemitizmin ne olduğunu öğrenmeli, öğretmeliyiz. ●

42 Jonathan Sacks, Faith in the Future in Ian Davies, Teaching the Holocaust: Educational Dimensions, Principles and Practice, Continuum, 2000, S. 26.

İsrail-Türkiye İlişkilerinin Dünü Bugünü ve Geleceği

METİN Hay Eytan Cohen Yanaracak*

Birleşmiş Milletler'in (BM) 29 Kasım 1947'de Filistin'de Yahudi ve Arap uluslarından müteşekkil iki ayrı devlet kurulması ile ilgili aldığı taksim kararına ret oyu vermesine karşın, Türkiye 1949 yılında İsrail'i resmen egemen bir ülke olarak tanımıştır. Elbette bu kararın alınmasında o zamanki Soğuk Savaş koşulları ve çift kutuplu dünya siyasi sistemi etkin faktör olarak öne çıktı. BM'nin "Filistin Komisyonu"nda bilfiil görev alan Hüseyin Cahit Yalçın'ın dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye yazmış olduğu İsrail'in Batı kampında kalacağına dair rapor bu tanımayı hızlandıran etkenlerin başında gelmiştir.

Türkiye'nin kararı, bölgedeki diğer Müslüman nüfusu çoğunlukta olan ülkeler göz önüne alınınca gerçekten de devrimsel bir nitelik taşımaktadır. İsrail'i çevreleyen diğer ülkeler yeni doğmuş, Birleşmiş Milletler'ce meşruiyeti tasdiklenmiş bu devleti henüz doğum anında boğmaya çalışırken, Türkiye bu çatışmalardan uzak durmuştur. Bu şekilde Türkiye, İsrail ile bir barış anlaşmasını imzalamasına gerek kalmadan diyalog tesis edebilen ender, Müslüman nüfus çoğunluklu ülkeler arasında yerini almıştır.

Reel politikanın gereksinimlerinin karşılanmasının yanında kuşkusuz İsrail-Türkiye ilişkilerinin temelini tarihsel bir dostluk perçinlemiştir. Yahudi ve Türk halkı arasındaki dostluk elbette 1949 itibarıyla başlamış bir dostluk değildir. Gerek Osmanlıların Bursa'yı 1326 yılında ele geçirmesi sırasında, gerekse de Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u 1453 yılında fethetmesiyle birlikte ilk Türk-Yahudi karşılaşmaları yaşanırken, 1492'de İspanya'daki engizisyon zulmünden kaçan Yahudilere 2. Bayezid'in kucak açmasıyla söz konusu ilişki adeta taçlanmıştır. Hıristiyan coğrafyalardaki Yahudiler büyük kırımlar yaşarken, Osmanlı hükümrânlığı altındaki Yahudiler yüzyıllar boyu huzurlu bir yaşam sürmüştür. Bu huzurlu yaşam her ne kadar 2. Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin duyulduğu ve Avrupa'da antisemitizmin tavan yaptığı yıllar arasında zikredilebilecek olan 1934 Trakya pogromunda sarsılmış olsa da, büyük resme bakıldığında Yahudiler eşi benzeri görülmemiş bir huzur içinde yaşamışlardır. Nitekim yine 2. Dünya Savaşı sırasında Türkiye, Almanya'dan kaçan Yahudi bilim insanlarına kapılarını açmıştır.

Tüm bu söylenenler ışığında Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkilerin gerek siyasi gerekse de tarihi anlamda sağlam temeller üzerine inşa edildiğinin altı çizilmelidir. Bu sağlam temele karşın Türkiye ile

İsrail arasındaki ilişkilerin kalitesi, yaşanmakta olan İsrail-Arap ülkeleri ve İsrail-Filistin ihtilafları nedeniyle istenen seviyeye kolay kolay ulaşamamıştır. İkili ilişkilerin geliştirilmesi ve bir ittifaka dönüşmesini arzulayan, İsrail'in ilk başbakanı David Ben-Gurion'un bölgedeki Arap olmayan ülkeleri ve devleti olmayan diğer grupları bir araya getirmeyi amaçlayan "Çevresel İttifak Projesi"nin dahi iki ülkeyi yeterince birbirine yaklaştıramadığı görülmüştür.

Bu makus talih 1991 yılında İsrail ile Arap ülkeleri arasında gerçekleşen Madrid Barış Konferansı sonrası hızla değişmeye başlamıştır. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve İsrail arasında imzalanmış olan Oslo Barış Anlaşması'nın ardından İsrail-Türkiye ilişkileri nihayet büyükelçi seviyesine ulaşmış yavaş yavaş kalite kazanmaya başlamıştır.

Kuşkusuz askeri boyut bu ilişkilerin bel kemiğini oluşturmaktadır. 1990'lı yıllarda Türkiye'nin yaşamış olduğu PKK kökenli sorunları ve Avrupa'nın insan hakları konularında Türkiye'yi çeşitli ihlallerle itham etmesinin gölgesinde Batılı başkentlerden istediği yüksek silah teknolojilerini elde edemeyen Ankara, ister istemez rotayı Kudüs'e çevirmiştir. Meşruiyeti her fırsatta saldırı altında olan İsrail ise Madrid Barış Konferansı sonrasında bu konuda daha fazla özgüvenle hareket etmeye başlamış ve Türkiye'den gelen ittifak talebini -bir başka deyişle Müslüman çoğunluklu bir ülkenin İsrail ile iyi ilişkiler tesis etme isteğini- meşruiyetini perçinlemek için bir fırsat olarak görmüştür. Kuşkusuz bunun yanı sıra İsrail, Türkiye ile güçlendirdiği ilişkiler sayesinde silah sanayine yeni bir pazar yaratmış; geniş Türk hava sahasının İsraili savaş pilotlarının eğitimleri için kullanıma açılması da Kudüs için çok önemli bir kazanım olmuştur. Bu somut kazanımlar dışında istihbarat alanındaki paylaşımlar İsrail'in İran'a sınırı olan bir ülkede rahat bir şekilde faaliyet göstermesine yol açmış, Türkiye için ise İsrail, terörle mücadele ve Hafız Esad'ın Suriye'sini baskı altına alma konusunda önemli bir rol oynamıştır.

* Tel Aviv Üniversitesi, Moşe Dayan Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Askeri ve stratejik anlamda gelişen bu ilişkiler, sade vatandaş seviyesinde aynı başarıyı maalesef katedemedi. İsrail'in 1999 Gölcük depreminden sonra kurduğu "İsrail-Türkiye Köyü" veya Türkiye'nin en popüler futbol takımlarından Fenerbahçe ile Galatasaray'da 2000-2003 yılları arası forma giyen Haim Revivo dahi Türk toplumunda İsrail-Filistin ihtilafının yaratmış olduğu negatif algıyı kırmayı tam başaramadı. İkili ilişkiler daha çok devletlerarası düzeyde kaldı ve halklara nüfuz edemedi.

İki başkent arasındaki ilişkiler, 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidar olmasının ardından kademeli şekilde gerilemeye başladı. Kuşkusuz ideolojik siyasetin yanı sıra bunda yine reel politik dengelerin değişmesi rol oynadı. AKP'nin yükselişi ile Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri hızla gelişirken, Kürt sorununda önemli adımlar atılarak terör asgari seviyeye indirildi. Tüm bunlar göz önüne alındığında Ankara'nın Kudüs'e ihtiyacı ciddi biçimde ortadan kaybolmaya başladı. Buna karşın Türkiye gerek İsrail ile Filistin Özerk Yönetimi, gerekse İsrail-Suriye arasında barış görüşmelerinde arabuluculuk faaliyetlerini üstlenmeye teşebbüs etti.

Tüm bu pozitif tablo, Hamas'ın İsrail'e düzenlemekte olduğu roket saldırılarına son vermek üzere 2008 yılının Aralık ayında başlatılan Dökme Kurşun Operasyonu'na dek sürdü. İki ülke arasındaki ilişkilerin gerginleşmesinin zirve yaptığı Ocak 2009 Davos Krizi de yine bu operasyonun ardından geldi. Bu kriz Türk sokağında genel geçer olarak konuşulup hemen herkes tarafından "One Minute" olarak ile bilirse de İsrail sokağında benzer bir etkiden bahsetmek mümkün değil. Kuşkusuz bu farkı oluşturan temen faktörler iki ülkenin basını ve hükümetlerinin tutumlarıdır. İsrail karşıtı algı, Türk medyasında günlük bazda beslenirken İsrail medyası bu tutumdan uzak kaldı. Aynı durum hükümetlerin açıklamalarındaki ve iki ülke vatandaşlarının birbirlerine bakışlarındaki farklılıklara da yansdı. İsrail nüfusunun büyük kesimi Türkiye'yi turist olarak ziyaret etmiş olduğu için Türk insanını iki hükümet arasında yaşanan siyasi krizden bağımsız değerlendirmeyi bir nebze becerirken, İsrail'e bugüne dek gelmeyi pek seçmemiş, bu kültürü ve insanları yerinde görmemiş olan Türklerin birçoğu ise siyasi liderlerin tüm telkinlerine karşın, maalesef İsrail hükümeti ile yaşanan sorun ile İsrailiileri ayırtırmada sınıfta kalmıştır. Yükselen İsrail karşıtı hava kimi zaman siyasi eleştirinin ötesine geçerek toplum bazında antisemit söylemlerin zikredilmesine ve kimi zaman da olumsuz olayların yaşanmasına zemin sağladı. Kuşkusuz tüm bu yaşananlar -ve Mavi Marmara, hemen ardından Türk hükümetinin özür- tazminat ve Gazze ablukasının kaldırılması konusundaki talepleri ve İsrail'in bu taleplere olumsuz yanıt vermesi ile kriz zirve yaptı.

İki ülke arasındaki ilişkilerin bu duruma gelmesinde her iki başkent kaynaklı krizin yanı sıra ikili ilişkilerin seyrini etkileyen biri Türkiye iç siyasetinde diğeri dış siyasetteki iki önemli faktöre dikkat çekmekte yarar görüyorum. Ergenekon ve Balyoz soruşturmasında İsrail'in Ankara'da en çok güvendiği ve yıllardır geliştirdiği tüm dostlukların bu operasyonlarla adeta budandığını görüyoruz. Bir başka deyişle hükümet üzerinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin büyük oranda baskı unsuru olma yetisini kaybetmesinin İsrail için bir kayıp olduğunu teslim etmek gerekir. Bu meyanda İsrail ile ilişkilerin geliştirilmesi konusunda hükümete siyasi baskı uygulayabilecek en önemli

aktör saf dışı edilmiş oldu. Ankara'daki bu önemli gelişmenin yanı sıra okyanus ötesindeki gelişmeler de Ankara ile Kudüs arasındaki ilişkilerin kalitesini oldukça etkiledi. George Walker Bush dönemindeki Amerikan-İsrail ilişkilerinin Barack Obama döneminde esamesi okunmayınca, Ankara'nın, Kudüs'e karşı geliştirdiği retorik ve siyasetin Washington tarafından herhangi bir yaptırımla cezalandırılmayacağına farkına varması Türkiye'nin İsrail'e karşı olan tutumunu daha da sertleştirmesine sebep olmuştur. Nitekim 22 Mart tarihinde İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Türk hükümetinden özür dilemesi, Gazze ablukasının kaldırılmadığı bahane edilerek hiçbir olumlu sonuç doğurmamıştır. Aksine yaşanan Gezi Olayları ve Mısır'da Abdülfettah As-Sisi'nin yapmış olduğu darbeyle dahi dünya Yahudileri ve İsrail itham edilmiştir.

Söz konusu İsrail karşıtı siyaset, 24 Kasım 2015'te bir Rus uçağının Suriye-Türkiye sınırı üzerinde sınır ihlali iddiası ile düşürülmesi ve dönemin başbakanı Ahmet Davutoğlu'nun yerine Başbakan Binali Yıldırım'ın getirilmesi sonucunda büyük bir değişim yaşadı. Kuşkusuz Rusya'nın Türkiye üzerinde kurduğu yüzde 54'lük doğalgaz tedarik tekeli ve bu tekelin kırılması gereksinimi bunda önemli rol oynadı. İsrail'in Doğu Akdeniz'de keşfettiği doğalgaz rezervleri Leviathan ve Tamar yataklarındaki doğalgazın Türkiye'ye aktarımı hem Rusya konusunda hem de Kıbrıs'ta Rumlara ve Yunanlılara karşı önemli bir kazanım olarak ön plana çıktı. Tüm bunların yanında Obama hükümetinin son zamanlarını yaşıyor olması ABD yönetiminin Ankara'nın sürdürmekte olduğu İsrail karşıtı retoriğe daha fazla tahammül etmeyeceği gerçeği ile de birleşince Türkiye direktmekte olduğu Gazze üzerindeki ablukanın kaldırılması şartından resmen vazgeçti.

27 Haziran 2016 tarihinde Türkiye Başbakanı Binali Yıldırım ve İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu tarafından eş zamanlı yapılan açıklama ile ikili ilişkilerin normalizasyonu ilan edildi. Buna karşın aynı tarihlerde ilişkilerini normalleştiren Rusya-Türkiye arasındaki yakınlaşma ve karşılıklı ziyaretler, İsrail ile Türkiye arasında maalesef henüz istenilen seviyede değil. 13 Ekim 2016'da İsrail Enerji Bakanı Yuval Steinitz Türkiye'yi ziyaret ederken, 7 Şubat 2017'de Türkiye Turizm ve Kültür Bakanı Nabi Avcı İsrail'i ziyaret etti. Bu ziyaretler her iki ülkenin de birbirinden beklediği öncelikleri ortaya koydu. İsrail keşfetmiş olduğu doğalgazı paraya çevirmeye ve karşılıklı bağımlılık yaratmaya çalışırken Türkiye son dönemlerde yaşanan terör olaylarının ardından turizmini İsraili turistler ile bir nebze de olsa güçlendirme arzusunda. Buna karşın her iki ülkenin vatandaşları, Mavi Marmara krizi ile tavan yapan bu 6 yıllık güven bunalımından kurtulunması için daha kıymetli yetkililerin karşılıklı ziyaretlerde bulunmasına ve ikili ilişkiler yararına olumlu demeçler vermesine susamış vaziyette. Bu adımların atılması ile İsrail'in Türkiye'deki imajının iyileştirilmesi, antisemitizm ile savaş, iki ülke arasındaki dostluğun halklar seviyesine indirilmesi ve ortak menfaatler için; en önemlisi halkların uzun soluklu bir barış içinde yaşayarak iş birliği yapabilmeleri için zaruridir. ●

Günümüz Almanya'sında Antisemitizm

METİN Dr. Juliane Wetzel*

Antisemitizm, Yahudilere karşı nefrete varabilen olumsuz bir tutumdur. Dini, toplumsal, milliyetçi, ırkçı ve Siyonizm karşıtı arka planları olabilir. Dini gerekçeli Yahudi düşmanlığı bugün çoğunlukla sekte, radikal dini gruplara özgüdür. Klasik ırkçı biçimler de aslen yalnızca bazı aşırı sağcı gruplaşmalar içinde bulunmaktadır. Bugün söz konusu olan daha çok kültürel farkları öne çıkaran kültür ırkçısı bir antisemitizmdir; bu yönelimin daha az şüphe çektiği ve hınçları daha açık ifade etmeye imkan verdiği varsayılmaktadır (“Yahudiler bize uymuyor işte”).

Avrupa Yahudilerinin soykırımı nedeniyle hissedilen suçluluk ve utanç duyguları ile bu soykırımla ilgili sorumluluğun bastırılmasından beslenen ikincil antisemitizm ve de İsrail göndermeli antisemitizm olarak anlaşılan Siyonizm karşıtlığı; bugün Yahudilere her alanda iktidar atfeden sözde bir “kolektif Yahudiliğin” imgenmesine dayanan Yahudi düşmanı tutumların iki başat ifade biçimidir. Genellikle böyle Yahudi düşmanı eğilimler örtülü kalır, yani alttan alta ve sinsice dışa vurulurlar. Açıkta antisemitizm, yani Yahudilere ya da kurumlarına veyahut da Yahudi olarak algılanan kişilere yönelik fiili ya da sözlü saldırılar olarak gerçekleşen biçimler ise bugün hala aşırı sağda ama aynı zamanda İslamcı çevrelerde yer alıyor.

İsrail-Filistin sorununun aşırı siyasal uçlar için nasıl bir harekete geçirici etkide bulunduğu, İsrailililer ve Filistinliler arasındaki çatışmaların sertleştiği dönemlerdeki (örn. 2014 Gazze savaşı ve gösterileri sırasında) antisemit suç ve şiddet artışında görülür. Ancak bu tersinden, bölgeye barış gelmesi durumunda antisemitizmin ortadan kalkacağı anlamına da gelmemektedir. Ortadoğu'da tetikleyici olaylar olsa da Almanya'da -yüzde 90'ı aşırı sağcılar tarafından gerçekleştirilen- antisemit arka plana sahip suç ve şiddet eylemleri ağırlıklı olarak ikincil antisemitizme, yani suçluluk ve utanç duyguları ile geçmişin bastırılmasından beslenen, Auschwitz dolayımı bir antisemitizme dayanmaktadır. Failler kendilerini basbayağı çoğunluk toplumuna bağlanabilecek bir tutumun icra organları gibi görürler. Güya Yahudiler Almanlara sürekli Nazi suçlarını anımsatmaktadır. Yahudilerin kurban statüsü inkar edilir ve bunun devamında İsrail devletinin varoluş hakkı tartışmaya açılır. Holokost inkarı ikincil antisemitizmin en uç biçimidir. Bu da bugün İsrail'e karşı kullanılır. Holokost'un olduğu reddedilerek ya da bu olay “mit” olarak adlandırılarak İsrail devletinin asli kuruluş önkoşullarından biri ortadan kal-

dırılmaya çalışılır. Uluslararası aşırı sağ bir araya getiren ikincil antisemitizm köktenci İslamcılarının propagandasında da merkezi bir rol oynar.

İkincil antisemitizmin biçimleri ve Holokost'la hesaplaşmanın reddi ile beraber sıklıkla, Yahudilerin, güya -ABD ya da Almanya gibi- hükümetlere baskı uyguladıkları için, geçmişten nemalandıkları yakıştırmaları yapılır. Günter Grass da “şiir”inde, Alman hükümetinin denizaltı tahsisinin “ağız çabukluğuyla tazminat olarak beyan edildiğini” yazarken bu yakıştırmalarla oynamıştır. Bundan daha ileri giderek, kökeninin ve Almanya'nın taşıdığı “hiç silinmeyecek leke”nin ona şimdiye kadar “söylenmesi gerekeni” söylemeyi yasakladığını vurgulamıştır.

Burada örtülü olarak İsrail'i eleştirmenin bir tabu olduğu yakıştırmasını yapmaktadır. Böyle bir görüş yaygın olsa da her türlü gerçeklikten uzaktır. Hatta sıkça her türlü eleştirinin antisemitizm olarak değerlendirildiği yakıştırmaları yapılır. İddia o ki, her şeyden önce bir Yahudi lobisi nedeniyle bu böyledir. Böyle sabit fikirler, yüzyılların komplo teorilerinden beslenen ve kamusal, toplumsal ve sosyal yaşamın ana alanlarında hakim olan ve de yalnızca siyaseti değil medyayı da yöneten bir “dünya yahudiliği” olduğuna inandırmak isteyen antisemit örüntülerin klasik örneklerindendir. Oysa tam da medya raporları ve yorumları, siyasetçilerin açıklamaları ve İsrail'den sesler bunun tam tersini kanıtlar.

Ortadoğu çatışmalarının medyadaki varlığı ve bazı haberlerde ve bazı çizim veya karikatürlerin imge dilinde, ama en çok da aslında ciddi gazete yazılarına yapılan okuyucu yorumlarında yankı bulan, kısmen hiçbir itiraz içermeyen tek taraflı Filistin yanlısı sol söylemler, kamuoyunda antisemitizm karşıtı söylemin -böylece Federal Almanya'nın antisemit ifadelerine yer vermeyen temel mutakabatının- yavaş yavaş yumuşamaya yüz tutmasına yol açtı. Bu duruma büyük ölçüde sosyal ağların varlığı ve Facebook, Twitter ve Youtube gibi mecralarda süren tacizler de katkıda bulundu.

* Berlin Teknik Üniversitesi Antisemitizm Araştırmaları Merkezi ve KİGA e.V.

Antisemit önyargılar, klişeler ve hınç ifadeleri doğrudan Nasyonal Sosyalizm ve Holokost'la bağlantılı değil de alttan alta ya da daha sinsî biçimlerde dile getirildiklerinde ya da mecazi anlamda kullanıldıklarında bugün sıklıkla antisemit olarak algılanmıyorlar; bunları kullananlar herhangi bir antisemit kalıptan yararlanmış olabileceklerini asla kabul etmiyorlar. İster bilmezlikten ister bu fenomenle yüzleşmenin bilinçli reddinden olsun, kuşaklar boyu aktarılan Yahudi karşıtı önyargılar bu biçimde tekrar tekrar kamusal söyleme sızıyor. Bunlar özellikle İsrail hükümeti ya da ordusunun eleştirisi üzerinden dolaylı olarak ifade ediliyor (dolaylı iletişim). İsrail göndermeli antisemitizm Yahudi karşıtı ifadelerin olası bir cezai soruşturma tehlikesi olmadan toplumun göbeğine taşınmasına hizmet eden bir zemin olarak işliyor. Ancak Ortadoğu'daki olaylar çoğunluk toplumundaki örtülü antisemit tutumlara dair kamuoyu araştırmalarında son 30 yılda elde edilen yüzde 15-20'lik oranları pek etkilememektedir.

Antisemitizm konusu bilimsel ve kamusal olarak tartışılırken yıllarca -haklı olarak- aşırı sağ odaklıydı. En azından kamuoyu nezdinde bu tablo tamamen değişti; ırkçılık ve yabancı düşmanlığından farklı olarak aşırı sağcıların antisemitizmi artık neredeyse konu edilmiyor. Kamusal algı tamamen değişmiş durumda; artık antisemitizmle ilgili tartışmalarda neredeyse yalnızca "Müslümanlar" odakta. Bu tek taraflı bakış, kendi antisemitizmiyle hesaplaşmak zorunda kalmamak ve artan Müslüman karşıtı ırkçılığın da rüzgarıyla bir grubu fail ilan etmek için çoğunluk toplumunun sarıldığı bir bahane oluyor. Bu arada Yahudi cemaatinin bir bölümünün sığınmacılarda görülen ırkçılığa karşı ifade ettiği korkuların Müslümanlara karşı kışkırtıcılık yapanların değirmenine su taşıyor olmasından korkabiliriz. Pegida⁴³ ve AfD⁴⁴ taraftarları, ortak bir *Leitkultur* (başat kültür) sahibi olan Hristiyan-Yahudi Batı'nın savaşçıları olduklarını öne sürüyorlar. Bu tür filosemitist zırvalar yalnızca ve yalnızca Müslümanlara karşı kışkırtmalara hizmet etmektedir. Esasen bu hareketler içinde ikide bir peyda olan antisemit öğeleri de (örn. "Yabancı basın/ Yahudi basını" diskuru) göz ardı edemeyiz.

Müslümanlara ya da göçmen kökenli gençlere yapılan bu tek taraflı atıflar birçok açıdan sorunludur. Öncelikle, antisemitizmin göç bağlamında tek bir grupla sınırlı bir fenomen olup olmadığı sorusu ortaya atılabilir. Sosyolog Wolfram Stender ve Hannover Meslek Yüksekokulu'ndan meslektaşlarının araştırma sonuçları, göçmen kökenli insanların antisemitizminin çok daha geniş ve farklı çerçevelerden incelenmesi gerektiğini göstermiştir. Araştırma ekibi; öğrenciler (Spätaussied'ler [1 Ocak 1993'ten sonra Doğu Bloku ülkelerinden Almanya'ya göç eden Alman kökenli göçmenler], Türk/Arap arka planı olanlar, yerli Almanlar) ile tartışmalar, öğretmen ve sosyal hizmet çalışanlarıyla teke tek görüşmeler sonucu Yahudiler hakkında konuşmanın antisemit kalıp yargılarla dolu olduğunu buldu. Türk/

Arap kökenli öğrenci grubundan farklı olarak genç Spätaussied'ler ile yapılan grup tartışmasında açık ve sert antisemit kalıp yargılar dile getirilmişti. Ayrıca öğrenciler ve öğretmenlerin algıları arasında belirgin bir fark vardı. Öğretmenler her türden antisemit olayın varlığını veya "Sen, Yahudi!" gibi hakaretamiz kullanımları inkar ediyor ve alarma geçerek tepki veriyorlar; sorunu, kitle iletişim araçlarında resmedilen "Müslüman antisemitizmi"ni -kısmen gündelik dille-yeniden üretmek "Müslüman öğrencilerin" bir sorunu olarak ortaya koyuyorlardı. Bu bilgiler görece kısıtlı bir örnekleme dayanıyor, yine de daha kapsamlı araştırmalar için bir temel oluşturabilir. Ayrıca antisemitizm bir dini eğilime dair bir fenomen veya belli ülkelerden göç etmenin bir sonucu olabilir mi sorusunun şimdilik yalnızca kabaca yanıtlanabildiğini gösteriyor.

Antisemitizm, aynı aşırı sağcı kampta olduğu gibi köktenci İslamcılıkta da ideolojinin en önemli taşıyıcısı ve kurucu bir bileşenidir. Ama solun bazı kesimleri de sadece beylik faiz politikaları ve mali piyasalar söylemlerinde değil, bugün İsrail göndermeli antisemitizmde de ifade bulan antisemit önyargılardan azade değildir. Antisemit hınç duyguları ve kalıplar sol düşünce kalıplarına dahil değilse de sol siyasetler bazen antisemit söylemleri tetikleyebilecek tutumlara sahip olabiliyor. Bugün İsrail'i itibarsızlaştırmak için 1970'li yıllarda olduğu gibi Nazi terminolojisi kullanıldığında ikincil bir antisemitizm bile üretilebiliyor. Bu türden bir terminolojinin aynı saldırı çizgisinde kullanımı Arap dünyasında da yaygındır. İsrail'in bir "imha savaşı" sürdürdüğü tasavvuru şimdiden kamuoyunda öyle yerleşmiştir ki, 2011'de Almanya'da ankete katılanların yüzde 47,7'si (2004: % 68,3), "İsrail, Filistinlilere karşı bir imha savaşı sürdürmektedir" ifadesine büyük ölçüde ya da tamamen katıldıklarını söylemiştir. Birleşik Krallık'ta kısmen ya da tamamen katılma oranı yüzde 42,4, Hollanda'da yüzde 38,7, İtalya'da yüzde 37,6, Portekiz'de yüzde 48,8, Polonya'da yüzde 63 ve son olarak Macaristan'da yüzde 41 olmuştur.

Antisemitizm fenomeni tüm toplumsal katmanlarda ve tüm dini yelpazede karşımıza çıkar. Belki yalnızca sert bir eleştiri söz konusuysen antisemitizm sitemleri fazlasıyla çabuk sesini yükseltir; aynı hızla da Ortadoğu çatışmaları ve İsrail'in politikaları hakkında bir tartışma, antisemit kalıplardan yararlanan bir söyleme sürüklenir. Bu çatışma alanıyla ilgili tartışmalar çok kolaylıkla, antisemit hınç duygularının düşünülmeden konuşmaya dahil edildiği bir tona bürünebilir. O noktadan sonra, Yahudilere karşı örtülü antisemit tutumları yüzeye çıkartan kalıp yargı ve önyargılara uzanan mesafe fazla değildir. ●

43 "Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar" (Patriotische Europäer Gegen Islamisierung Des Abendlandes) isimli Dresden kökenli 2014'te ortaya çıkan aşırı sağ siyasi hareket.

44 "Almanya için Alternatif" (Alternative für Deutschland, AfD), Almanya'da 2013 yılında kurulan sağ popülist ve Avrupa Birliği'ne şüpheci yaklaşan bir siyasi partidir.

İsrail Eleştirisi ve Antisemitizm

METİN Dr. Rosa Fava

2015 yılının nisan ayı sonlarında Nepal’de art arda gelen depremlerde dokuz binden fazla insan yaşamını yitirdi. Aşağıda ilk olarak Nepal’deki deprem bağlamında İsrail’i hedef alan eleştiri ve iftiralara dair birkaç örnek sergilenmekte. Bunu takiben İsrail eleştirisinin antisemit fikir ve motivasyonlarla bağlantısına, bu fikir ve motivasyonların tipik tezahür etme biçimlerine ve antisemit düşünce kalıplarının teşhis etme olanaklarına eğilmekteyiz. Son olarak incelenen örneğe geri dönerek bir sonuç çıkarılmakta.

Eleştiri Vesilesi Olarak Felaket Yardımı

Nepal’deki deprem ve uluslararası kurtarma çabaları hakkındaki ilk haberleri hemen takiben, sosyal medya ve internette, çeşitli dillerde, İsrail’in yardım operasyonunun sert şekilde eleştirildiği ve iftiraya uğradığı paylaşımlar dolaşıyordu. Bunların çoğundaki ana suçlama, İsrail’in Nepal’e yardım ettiği ama Gazze’ye etmediği idi. İnsan Hakları İzleme Örgütü Müdürü Kenneth Roth, Twitter’a şunları yazıyordu: “Uzaktaki bir insanlık felaketine el uzatmak, yakındaki Gazze’de İsrail yapımı olandan daha kolay. Ablukayı kaldır!” (26 Nisan 2015) İsrail’deki Haaretz gazetesinin az çok aynı, ama daha da keskin olan başlığı şu şekildeydi: “Gazze’de öldür, Nepal’de kurtar: İsrail’in iki yüzlü ahlakı” (Gideon Levy, 30 Nisan 2015).

Bir diğer suçlama, İsrail’in sadece kendi vatandaşlarını (turistleri) kurtarmak istediği şeklindeydi. Ayrıca hamile olan kiralık annelerin, Nepalli ve Hint annelerce İsrailli eşcinsel çiftler için doğurulmuş bebeklerin naklinden hareketle, tüm yardım operasyonunun sırf bu ülkeden bebek kaçırmak için bir kamufraj olduğu yalanı türetildi. Bir İran kanalı ile Venezuela devlet televizyonunun bu hafif akıldışı “haber”i ortaklaşa üretirken,⁴⁵ başka yorumcular kiralık anneliğe dair sömürünün İsrail’in veya Yahudilerin tavır ve eylemleri için tipik olduğu konularında eleştiriler yazmakla sınırlı kalıyordu.

Nihayet, aşağıdaki imalı ifadeleri içeren ve şu ve bu yanın vurgulandığı komplo fantezileri de eksik değildi: Depremler “yüksek frekanslı ışınlar” yoluyla oluşturulabilir ve silah olarak kullanılabilir / Nepal stratejik açıdan önemli bir yerdir / ABD’nin Tahiti’deki insani “işgali” / Uluslararası organ mafyası / İsrail’in Nepal’de hiçbir ülkenin olmadığı kadar askeri var.⁴⁶

İsrail Düşmanı Eylemler ve Antisemitizm

Yukarıda bir araya getirilen İsrail eleştirisi içeren fikir ve tasvirler kalite bakımından çok farklılık gösteriyor; geleneksel çocuk ve bebek çalan “Yahudi” tasvirinde olduğu gibi bazılarında antisemit içerik çok belirgin. Uluslararası iktidar politikaları eleştirisi kisvesi altında ABD ve İsrail’in kar ve iktidarlarını güvenceye almak için doğa felaketlerine bizzat yol açtıkları şeklindeki fikirlerde de öyle. İsrail eleştirisinin antisemitizmle harmanlanması fenomenine yönelik esasen iki görüş olabilir:

- Bir bakışa göre eleştirinin kendisi doğrudur; fakat beklenmeyen anlarda antisemit ifadeler ya da antisemit hıncı kışkırtan ifadeler de barındırır. Belki de Nepal’deki çocuk çalma asparagasını yazan ve okuyanlar, tarihi çocuk hırsızlığı söylemini bilmeden, onu sadece günümüzdeki organ ve insan ticareti bağlamında anlıyor olabilirler. Bu ilk bakış tarzına göre, şayet İsrail düşmanı sloganlarla Sinagog ve Yahudilere saldırılıyorsa, bu daha çok İsrail ile Yahudilerin farkına dair bilgisizlikten kaynaklıdır.
- İkinci bakış açısına göre, antisemitizm eleştirisinin can alıcı noktası, antisemitizmin kendine herhangi bir çıkış noktası arıyor olduğu tespittir. Yardım operasyonları vesilesiyle gelen eleştiri yağmuru, İsrail’e yönelik hıncın devreye girdiğini gösterir ki, bunun da arkasında antisemitizm vardır. İsrail politikasında İncil’in “seçilmiş halk”ı olmadan kaynaklı bir üstünlük inancı gibi “Yahudiliğin özleri”nin ortaya koyulduğu şeklindeki düşünce de

45 <http://www.jpost.com/Israel-News/Israeli-aid-to-Nepal-was-cover-for-baby-trafficking-402700>

46 <https://wissenschaft3000.wordpress.com/2015/04/30/war-das-erdbeben-in-nepal-vor-wenigen-tagen-ein-haarp-angriff-eine-erdbebenbombe-es-bedarf-einer-dringenden-genauen-prufung>

bu kapsamdadır. Nitekim güya yine bu nedenle İsrail sadece kendi vatandaşlarını kurtarmıştır. Bu ikinci bakış açısına göre, Sinagoglara ve Yahudilere saldırılar, İsrail eleştirisindeki antisemit çekirdeği açığa vururlar.

Haziran 1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan sonra İsrail düşmanı tavırların tanındık antisemit şablonlarla ifade edilmesinin sonucu, İsrail düşmanlığının veya anti-siyonizmin antisemitizm olarak somutlaşması ve belli (yeni) bir antisemitizm biçiminin belirmesi oldu. Bununla birlikte anti-siyonizm nitelemesi son zamanlarda çok anlamlılığı nedeniyle ve Yahudi anti-siyonizmine işaret edilerek sıklıkla reddedilmekte.⁴⁷

Yahudi devletine yönelik yaygın eleştiriye dair bir açıklama da Holokost'tan sonra doğrudan antisemitizmin kalıcı şekilde gözden düşmüş olması ve bu nedenle Yahudi düşmanlığının yeni bir biçiminin gelişmiş olmasıdır. Bir diğer gelişme de bununla yakından ilişkiliydi: 68 Hareketi ve sömürgelerin bağımsızlaşması yoluyla, sol antikapitalist ve antiemperyalist pozisyonların yaygınlaşması. Burada, oldukça basitleştirilmiş bir kapitalizm eleştirisinden hareketle, İsrail, kapitalist bir baskı aracı ve ABD'nin emperyalist hegemonyasının ön karakolu sayılıyordu. Uluslararası dayanışmanın öznesi olarak uluslararası işçi sınıfının yerine ezilmiş halklar geçtikçe ve iktidar yerine yabancıların iktidarıyla mücadele edildikçe, kapitalizme ve ABD'nin tahakkümüne karşı sağ ve sol muhalefet daha fazla buluşma imkanı buluyordu. Bu buluşmaya, öncelikle sömürgeciliği, yabancıların "Müslümanlar"a tahakkümü ve onların kaynaklarının sömürülmesini Batı politikasının temel güdüsü olarak gören İslami akımlar da dahil oluyordu.

İsrail'i Eleştiren İfadelerde Antisemitizmi Analiz Edebilmek İçin Yardımcı Araçlar

İsrail'in eylemlerinin veya İsrail'deki koşulların tenkitinde, antisemit ifadeleri eleştirel olanlardan ayırt edebilmek için, son zamanlarda öncelikle iki yardımcı araç yaygınlık kazandı: Natan Scharansky'nin "üç kriter testi" ve bundan bir yıl sonra gelen "Avrupa İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığını Gözlemleme Şubesi"nin beş noktadan oluşan "çalışma tanımı." Ne var ki, onun yerine geçen kurum olan "Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı" bu tanımı internet sayfasından 2013 yılında sildi.

Scharansky'nin üç kriteri olan şeytanlaştırma, çifte standart ve gayrimeşru saymanın temelinde, antisemitizmin merkezi unsurlarının Yahudi devletine yansıtıldığı tespiti yatar. İsrail'in şeytani,

Malte: "Bu tartışmada 'önyargı' kavramı bana göre fazla zayıf, fazla nesnel. 'Hınç', benim görüşüme göre daha uygun çünkü onda duygusallık daha görünür oluyor. Psikolojik açıdan utanma ya da suçluluk duygusu bir eylem temelinde ortaya çıkmak zorunda değil, toplumsal güçsüzlük sonucu da gelişebilir. Benim açımdan bu boyut düşüncelerimizi başka bir düzlemde de gözden geçirebilmemiz için önemli."

Derviş: "Hedef gruba ulaşmak için, daha duygusal yüklü olan 'hınç' kavramını ele almak amaca daha uygun. Duygu hedef gruba ulaşmak için anahtar işlevi görüyor."

47 Bir Yahudi devletinin kurulmasına karşı dini itirazlar veya bir Yahudi devletinin antisemitizme ya da diasporada yaşayan Yahudilerin durumuna verilecek doğru yanıt olmadığı şeklindeki politik tavırlar mevcuttur. Bunlara ek olarak, Siyonizm 1947 Birleşmiş Milletler paylaşım planının sınırları ötesine geçmeyi hedefleyen bir yayılma ideoloji ve politikasıdır, Tevrat'taki sınırlara sahip "Büyük İsrail'i" hedefler şeklindeki bir bakış açısı da bulunmaktadır. Bu şekilde anti-siyonizm, öncelikle paylaşım planı sınırları dışında yerleşim kurulmasına ve toprak işgallerine karşı çıkar.

Rosa: “Açıkça anladık ki, antisemitizm ve İsrail politikalarının eleştirisi bağlamı en zor tema. Bunun ötesinde, Almanya’da -ama muhakkak başka ülkelerde de benzer bir durum yaşanıyor- antisemitizmin ve homofobi gibi diğer ayrımcılık ve dışlama fenomenlerinin, genç Müslüman erkeklere atfedilmesinin söz konusu olduğunu anladık.”

insan ötesi kötü olarak resmedilmesine örnek olarak Scharansky, İsrail’in politikasının Nasyonal Sosyalistlerin politikasıyla mütemadiyen eş tutulmasını belirtir. Bu eş tutma, Nasyonal Sosyalizm uluslararası düzeyde kötünün sembolü sayıldığından, İsrail’i kötülüğün vücut bulması olarak göstermeyi amaçlar. Çifte standart gösterilmesi ile kastedilen ise, İsrail’in pek çok bakımdan diğer devletlerden farklı muamele görmesi durumudur. Scharansky’nin örnekleri, İsrail ilkyardım organizasyonunun Uluslararası Kızıl Haç’tan çıkartılması ve Birleşmiş Milletler’in “kanıtlarıyla gerçek kötü muamele uygulamakta” olmalarına rağmen başka ülkeleri eleştirmeyip İsrail’i eleştirmesidir. Gayrimeşru saymaya örnek olarak Scharansky, İsrail’in “sömürgeciliğin kalıntısı” olarak görülmesini verir.⁴⁸

“Çalışma tanımı” özü itibarıyla aynı unsurları sayar: İsrail’i ırkçı olduğunu söyleyerek gayrimeşru sayıp, onun varlık hakkını reddetme; çifte standart, yani hiçbir demokratik devletten beklenmeyen özel bir ahlaki tavır sergilemesi talebi ve Nasyonal Sosyalizmin pratikleri ile eş tutma. Bunlar doğrudan doğruya 3 kriter testiyle paraleldir. Bunlara ek olarak İsrail’e klasik antisemit yakıştırmaların yapılması belirtilir; örneğin, törensel cinayet efsanesi ve “tüm Yahudileri topluca İsrail devletinin eylemlerinden sorumlu tutma çabası.”⁴⁹

Bunlara ek olarak aşağıda sayılan noktalar, bilinçli veya bilinçsiz bir antisemitizmin İsrail karşıtı argümanlara karışmakta olduğunun ya da argümanın ardındaki motivasyon olduğunun çoğunlukla işareti sayılır:

- Her şey ve herhangi bir şeyle ilgili olarak İsrail’e karşı duygu yüklü eleştirinin her daim söz konusu olması.
- İsrail konusunda ne kadar veya hangi eleştiriye “izin” olduğunun güya safiyane sorulması. Bu nokta, antisemit klişe ve akıl yürütmelemlerle bağlantılıdır: Holokost’un ardından Almanya’da, “Yahudiler”i eleştirmeye müsaade olmadığı şeklinde retorik bir kalıp ağızlarda dolaşır oldu. Bunun altında, insanı bundan dolayı cezalandırabilecek her şeye hakim bir Yahudi üst merci olduğu klasik akıl yürütmesi gizlenir.
- Yahudi devletinin dünya çapında yurtsuz Yahudiler için bir sığınak olması işlevini dikkate almama.
- Diğer ülkelerin tarihi, kökeni ve varlığının ne kadar şiddet yüklü olduğundan ve o ülkelerin sınır ve nüfus bileşimlerinin kolonyal ve bölgesel güçlerce zor kullanılarak biçimlendirilmesinden bağımsız olarak, İsrail’in varlığına hücum edilen yegane devlet oluşu. Siyonist fikir ve faaliyetlerin ortaya çıkışından beri, bu husus hem sağdan hem de soldan antisemit argümanlarla eleştirildi ve reddedildi.

48 Almanca olarak bkz. <http://www.hagalil.com/antisemitismus/europa/sharansky.htm> ve İngilizce olarak bkz. 23.04.2004 tarihli Jerusalem Post, <http://www.aish.com/jws/48892657.html>

49 Almanca olarak bkz. <http://www.european-forum-on-antisemitism.org/working-definition-of-antisemitism/deutsch-german/> veya İngilizce olarak bkz. <http://www.european-forum-on-antisemitism.org/working-definition-of-antisemitism/english/?-fontsize=0%2Fcontact.php>

- İsrail'e dair neredeyse tamamen olumsuz algı. Burada, olumlu ya da sıradan şeyler olumsuzla dönüştürülür. Birkaç yıldan beri yaygınlık kazanmış olan *pinkwashing* suçlaması buna örnektir: İsrail'in çizdiği, eşcinsellere ve iki cinsiyetin ötesinde başka türden yaşama anlayışlarına hoşgörülü olduğu tablosunun gözden düşmesi amaçlanır. *Pinkwashing* suçlamasına göre, Filistinlilerin durumu göz önünde tutulduğunda, İsrail'in kendine dair çizdiği insan haklarını koruyup desteklediği tablosu iki yüzlüdür. Öte yandan İsrail'e dair eski olumlu çağrışımlar (örneğin, sosyalist bir deney olarak Kibutz hareketi) ya giderek ortadan kaybolmakta ya da genellikle komşu ülkelerle çatışmalara veya Filistinli nüfusa atıfta bulunarak tamamen olumsuz bir şeye dönüştürülmektedir. Almanya'daki İsrail-Alman Okul Kitapları Komisyonu'nun saptamaları, pek çok ders malzemesinin İsrail hakkında olumsuz bir tablo çizdiği yönündedir.⁵⁰ Çoğu medya analizleri, İsrail-Filistin çatışması hakkındaki haberlerin eleştiriyi büyük ölçüde İsrail'e yönelttiklerini belgelemektedir.
- İsrail'in İsrail-Filistin çatışmasına indirgenmesi. Ki bu çatışma hakkındaki tablo artan şekilde sadece bir iyi-kötü ikilemesinden meydana gelmektedir. İsrail'in tutumuna karşı eleştiriye nadiren, Arap ve Filistinli örgütlerin ve devletlerin, İran'ın veya İsrail'in öteki karşıtları ve düşmanlarının eylemlerine yöneltilen aynı derece sert bir eleştiri eşlik etmektedir. Hepsinin de öncesinde İsrail-Filistin çatışması artık hiç, iki ya da daha fazla katılımcısı olan politik bir çatışma olarak görülmemekte; ırkçı arka planını da dahil ederek Nazilerin savaş ve işgal politikalarıyla analogiler kurarak yorumlanmaktadır. Bütünüyle asimetrik güç ilişkilerini, ırkçılığı ve kötülüğü simgeleyen diğer analogiler, sömürgecilik ya da Apartheid ile yapılanlardır. İki hasım taraf arasındaki politik çatışma, insanlık suçu sınıflamasına sokulmakta ki, bu suç pek çokları için daha İsrail'in Birleşmiş Milletler'in (sömürgecilik olarak eleştirilen) paylaşım planındaki sınırlarda kurulması ile başlamıştı.
- Arap İsraillilere, siyahlara, Sefarad Yahudilerine, Arap ülkelerinden gelenlere, sığınmacı ve göçmenlere karşı ırkçılığın eleştirilmesinde, sıkça İsrail'i özünde ırkçı ve beyazların sömürgeci tahakkümünün parçası olarak gayrimeşru saymayı hedefleyen çifte standart. İsrail milliyetçiliğinin, ordusunun ve devletin şiddet tekelinin eleştirisinde ise çıta ayrıca yükseltilmektedir. Genel olarak şu söylenebilir: Onların kendi tarihlerinde ve güncel durumlarında olumsuz olan şeyleri, İsrail'in kendisinde özel bir dikkatle aramakta, gözlemlemekte ve eleştirmekteler.

Nepal'deki Felaket Yardımına Geri Bakış

Kökleri derinlere inen İsrail karşıtlığı dikkate alındığında, İsrail'i eleştiren ifadelerin değerlendirilmesinde ve olası hıncı açığa çıkarmada, öteki yaygın hıncı içeren ifadeler için söylenenler geçerlidir: Hıncı duygusunu göz önünde tutarak söz konusu ifade veya fiiller ve bunların bağlamları özenle incelenmelidir. Almanya Şansölyesi Merkel eleştirilirken onu kadınlığı üzerinden gözden düşürmeyi amaçlayan yakıştırmaların yapıp yapılmadığına bakılmalıdır. Eğer ona sığınmacı politikasında "akılsızlık" yaptığı ithamı yapılıyorsa, bu, erkeklerin kadınlardan farklı olarak "akıllı" oldukları şeklindeki klasik yakıştırmayla onun politika için uygun olmadığını ima ediyor olabilir. ABD Başkanı Obama'nın politikasının eleştirisi, ırkçılığın aktıldığı bir kanal halini alabilir; Müslüman ailelerindeki ataeril yapıların eleştirisi, arzulanan bir şeyin ötekine yüklenmesi olabilir.

Her kim İsrail'in ilkin kendi vatandaşlarını Nepal'den kurtarmasını eleştiriyorsa, -şayet bu doğruysa- yardım operasyonuna katılan tüm diğer devletlerin de bunu yapıp yapmadığını incelemelidir. Aksi taktirde, eleştirinin arkasındaki niyetin sırf İsrail'i çarmıha girmek olduğu ve zengin devletlerin "çifte standartlı yardımı" şeklindeki bir genel sorunun günah keçisi İsrail'in üzerine yıkıldığı tespiti anlam kazanır.⁵¹ Bir İsrailli gazetecinin "Nepal'de kurtar, Gazze'de öldür" şeklindeki ifadesi, Hamas'la olan çatışmada doğru politikanın ne olabileceği konusundaki bir tartışma çerçevesinde sert bir eleştiri olabilir, ama böylesi bir ifade, hıncı duygularını ve Gazze savaşının imha amaçlı tek yanlı bir saldırı olduğu yolundaki yanlış fikirleri besleyebilir.

İsrail hükümetinin politikalarına karşı hıncı yüklü eleştirilere karşı durmak için, spesifik İsrail karşıtı hıncı duygularını ve somut tezahürlerini bilmenin yanında, antisemitizm ve hıncı örüntüleri hakkında genel bir anlayışa sahip olmak da zorunludur. İsrail-Filistin çatışmasına, birden fazla tarafın dahil olduğu siyasi bir çatışma olarak bakmak da faydalı olur. Aynı şekilde, komplo teorisi yönelimli düşüncüyü akıldan tutarak, uluslararası düzlemdeki ekonomik ve siyasi koşullar ve ilişkileri kötü aktörlerin eylemlerine indirgemeden eleştirme becerisine sahip olmak da gereklidir. ●

50 http://www.gei.de/fileadmin/gei.de/pdf/publikationen/Expertise/fulltext/9783847104384_Laessig_Schulbuchempfehlungen_Fulltext_deutsch.pdf

51 <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2015-04/erdbeben-nepal-hilfe-vor-ort>

BAŞVURULAN KAYNAKLAR

Kistenmacher, Olaf: Zum Zusammenhang von Antisemitismus und Antizionismus: Die Nahost-Berichterstattung der Tageszeitung der KPD, Die Rote Fahne, während der Weimarer Republik. In: Michael Nagel/Moshe Zimmermann (Hrsg.): Judenfeindschaft und Antisemitismus in der deutschen Presse über fünf Jahrhunderte/Five hundred Years of Jew-Hatred and Anti-Semitism in the German Press. Bremen 2013. Band 2, S. 591–608. **Kübler, Elisabeth:** „Als Individuen alles, als Nation nichts.“ Postnationales Europa und nationalistisches Israel? In: Jahrbuch 2008. Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstands. S. 86–102. **Mertens, Lothar:** Antizionismus: Feindschaft gegen Israel als neue Form des Antisemitismus. In: Wolfgang Benz (Hrsg.): Antisemitismus in Deutschland. Zur Aktualität eines Vorurteils. München 1995. S. 89–100. **Salzborn, Samuel:** Antisemitismus als negative Leitidee der Moderne. Frankfurt a.M./New York 2010. **Wolter, Udo:** Nicht im Namen des Anderen. In: iz3w 284/ 2005. S. 33–33. Und: www.rote-ruhr-uni.com/texte/wolter_anderen.pdf

EĞİTSEL KAYNAKLAR

Amadeu Antonio Stiftung (Hrsg.): „Läuft bei Dir!“ Konzepte, Instrumente und Ansätze der antisemitismus- und rassismuskritischen Jugendarbeit. Berlin 2014. **Amadeu Antonio Stiftung (Hrsg.):** „Man wird ja wohl noch Israel kritisieren dürfen...?!“ Über legitime Kritik, israelbezogenen Antisemitismus und pädagogische Interventionen. Berlin 2010 **American Jewish Committee Berlin Office (Hrsg.):** Fiktion als Wahrheit – Israelbezogener Antisemitismus in Film und Internet. Handreichung zur Medienutzung in heterogenen Lerngruppen und Milieus am Beispiel des Spielfilms „Tal der Wölfe – Palästina“. Berlin, 2012 **Bildungsstätte Anne Frank (Hrsg.):** Weltbild Antisemitismus. Didaktische und methodische Empfehlungen für die pädagogische Arbeit in der Migrationsgesellschaft. Berlin, 2013 **Fritz Bauer Institut, Jugendbegegnungsstätte Anne Frank (Hrsg.):** Neue Judenfeindschaft? Perspektiven für den pädagogischen Umgang mit dem globalisierten Antisemitismus. Frankfurt a.M./New York 2006. **Zentrum Demokratische Kultur (Hrsg.):** „Vor Antisemitismus ist man nur noch auf dem Mond sicher.“ Antisemitismus und Antiamerikanismus in Deutschland. Bulletin 5/2004. Leipzig.

Antisemitizmle Hesaplaşmada Tarihsel-Siyasal Eğitimin İmkan ve Sınırlılıkları

METİN Patrick Siegele*

Tarihsel-Siyasal Eğitimin Hedefleri

Anne Frank Merkezi'ne gelen eğitimcilerden sıklıkla sergimize yaptıkları ziyaretin nedeninin okullarındaki antisemit olaylara bir tepki vermek istemek olduğunu duyuyoruz.⁵² Yapılan ziyaret, Holokost ile hesaplaşmanın gençlere, antisemitizm ve ırkçılığa karşı “bağı-şıklık” kazandıracağı ve onların tarihte baskıya maruz kalmış gruplarla duygudaşlık kurmalarını sağlayacağı yönündeki beklentileri ile ilişkilendiriliyor.

Bazı eğitimcilere, Nasyonal Sosyalizm ve Holokost tarihinin öğretilmesine neden önem verdiklerini sordum. Ortaya aşağıdaki cevaplar çıktı:

- Tarihsel olaylar hakkında bilgi kazandırma
- Hangi toplumsal ve siyasi koşulların Holokost'u mümkün kıldığını gösterme
- Tek tek kurban, fail, seyirci ve destekçi rollerini gözler önüne serme
- Demokrasinin değerini gösterme ve demokrasiyi güçlendirme
- Antisemitizmin, ırkçılığın ve diğer düşmanlaştırıcı ideolojilerin sürekliliklerini gösterme

Derya: “Kendimize Holokost eğitiminde Yahudi kurbanların ön planda tutulup diğer ‘kurbanların’ gözardı mı edildiği sorusunu sorduk. ‘Diğer kurbanların’ gündeme getirilmesi bir seçenek olarak mı yoksa bir ‘zorunluluk’ olarak mı görülmeli?”

* Anne Frank Merkezi (Berlin). Bu yazı daha kapsamlı aslından kısaltılarak yayımlanmıştır: Der Bürger in Staat: Antisemitismus heute, Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg (Sayı: 4-2013).

⁵² Anne Frank Merkezi'nin Berlin'de “Anne Frank. Burada & Bugün” adındaki daimi bir sergiye ev sahipliği yapmaktadır. Serginin parçası olarak, çok sayıda eğitsel program da sunulmaktadır.

- Korkutma ve dehşete düşürme
- Günümüz üzerine düşünmeyi olanaklı kılma
- Çalışılan grupların antisemit tutumlarını değiştirme

Bu küçük derleme bile eğitimcilerin, Nasyonal Sosyalizm ve Holokost konularında çalıştıklarında genelde “sadece” bilgi iletmekten daha fazlasını beklediklerini ortaya koyuyor. Fakat, uzmanlar arasında Holokost ile hesaplaşmanın antisemitizmin güncel biçimlerine karşı etkili olup olamayacağı tartışmalı bir konudur.

Antisemitizm ile Nazi Rejiminin Suçsuz Gösterilmesi Arasındaki Karşılıklı İlişki

2012 tarihinde Friedrich Ebert Vakfı tarafından yayımlanan ampirik bir araştırmaya göz atmak ilginç olacaktır.⁵³ Bu araştırmaya göre antisemitizme eğilim gösteren insanlar, aynı zamanda kuvvetli bir biçimde şovenist tutumlara, yani abartılı millî duygulara da eğilim gösteriyorlar. Hemen ikinci sırada Nazi rejiminin suçsuz gösterilmesi faktörü geliyor. “Yahudiler yok edilmemiş olsaydılar, Hitler bugün büyük bir devlet adamı olarak görülürdü” veya “Nasyonal Sosyalizm’in de iyi yanları vardı” ifadelerini onaylayan insanlar aynı zamanda ileri düzeyde Yahudi düşmanı oluyorlar.

Bu sonuçlarla Nasyonal Sosyalizm hakkında yürütülen eğitim çalışmasının antisemit tutumları değiştirmek için yeterli olduğu sonucuna varabilir miyiz? Wannsee Konferansı Anma ve Eğitim Mekanı’nın eğitim sorumlusu Wolf Kaiser hem antisemitizmle mücadele edenlerin, hem de antisemitlerin Holokost’a duyarsız kalamadıklarını belirtiyor. Kaiser’e göre antisemitizme karşı duruşu güçlendirmek için, Nazilerin işlediği Yahudi cinayetleri hakkında dayanaklı bilgi sahibi olmak zorunlu, fakat yeterli değildir.

Tarihsel-Siyasal Eğitim ile Ne Başarılabilir?

Hem bilim alanında hem de eğitim uygulamalarında, antisemitizmin güncel biçimleri ile mücadelede tarihsel-siyasal eğitimin doğrudan başarılı sonuçlar verdiği konusunda haklı kuşkular mevcut. Almanya İçişleri Bakanlığı için hazırlanan bir raporda uzmanlar okul kitaplarında “Yahudilerin sadece kurban ve mağdur rolünde gösterilmesi, antisemit kalıp yargıları kuşaktan kuşağa aktarıyor olabilir mi” sorusunu ortaya attılar.⁵⁴ Tarihsel fenomenlerin basitleştirilip kırılması ve Holokost konusunda öğrencilerden abartılı ahlaki tepkiler beklenmesi diğer eleştiri noktaları.

Bir diğer nokta da Nazi propaganda malzemesinin derslerde düşünülmeden kullanılmasının bazı ırkçı ve antisemit kalıpların öğrencilerin kafalarında yerleşmesine yol açması ihtimali. Son olarak, İsrail-Filistin sorununun derslerde hemen hiç konu edilmiyor olmasının, öğrencileri bu sorunda İsrail’in rolünü tek yanlı, olumsuz ve abartılı şekilde görmelerine neden olan bir bilgi eksikliğine götürmesinin söz konusu olması.

Rapora göre yine, eyaletlerin ders müfredatında çoğunlukla Yahudi Soykırımı ve Almanya’nın İsrail’e karşı özel sorumluluğuna ağırlık verilmesi söz konusuysa, antisemitizmle hesaplaşmayı kendi başına bir konu olarak ele alan eyalet sayısı sınırlıdır.

Eğitim Bilimi Açısından Tarih ve Bugün Arasındaki Bağ

Tarih öğrenimi, sırf bilgi aktarımından daha fazlasını içermelidir. Örneğin, Berlin-Brandenburg eyaletleri lise (Sekunderstufe 2) ders müfredat planında tanımlanan “yargı ve yönelim becerisi,” öğrencilere tarih üzerine düşünerek ve akla dayalı yargı ve değerler oluşturma becerisini kazandırmayı amaçlar. Tarih öğreniminin tüm koşulların sağlandığı durumlarda kişinin –antisemit olanlar da dahil– tavır ve tutumları üzerinde etki sahibi olduğu kabul edilmiştir olur.

Nordrhein-Westfalen eyaletinin tarih dersi müfredat planında, “politik yargı becerisi”ne somutluk kazandırılmaktadır: Öğrenciler “güncel konulardan insan anlayışlarına dek çeşitli düzlemlerde kendi politik fikirlerinin bilincine varabilmeli ve bu fikirleri başka bakış açıları ve bilgilerle harmanlayıp eleştirel biçimde gözden geçirebilmeli ve değiştirebilmelidir.” Politik eylemde bulunma becerisi konusunda ise, diğer şeylerin yanı sıra bu becerinin amacı olarak, kendi politik görüş ve yargılarını temsil edebiliyor olma tanımı yapılır. Bu becerinin özünü “antidemokratik düşünce kalıpları ve otoriter argümanlarla eleştirel bir biçimde hesaplaşma ve bunlara gerektiği şekilde tepki verebilme” oluşturmaktadır.⁵⁵

Her iki yaklaşımda da -somut olarak tanımlanmasa da- değer eğitiminden söz edilmektedir. Bu noktada insan hakları pedagojisinin önemli bir yardımı dokunabilir. İnsan hakları eğitiminin amacı, tek tek bireylere insan haklarını yaşama, bu hakları geliştirme ve koruma becerisi kazandırmaktır. Anja Mihr’e göre, “tarihsel arka plan bilgisi” bunun bir parçasıdır. Tarihten örneklerle uğraşmak, hak ihlallerinin nedenlerini ve güncel insan hakları ölçüt ve standartlarını daha iyi anlamaya yardımcı olabilir. Tarihten ve günümüzden pratik örneklerin yardımı ile uluslararası insan hakları standartları, öğrencilere “sorumluluk bilinci ile hareket etmede kılavuz ölçüt olarak kazandırılabilir.”⁵⁶

53 Decker, Oliver, Elmar Brehler ve Johannes Kiess (2012) Die Mitte im Umbruch: Rechtsextreme Einstellungen in Deutschland, Friedrich Ebert Stiftung. 2006’dan beri iki yıllık aralıklarla yayımlanan araştırma, Almanya’da yapılan yaklaşık 2500 telefon mülakatına dayanmaktadır.

54 Bundesministerium des Inneren (2011) Antisemitismus in Deutschland: Erscheinungsformen, Bedingungen, Präventionsansätze, Bericht des unabhängigen Expertenkreises Antisemitismus, Berlin.

55 Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen (2001) Rahmenvorgabe Politische Bildung. Frechen, S.17-18.

56 Mihr, Anja. “Drei Fragen und Antworten zum Thema Aufarbeitung von Unrechtserfahrung und Menschenrechtsbildung,” Seite der Stiftung EVZ.

Emrah: “Şunu tartışmaya açmak isterim: Türkiye’de Holokost Eğitimi insan hakları eğitimi dersi üzerinden ele alınabilir mi? Bence bu daha gerçekçi, uygulanabilir olan yaklaşım. Zira şu aralar Türkiye’de 4 ve 5. sınıflara İnsan Hakları zorunlu ders olarak koyulmak üzere. Bence müfredatta fazladan bir ders açmaya çalışmaktansa, bu ders içinde konu kendine daha iyi bir yer bulmuş olur.”

Derya: “Holokost ve antisemitizm kavramları Türkiye’de bilinmiyor. Belki Holokost yerine ‘Yahudi Soykırımı’ ve antisemitizm kavramı yerine de ‘Yahudi Düşmanlığı’ diyebiliriz.”

Antisemitizme Karşı Tarihsel-Siyasal Eğitim Konusunda Tavsiyeler

Beklenti Düzeyini Düşürmek

Tarihsel-siyasal eğitim, antisemit bir eylem ya da ifadeye her zaman için en doğru yanıt olmayabilir. Okul bünyesinde “Yahudi!” rencide edici bir söz olarak kullanıldıysa, en yakın toplama kampına bir ziyaret düzenlemek, daima buna verilecek en doğru pedagojik tepki değildir. Asıl olan daha çok, Holokost ile uğraşma bağlamında eğitsel çalışmalara eleştirel olarak bakma ve gerektiğinde bu hedefleri askıya almaktır. Wolf Kaiser’e göre asıl mesele, salt bilgi öğretmeye dönük anlayışlar ile boş verme tavrı arasında bir denge yakalayabilmektir.⁵⁷ Öğrencilere kendi yargılarını oluşturma becerisi kazandırılması gereklidir. Klişe yorumların ve alışlageldik tarihsel anlatıların sorgulanması da bunun bir parçasıdır.

Anne Frank Merkezi’nin “Anne Frank. Burada & Bugün” sergisinde de bu kapsamda neden bu günlüğün diğerlerine göre daha fazla ün kazandığı sorusu da ortaya atılmaktadır. Sergiye ilişkin farklı yaş gruplarına yönelik yürütülen eğitim çalışmalarında her zaman serginin kuruluşu, konsepti ve başlığı ile uğraşan bir bölüm bulunur. Amaç öğrencilerin tarih anlatılarının nasıl oluştuğu hakkında eleştirel bir değerlendirme yapabilmesidir.

Yahudi Tarihi Sadece Bir Ezilme Tarihinden Daha Fazlasıdır

Tarihsel-siyasal eğitim hakkında hep dile getirilen eleştirilerden biri, Almanya Yahudilerinin tarihinin bir ezilme ve yok edilme tarihine indirgenmesidir. Yukarıda anılan bağımsız uzman komisyonu da bu noktayı, Yahudilerin ağırlıklı olarak nesne, mazlum ve kurban olarak tasvir edilmelerinin ana nedenlerinden biri olarak gördü.

Leo Baeck Enstitüsü, öğretmenlere bu tek yanlı algı üzerine düşünmede ve bunu değiştirmede destek olacak bir başvuru kaynağı yayımladı. Burada Yahudileri “aktif yurttaşlar ve yaratıcı üreticiler” olarak tanıtmayı ve Holokost ile hesaplaşmanın ötesinde Almanya ve Avrupa’daki barış ve iş birliğine dayalı birliktelikleri tarihini- 1945 sonrası da dahil- anlatmak tavsiye ediliyor.

Din ve etik öğretmenlerinin, Museviliğin ele alınması çerçevesinde, okul dışı bir öğrenme ortamı olarak söz gelimi bir sinagogu, Yahudi Cemaati Merkezi’ni veya Yahudi Müzesi’ni akıldan geçirmek yerine, Anne Frank Merkezi’ni ziyaret ettikleri her seferde, bu eleştirinin de ne kadar yerinde olduğunu görmekteyiz.

Federal Yurttaşlık Eğitimi Merkezi’nin [Bundeszentrale für politische Bildung] çıkardığı “Avrupa’da Antisemitizm” başlıklı ders malzemeleri, Leo Baeck Enstitüsü’nün verdiği tavsiyeyi hayata geçiren iyi bir örnektir. Bu malzemeler, Avrupa’da Yahudilerle Yahudi olmayanların barış içinde bir arada var olduğuna dair örnekleri göster-

57 Kaiser, Wolf (2008). „Bildungsarbeit zum Thema Holocaust und Antisemitismus. In: Expert Forum on Combating Antisemitism – Challenges and Successful Strategies.“ German Bundestag, Contributions from the Experts. Hrsg. von der German Delegation of the OSCE Parliamentary Assembly und Gert Weisskirchen. Berlin. URL: www.gert-weisskirchen.de/Gert_OSZE/FINAL_Vorab-Doku.pdf [23.01.2013].

mekte ve 1945'e kadar olan zaman aralığının ötesine geçmektedirler. Özel olarak günümüz Almanya'sında yaşayan Yahudi gençlere odaklanan eğitim materyalleri, "Yahudi Çekmecesi: Almanya'da Genç Yahudiler" içinde bulunabilir. Bu malzeme, Yahudi gençlerin Yahudi kültür ve dinini, ayrımcılık deneyimlerini veya İsrail ile ilişkilerini anlattıkları Margarethe Mehring-Fuchs'un aynı adlı belgesel filminin tamamlayıcısı olarak Anne Frank Merkezi ve An der Ruhr yayınevi tarafından hazırlandı.

Peki Leo Baeck Enstitüsü'nün tavsiyeleri, Nasyonal Sosyalizm ve Holokost'un incelenmesi bağlamında ne anlama geliyor? Yazarlar bu bağlamda da bir perspektif değişikliğini savunmaktalar. Nasyonal Sosyalizm ve Holokost'un tarihi, Yahudileri sadece mağdurlar olarak göstermeden de anlatılabilir. Yahudiler arasında yardımlaşmanın ve kendini ortaya koyuşun biçimlerine dair çok sayıda örnek mevcuttur. Örneğin 1933'te kurulan Alman Yahudileri İmparatorluk Temsilciliği, Nazi döneminde aktif olan Alman Yahudileri Kültür Birliği veya Siyonist Gençlik Örgütü... Ayrıca kişisel ya da örgütlü olsun Yahudiler arasında çeşitli direniş biçimleri de ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında bir yanda kaçış ve göçü, yasadışı gizlenmeyi veya sahte kimlik edinmeyi, öte yanda partizanların yanında İngiliz veya Amerikan ordusunda silahlı mücadeleye girişmeyi ve çaresizlik içindeki Yahudi sakinlerin birden fazla gettoda çıkardıkları ayaklanmaları saymak mümkün.

Anne Frank Merkezi'nin daimi sergisinde bu bağlamda, örneğin Siyonist gençlik örgütü Chug Halutz'deki gençlerin gösterdiği direnişe dair bilgiler yer alıyor. Anne Frank'ın hayat öyküsünde de aile fertlerinin maruz kaldıkları baskıya tepki verdiklerine dair örnekler var. Anne Frank, sinemaya gitmesi yasaklandığında babasının yardımı ile Yahudi arkadaşları için evde sinema akşamları düzenliyor. Kız kardeşi Margot da tüm spor kulüplerinden atıldığında, kendi masa tenisi kulübünü kuruyor.

Çoklu Bakış Açısı

Çoklu bakış açısı tarih öğretiminde merkezi bir kategoridir. Holokost'un toplumsal boyutunu genel hatlarıyla da olsa anlayabilmek için kurbanlar, failler, seyirciler ve destekçilerle ilgili çalışmak temeldir. Bu rollerin bir hayat öyküsünün seyri içerisinde, her bir bireyin kendine dair verdiği kararlara bağlı olarak değişebileceğini göstermek de önemlidir. Bu roller çerçevesindeki eylem olanaklarının konu edilmesi, tarihsel-siyasal eğitimin önemli bir yapıtaşı ve güncellik ile ilişki kurabilmenin önemli bir imkanıdır.

Baskıya uğrayan Yahudilerin eylem olanakları, Nasyonal Sosyalizm döneminde gitgide daha da azalmaktaydı ve bu baskıya bir de yok edilme korkusu ekleniyordu. Buna karşılık bugün pek çok genç için, antisemitizme ve ırkçılığa karşı kendini savunmak ve mücadele vermek daha kolay.

"Anne Frank. Burada & Bugün" daimi sergisi ile kurbanların tanıklıkları yardımıyla, Anne Frank'ın ve ailesinin sistematik bir biçimde haklarından yoksun bırakılışını ve uğradığı baskıyı anlatıyor. Böylelikle kurbanların kendilerini dile getirmelerini sağlıyoruz. Öte yandan, Yahudi öğrencilerin maruz kaldığı antisemitizme dair güncel örnekler de veriyoruz. Sunduğumuz eğitsel destek programlarında, benzerlik ve farklılıkları ele alıyoruz.

Ayrıca, kurbanların, faillerin, seyircilerin ve destekçilerin Nasyonal Sosyalist toplumda oynamış oldukları roller, Anne Frank Evi tarafından hazırlanmış tarihsel bir çizgi roman olan "Arayış"da ve onun tamamlayıcısı ders materyalinde rollerin her birine birer örnek vererek konu ediliyor.

Bakış Açısını Genişletmek ve Dahil Edici Tarihsel Öğrenme

Okul dışı eğitimde çoklu bakış açısı artık sadece tarihsel konular bakımından değil, hedef grup açısından da geçerli. Artık dahil edici bir yaklaşımla tüm gençlere yönelik farklılıklarını gözeterek hitap eden programlar üretmek söz konusu. Alışlageldik tarih anlatımlarını sorgulamak ve genişletmek bu işin bir parçası. Ayrımcılığa maruz kalmakta olan veya ayrımcılığa karşı mücadele etmek isteyen gençler, antisemitizmi sadece çok sayıdaki ayrımcılık biçimlerinden biri olarak algırlar. Bu gençler gündelik yaşamlarında zaten ırkçılık, İslam düşmanlığı veya homofobi deneyimleri yaşamaktadır.

Eşitlik karşıtı bu ideolojilerin de normal derslerde pek anlatılmayan birer tarihi var. Bunun sonucu olarak, haklı ya da haksız kurbanlar arası rekabet ve "hep Yahudiler anlatılıyor" algısı ortaya çıkıyor. Hem okul içi hem de okul dışı eğitim alanında Nasyonal Sosyalizmin "unutulmuş kurbanları"nın öykülerini anlatmak yönünde Anne Frank Merkezi teşebbüslerde bulundu. Bunlar arasında, katledilen Çingeneler anısına ve toplu ötenazi eylemlerinin kurbanları hakkındaki sergiler sayılabilir.

Bununla birlikte Yahudi soykırımına bakışın mekansal olarak da genişletilmesi anlamlıdır. Odağın sadece Almanya'da (ve belki Auschwitz'de) olması, Holokost'u tüm boyutlarıyla anlamak için yeterli değildir. Yahudiler, tüm Avrupa'da haklarından yoksun bırakıldı ve baskıya maruz kaldı. Bu, çoğunlukla işgal edilen bölgelerdeki yerel idarelerin ve polis memurlarının Nazilerle iş birliği sayesinde gerçekleşti. Almanların sorumluluğunu görelileştirip hafifletmeden, olayları tüm Avrupa'yı içine alan daha kapsamlı bir bağlam içerisinde anlamak önem taşıyor.

Dahil edici tarihsel öğrenme konusunda önemli bir katkı, Wannsee Konferansı Evi'nden "Tarih(leri) Paylaşmak" başlığı altında yayımlanan 'evrak çantası' ile geldi. 'Evrak çantası' fotoğraflar, tarihsel tanıklıklar ve belgeler yardımı ile Nasyonal Sosyalizm döneminde Afrikalıların maruz kaldığı ırkçılık, Tunuslu ya da Yunan Yahudilerinin uğradığı baskı ya da Müslüman destekçilerin rolü konularında bilgilendiriyor.

Anne Frank Merkezi'nin çıkardığı ve ayrımcılık ve kendini ortaya koymayı konu alan yedi yaşam öyküsünü içeren, "Çoğunluk, İktidar, Tarih" başlıklı malzeme de benzer bir yaklaşım içeriyor. Çok sayıda film ve eğitsel yöntem ile genişletilen bu malzeme, söz gelimi Çingene olmaları nedeniyle baskıya uğrayan Rosenberg ailesinin ya da eşcinsel olması nedeniyle eziyet edilen Stefan K.'nin öykülerini anlatmakta.

Kısa süre önce "öncelikle ben bir insanım..." başlıklı internet sayfası yayına girdi (www.annefrank.de/mensch). Altı yaşam öyküsü aracılığı ile Almanya ile Türkiye arasındaki göçün tarihi anlatılıyor. Bu altı yaşam öyküsünün arasında Nazilerin elinden kurtulabilmek için 1935'te Berlin'den Türkiye'ye kaçan Dorothea Brandner'in yaşam öyküsü de var. Ya da Türk Yahudisi olarak Berlin'e gelen ve 1938'de Küba üzerinden Amerika'ya kaçan Leon Veissid'in yaşam öyküsü.

Yaşam Dünyasına Yönelme

Tarih öğreniminde “varoluşa yönelme” olarak da adlandırılan yaşam dünyasına yönelme, okul dışı eğitimde çoğunlukla motive edici bir yana sahip. Gençlerde tarihe ilgi, tarihin yaşamlarıyla nasıl temas noktaları bulunduğu gösterilmesi ile uyandırılmalıdır. Hayat öykülerinin incelenmesi bu noktada önemli imkanlar sunuyor. Söz gelimi, Anne Frank’ın günlüğü aynı zamanda kimlik, din, aile, ilk aşk ya da gelecek hayalleri konularında yazan ergenlik çağındaki bir kızın yaşamına dair bir belgedir. Buradan gençlere seslenen çok sayıda temas noktası çıkmakta ki, bunlar ideal durumda Holokost’un tarihini duygudaşlık bazında anlamının önünü açacaktır. Tarih öğrenimi açısından da “oryantasyon becerisi” öğrenmede merkezi becerilerden biri. Geçmişe (ve geçmişin yorumlanmasına) yönelik sorular bugünden doğarlar. Yani çağdaş tarih öğrenimi açısından tarih bugün olmadan düşünülemez.

Anne Frank Merkezi’nin daimi sergisinde Anne Frank’ın günlüğünden alıntılar bağlamında kısa filmler aracılığı ile, Berlin’den 5 genç kimlik, ayrımcılık, medeni cesaret, savaş ve geleceğe dair hayallerini dile getiriyorlar. Buradan, gençlere özdeşlik kurma imkanlarının yanı sıra, kendi duruşlarını ortaya koymadan önce başka bakış açılarını tanıma şansı da veriliyor. Böylece sergi, kendi yaşam öyküleri ve ayrımcılık deneyimleri ile hesaplaşmak için de bir ortam sunarak, gençlere buradan hareketle tarihe sorular yöneltme imkanı veriyor.

Yaşam Öyküsüne Dayalı Öğrenme ve Yerel Tarih Temelli Yaklaşım

Yaşam dünyasına yönelme, yerel tarihe yaklaşım yoluyla da olabilir. Leo Baeck Enstitüsü, Alman-Yahudi tarihi ile ilgili çalışırken yerel izleri aramayı, yakın çevredeki anıtlarla ilgilenmeyi veya aynı okulda okumuş mazlum öğrenciler hakkındaki tarih projelerini tavsiye ediyor. Bu sayede sadece gençlerin ilgisi uyandırılmış olmakla kalmaz, soyut ve uzak bir biçimde algılanan tarih de somut bir anlam kazabilir.

Yaşam öyküleri ile yapılan çalışmada da durum benzerdir. Anne Frank Merkezi, 4. ve 6. sınıflar için “Okul çantasına ait değil: 1933’ten 1942’ye Berlin’de Yahudi çocukların yaşadıkları” başlığı ile bir ders malzemesi hazırladı. Malzeme, 1930’lu yılların Berlinli Yahudilerinin çocukluk anılarına ve tarihsel fotoğraflarına dayanıyor. Sinsice yaklaşan ayrımcılıktan başlayıp, hakların tamamen gasp edilmesini, mecburi göçü ve katledilmelerini anlatıyor. Bu malzemenin özel yanı, çıkış noktasının soykırım değil de hayatta kalanlar tarafından anlatılmış, adım adım yok edilen gündelik yaşamların hikayelerinden oluşması. Günümüzle bir bağ kurmak amacı ile, burada ayrımcılık ve yoksun bırakılmaya dair tarihsel örnekler, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilgili maddeleriyle karşılaştırılmakta. Bir diğer örnek ise, Baden-Württemberg Eyaleti Yurttaşlık Eğitim Merkezi’nin, kırsal Buttenhausen Yahudi cemaati hakkında çıkarttığı okuma ve çalışma defteri. Buradaki malzeme yerel tarih ve yaşam öykülerinden hareketle, Alman-Yahudi tarihini sadece ayrımcılık ve baskı tarafı ile değil, barış içinde bir arada varoluşun egemen olduğu bir dönemi ile de anlatıyor. Okuma ve çalışma defteri bunun da ötesinde bu tarihin sonradan nasıl işlendiğini ve unutulmasına karşı yürütülen sivil mücadeleyi konu ediniyor. ●

Sultan: “ABD’de ‘Facing history and ourselves’ adında, Holokost ve diğer soykırımları, hem de ABD’deki medeni haklar hareketi meselelerini ele alan bir örgüt var. Burada bu izlekler yeni bağlamlarda ele alınıyor. Örneğin insan hakları, sivil haklar meseleleri ve 2. Dünya Savaşı sonrası BM İnsan Hakları tarihi bağlamında. Bu yaklaşım Almanya bağlamından ve Almanya’daki siyasal eğitim çalışmalarından çok ayrılmış durumda.”

TANITIMI YAPILAN EĞİTSEL MATERYALLER

Anne Frank Haus/OSZE/Zentrum für Antisemitismusforschung (Hrsg.) (2008): Antisemitismus in Europa. Arbeitsmaterialien und Lehrkräftehandreichung. Bonn. [Die Materialien können kostenlos bei der Bundeszentrale für politische Bildungsarbeit bestellt werden: www.bpb.de (Themen und Materialien)]. **Anne Frank Haus (Hrsg.) (2009):** Alle Juden sind ... 50 Fragen zum Antisemitismus. Mülheim an der Ruhr 2009. Anne Frank Haus (Hrsg.) (2010): Die Suche. Graphic Novel und Materialien für Lehrkräfte. Braunschweig. **Anne Frank Zentrum (Hrsg.) (2007):** Mehrheit, Macht, Geschichte. 7 Biografien zwischen Verfolgung, Diskriminierung und Selbstbehauptung. Mülheim an der Ruhr 2007 [vergriffen]. **Anne Frank Zentrum (Hrsg.) (2013):** „Nicht in die Schultüte gelegt ...“ Schicksale jüdischer Kinder 1933–1942 in Berlin. Menschenrechtsbildung durch historisches Lernen. Ein Lernmaterial für Grundschulen. [Neuerscheinung im Dezember 2013]. **Ehricht, Franziska/Gryglewski, Elke (2011):** Geschichten teilen. Dokumentenkoffer für eine interkulturelle Pädagogik zum Nationalsozialismus. Hrsg. von Miphgash/Begegnung e. V. und Gedenk- und Bildungsstätte Haus der Wannseekonferenz. Berlin. **Gorelik, Lena/Mehring-Fuchs, Margarethe/Weber, Larissa (2011):** Die Judenschublade. Junge Juden in Deutschland. Ein Dokumentarfilm mit Arbeitsmaterialien. Mülheim an der Ruhr.

İKİNCİL KAYNAKLAR

Bundesministerium des Inneren (2011): Antisemitismus in Deutschland. Erscheinungsformen, Bedingungen, Präventionsansätze. Bericht des unabhängigen Expertenkreises Antisemitismus. Berlin 2011. URL: www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE [31.1.2013]. **Decker, Oliver/Brähler, Elmar/Kiess, Johannes (2012):** Die Mitte im Umbruch. Rechtsextreme Einstellungen in Deutschland 2012. Herausgegeben für die Friedrich-Ebert-Stiftung von Ralf Melzer. Bonn. Leo Baeck Institut für die Geschichte und Kultur der deutschsprachigen Juden (Hrsg.) (2011): Deutsch-jüdische Geschichte im Unterricht. Eine Orientierungshilfe für Schule und Erwachsenenbildung. 2. erweiterte und aktualisierte Fassung. Berlin. **Kaiser, Wolf (2008):** Bildungsarbeit zum Thema Holocaust und Antisemitismus. In: Expert Forum on Combating Antisemitism – Challenges and Successful Strategies. German Bundestag, Contributions from the Experts. Hrsg. von der German Delegation of the OSCE Parliamentary Assembly und Gert Weisskirchen. Berlin. URL: www.gert-weisskirchen.de/Gert_OSZE/FINAL_Vorab-Doku.pdf [23.01.2013]. **Kaiser, Wolf (2010):** Historische Formen der Judenfeindschaft als Unterrichtsgegenstand. Ziele und didaktische Entscheidungen. In: Politeja, Heft 2/2010, S. 550–557. **Messerschmidt, Astrid (2011):** Geschichtsbeziehungen in Bewegung – Erinnerungsbildung in post-nationalsozialistischen Migrationsgesellschaften. In: Bildpunkt. Zeitschrift der IG Bildende Kunst, Frühling 2011, S. 26–27. **Scherr, Albert/Schäuble, Barbara (2007):** „Ich habe nichts gegen Juden, aber ...“ Ausgangsbedingungen und Perspektiven gesellschaftspolitischer Bildungsarbeit gegen Antisemitismus. Amadeu Antonio Stiftung. Berlin. **Siegele, Patrick/Steinkühler, Judith (2011):** „Antisemitismus im Klassenzimmer?!“ – Erfahrungen aus bundesweiten Fortbildungen für Pädagoginnen und Pädagogen. In: Zentrum für Antisemitismusforschung (Hrsg.): Jahrbuch für Antisemitismusforschung. Berlin, S. 113–124. **Siegele, Patrick (2010):** „Anne Frank. hier & heute“ – Historisch-politische Bildungsarbeit für die Einwanderungsgesellschaft. In: Hilmar, Till (Hrsg.): Ort, Subjekt, Verbrechen. Koordinaten historisch-politischer Bildungsarbeit zum Nationalsozialismus. Wien, S. 376–379.

UYGULAMA
EGİTİM ÇALIŞMALARINA
YAKINDAN BAKIŞ

HATIRLAMANIN DÖRT KÖŞESİ

METOT: Anne Frank Merkezi*

AMAÇ

Katılımcıların aile tarihi, Nasyonal Sosyalizm ve Holokost sorunuyla ilgili ailedeki yüzleşme, tutum ve biçimleri

UYGULAMA

Katılımcıların sorular aracılığıyla bulunulan mekanda pozisyon almaları sağlanır. Yerde seçmeli yanıtları içeren ve katılımcıların pozisyon almalarına olanak sağlayan kartlar durur. Katılımcılar, farklı yanıtların yer aldığı kartların arasında da durabilme olanağına sahiptir. Sorular hem uygulamaya eşlik edip yönlendiren kişi, hem de katılımcılar tarafından sorulabilir.

1. Soru

Ailenizde Nasyonal Sosyalizm dönemi ne zaman konu ediliyor?

- ☐ **Hiç** (Hiç konu edilmemesinin nedeni ne? Döneme ilişkin bir şeyler öğrenmeyi arzu eder miydiniz?)
- ☐ **Ben sordukça** (Bir örnekle açıkla mısınız? Kiminle konuşuyorsunuz daha çok? Merak ettiğiniz konular ne? Anne ve babanızın konuyla ilgili yeterince bilgisi olduğu düşünüyor musunuz? Daha çok Nazi dönemi mi konuşuluyor, Holokost'tan da bahsediliyor mu?)
- ☐ **Aile bir araya geldikçe** (Bir örnekle açıkla mısınız? Aile albümlerinde dede ve ninelerinizin üniformalı fotoğrafları var mı? Bu dönemden kitap, karne, diploma gibi başka belgeler de var mı? Daha çok nasıl hikayeler anlatılıyor? Kim anlatıyor?)
- ☐ **Medyada konu edildiğince** (Örneğin hangi tür haber ve konular çıkınca? Sizinle bu konuyu konuşmak isteyen oluyor mu? Konuya dair tartışmalar oluyor mu?)

2. Soru

Nasyonal Sosyalizm döneminde büyük dede ve ninelerinizin nasıl bir tutum takındıklarını tahmin ediyorsunuz?

- ☐ **Bilmiyorum.** (Az mı bilginiz var? Onları belli bir kesim içinde düşünemiyor musunuz?)
- ☐ **İlgilerinin olması imkansız.** (Örneğin göçmen kökenli gençlere: Bu geçmişin bugün sizi ilgilendiren yanları var mı? Ailenizde hangi tarihi meseleler konu edilip önemsenir?)
- ☐ **Hiçbir şeye bulaşmamış sıradan Almanlardı.** (Dede ve ninelerinizin o dönemki yaşamlarına dair ne biliyorsunuz? Bu yanıtı vermenizin nedeni ne?)
- ☐ **Nazi Partisi (NSDAP) üyesiydiler.** (Nerden biliyorsunuz? Ayırtıcı bilginiz var mı?)
- ☐ **Nazi rejiminden baskı gördüler.** (Nereden öğrendiniz? Bununla ilgili konuşulur mu?)
- ☐ **Baskıya uğrayanlara yardım ettiler.** (Nerden öğrendiniz? Bununla ilgili konuşulur mu?)

Tam bu noktada, genel olarak, tarihe bizzat tanıklık edenlerin rolleri üzerine konuşma olanağı doğar: Halen bu tanıklarla bir araya gelme, konuşma şansı mevcuttur. Tarihsel tanıkların hayatta olmadığı gelecek günlerde neler değişecek? Sizler aile içinde çocuklarınıza hangi tarihi bilgileri aktarmak istersiniz?

3. Soru

Nasyonal Sosyalizm dönemiyle nasıl yüzleşmek gerektiğini düşünüyorsunuz?

- ☐ **Sürekli konu edilmeye devam edilmelidir.**
- ☐ **Okulda bir defa konu edilmesi yeterlidir.**
- ☐ **Artık bu meseleyi kurcalamayalım.**
- ☐ **Almanlar olarak özel bir sorumluluğumuz var.**

* Anne Frank Zentrum Berlin

1

KATILIM VE ÇALIŞMA KOŞULLARI

Herkesin söz alıp düşüncesini ifade edebilmesi için katılımcıların sayısı 15 kişiyi geçmemelidir. Katılımcılara birbiriyle daha yakından tanışma olanağı sağlanmalı, çalışma metodu gereği, soruna yaklaşımın son derece şahsi bir karakter taşıdığı ve isteyen istediği an çalışmadan ayrılabilceği vurgulanmalıdır.

UYGULAMA

Metot, tarihi bilgileri aktarmadan önce failler, kurbanlar ve seyirciler hakkındaki tartışmalara katkı sağlayan bir ön etkinlik olarak veya okullardaki derslerin peşinden bir ek etkinlik olarak düşünülebilir. Metot için bir proje günü ayrılması uygundur. İkinci sorudan sonra mola verilmesi ya da araya başka küçük aktivitelerin koyulması yararlı olabilir.

ÖNERİLEN TAKİP ETKİNLİKLERİ

- Holokost'a dair sunuş ve görüş alışverişi
- Dedem Nazi değildi" ("Yahudi düşmanlığı nerden gelir?" adlı kiptan bir metot¹)
- Halen mi Antisemitizm? (AGİT Materyalleri / 2. Bölüm²), Şu alıntı üzerine tartışma: "Gerçi, Nazilerin çoğunun muhtemelen hapiste oldukları ve bütün Almanların benim yaşadıklarımın suçlusunu olmadığı şeklindeki düşüncelere kulak vermeye çalışıyorum. (...) İntikam duygularım sadece, aileme zulmeden ve katledenlere yöneliktir." (Ignatz Bubis)

1 Woher kommt der Juden Hass? - Bildungsbausteine gegen Antisemitismus

2 Antisemitismus immer noch?

2

3

1 Berlin'de 8. sınıf öğrencilerinin "Anne Frank. Burada & Bugün" başlıklı sergiyi ziyaretleri. Örneğin, Anne Frank'ın yaşam öyküsü aracılığıyla Holokost'un nedenleri hakkında görüş alışverişi ve tartışma.
Foto: Tim Zülch/Anne Frank Zentrum

2 "Okul heybesine koyulmadı" adlı materyal, Anne Frank Merkezi tarafından 4. ve 6. sınıflar arasındaki öğrenciler için geliştirildi. Materyal, Naziler döneminde Berlin'de yaşayan Yahudilerin çocukluk anılarından hareketle, döneme ilişkin tarihsel yüzleşme ve öğrenme çabasını, insan hakları eğitimiyle ilişkilendirilerek ele almaya olanak sağlar. Çocuklara yönelik eziyetler değil, esas olarak o dönemde, sonradan yok edilen günlük hayat konu edilir.

© Anne Frank Zentrum/Centrum Judaicum

3 Sergideki video enstalasyonunda 5 gencin sözlerine yer verilir. Tıpkı Anne Frank'ın günlüğünde olduğu gibi, bu gençler de kimlik, ayrımcılık, faaliyet, savaş ve gelecek hayallerine dair düşüncelerini açıklar. Burada, şimdiki hayatın yöneliminden ve anlamından hareketle, geçmişe yönelik sorular söz konusudur.

© Anne Frank Zentrum

TARİHİ YERLERDE BULUNAN NESNELERLE ÖĞRENİM

METİN Martin Schellenberg, Sachsenhausen Anma Mekanı ve Müzesi*

Son zamanlarda, ortak bir tarih anlatım ve bilincini geliştirebilmek için Avrupa ülkeleri çapında çok sayıda sergi ve pedagojik proje üretilmeye başlandı. “Totaliter” ya da “aşırılıkçı” kavramları kullanılarak, Nasyonal Sosyalistlerin ve işbirlikçilerinin kitle kıyımlarının tarihi, diktatörlüğe karşı demokrasi şeması çerçevesine sıkıştırıldı. Örneğin 2013 yılında, farklı şehir ve ülkelerde gösterilen “Internationale Wanderausstellung der Platform of European Memory and Conscience” başlıklı uluslararası bir sergi, Nazi dönemindekilerle sosyalist ülkelerin diktatörlerinin portrelerini yan yana sundu.³ Avrupa Parlamentosu 2009 yılından beri komünizm ve nasyonal sosyalizmin kurbanlarının ortak olarak anılması için bir anma günü belirlenmesi çağrısında bulunmakta. Bu yaklaşım farklı dönemlerdeki farklı sistemleri kabaca ele alma, döneme özgü nesnellikten ve tarihi bağlamından koparma tehlikesini içermektedir; tarihi siyah-beyaz ikilemine indirgemekte, ulusların ve grupların suçlarını ve rollerini gözden saklamakta ve aklanmalarına neden olmaktadır.

Pedagojik çalışmalar ise tarihsel ilişkileri; yer, kişi ve kaynaklara dayanarak mümkün olduğunca somut şekilde incelemeyi dener. Almanya’da, okul dışı tarihsel-siyasal eğitimde, eski toplama kampları gibi hafıza mekanlarına özgü bir pedagoji geliştirilerek uzmanlaşma sağlanmıştır.⁴ “Tarihi mekanlarda öğrenme” fikrinden hareketle başlatılan, tarihle yüzleşme çabası bugün çok çeşitli yöntem ve biçimlerle sürdürülmeye devam ediyor.

Şimdi burada, 2013/2014 yılında eski toplama kampı olup, müze ve anma mekanına dönüşmüş olan Sachsenhausen Anma Mekanı ve Müzesi’nde (Gedenkstätte und Museum Sachsenhausen), klasik rehberli turların yanı sıra geliştirilen interaktif pedagojik bir metottan söz etmek istiyorum.

Metot ziyaretçilerin, gün boyunca süren bir atölye çalışmasında toplama kampı döneminden kalmış nesneler aracılığıyla genel bir tarih bilgisi edinmesini öngörür. Mikro tarih yaklaşımına dayanan metodun çıkış noktasını 2000 yılında müze alanında yapılan arkeolojik çalışmalar esnasında bulunan nesneler oluşturur.⁵

Atölyenin başında katılımcılar saptanan azami 10 nesne aracılığıyla araştırılacak konuya yönlendirilir. Katılımcılardan, bu nesnelerden birini seçip incelemeleri, tanımlamaları ve anlamına dair tezler geliştirmeleri istenir. Sandıkta, örneğin, plastik saplı bir diş fırçası, alüminyumdan, üzerinde “55172 Kl. Sh.”, yazılı metal yuvarlak bir madalyon, ağaçtan bir kundura tabanı, üzerinde “ETER” yazılı, boynu kırık kahverengi bir cam şişe gibi nesneler bulunmaktadır. Söz gelimi, alüminyum madalyondaki “Kl. Sh.” [TK.Sh.] yazısı, hemen “Konzentrationslager Sachsenhausen” (Sachsenhausen Toplama Kampı) anlamını vermemizi sağlasa da bu madalyonun ne amaçla uygulandığı sorusuna aynı ölçüde kolay cevap vermemizi sağlamaz: Söz konusu numara bir tutukluya mı aittir? Onu bir kişi olmaktan çıkarıp numaraya dönüştüren bu madalyonu tutuklu boynunda mı taşımak zorundaydı?

* Gedenkstätte und Museum Sachsenhausen

3 Avrupa’da Totalitarizm, Faşizm, Nazizm, Komünizm, [Totalitarianism in Europe. Fascism, Nazism, Communism. International Traveling Exhibition, (Institute for the Study of Totalitarianism in Europe, Platform of European Memory and Conscience), 2013.]

4 Bakınız: Anma mekanları pedagojisi, Konteks, Teori, Pratik- Elke Gryglewski, Verena Haug, Gottfried Köbler, Thomas Lutz ve Christa Schikorra [Vgl. z. B. Elke Gryglewski, Verena Haug, Gottfried Köbler, Thomas Lutz und Christa Schikorra im Auftrag der AG Gedenkstättenpädagogik (Hrsg.): Gedenkstätten Pädagogik. Kontext, Theorie und Praxis der Bildungsarbeit zu NS-Verbrechen, Berlin 2015.]

5 Anne-Kathrin Müller: Atılan Tarih. Sachsenhausen Anma Mekanı sahsında çöplükte nesneler ve çağdaş arkeolojinin anlamı. Yayınlamamış master çalışması [Anne-Kathrin Müller: Entsorgte Geschichte. Entsorgte Geschichten. Die Funde aus einer Abfallgrube auf dem Gelände der Gedenkstätte Sachsenhausen und die Bedeutung zeitgeschichtlicher Archäologie. Unpublizierte Magisterarbeit, Berlin 2010.]

Söz konusu dış fırçası olunca tez ve soruların oluşumu da değişir. Örneğin, tutuklular toplama kampında dış fırçasına sahip miydi? O zamanlar dış fırçaları plastik saplı mıydı? Yoksa dış fırçası çok sonrakı yıllarda mı toplama kampı alanına atıldı? Dış fırçasının kullanım amacı madalyona göre daha net iken, ne zamana ait olduğunu belirlemek daha zordur.

Kundura tabanı olması gereken ağaç parçası başka sorular sormamıza yol açar. Tutuklular ne tür ayakkabılar giyerlerdi? Tutukluların kendi ayakkabıları nasıl bir işleme tabi tutulurdu? Belki katılımcılardan bazıları Alman ayakkabı sanayisi için tutukluların kobay olarak kullanılmasıyla test edildiği biliyor olabilirler. Sachsenhausen'daki ayakkabıların birçoğu, Auschwitz'de katledilen tutuklulardan kalmadır. Sachsenhausen'a getirilmelerinin nedeni, ayakkabılarda gizlendiği düşünülen altın, gümüş gibi değerli maddeleri bulmaktır. Ayrıca, savaş dönemine özgü malzeme kıtlığı nedeniyle, ayakkabıların derileri sökülerek sanayide kullanılmıştır.

Önce küçük grup çalışmasını takiben, gruplar bir araya gelecek konu yeniden tartışılır ve geliştirilir. En ideali, ilk tezlerin dillendirilmesi ve bu tezlere ilgili soruların nasıl yanıtlanabileceğine dair fikirlerin toplanmasıdır. Eğer "55172" bir tutuklu numarasıysa, bu kişi hakkında daha fazla bilgi edinilmesi, katılımcıların ilgisini çekebilir. Örneğin bu tutuklu nasıl ele geçirildi? Müzede hangi belgeler mevcuttur? "55172" numaralı kadın ya da erkek tutuklunun adı ve tutuklanma nedeni nedir? Toplama kampında toplam kaç tutuklu vardı?

Rehberli turlardan farklı olarak, böyle bir atölyede katılımcılar, hipotez ve soruları, somut bir nesneden hareketle kendileri geliştirirler: Tutukluların ne tür ayakkabı giydikleri nasıl öğrenilebilir? Numaralı madalyonlara neden ihtiyaç duyuldu? Tutukluların kafaları tıraşlandığına göre, taraklar ne işe yarıyordu? Kurallarla ilgili bir katalog var mıydı? Var olan kurallarla baş etme şans ve olanağı var mıydı? Nasıl? Buna ilişkin belge mevcut mu?

Bu tartışma ve ortaya çıkan yeni sorular ışığında araştırarak öğrenme aşamasına geçilir: Grup elemanlarına, önceden hazırlanmış 49 adet dosya sunulur. Dosyalar, giysiler, revir, hasret, hatıra, hijyen, temizlik, paketler, 55172, toplama kampına varış, ayakkabı kontrol yeri ve diğer konuları kapsar. Bazı dosyalar, doğrudan tek tek nesneleri içerir; örneğin, "55172" dosyası, müze arşivinde bu numarayla ilgili var olan bütün belgeleri kapsar. Ayakkabı kontrol yeri dosyası başka belgelerin yanı sıra, ayakkabının test amacıyla kobay olarak kullanılan tutukluya teslim tutanağını, SS Ekonomi ve İdari Dairesinin, SS İmparatorluk Başkanlığı'na bu testle ilgili verdiği raporun kopyasını barındırır. 2 Haziran 1943 tarihli kamp komutanlığının bir raporunda, tutuklunun bir bekçi köpeği kulübesinden köpek maması çaldığı için üç ay boyunca "kundura cezasına" çarptırıldığı belirtilmektedir ki, bu kunduraların hangi koşullarda test edildiklerini ve pek çok tutuklunun ölümüne yol açtığını gösterir.

Böylece, küçük grup çalışmasında katılımcılara, bu dosyalar aracılığıyla, tek tek nesnelerle ilgili tahminlerini sınama ve doğru cevaplara ulaşma olanağı sağlanmaktadır. Materyaller, yeni soruların sorulmasının yolunu açmakta, söz gelimi kampta angarya ve cezalandırma gibi farklı konu ve dosyaların incelenmesine ilham olmaktadır. Araştırma sonuçları her zaman tarihi doğruları yansıtmayabilir.

Atölyenin tartışma ortamı sunan karakteri, farklı düşünceler ve tarihin farklı kavranışını tek tek ele alma ve hatalı yorumlara da dikkat çekme olanağı verir.

Toplama kampı tutuklularının yaşam koşulları, tutuklanma nedenleri, kendi ya da başkaları tarafından belirlenen kimlikleri üzerine konuşulurken, konunun bugünle olan bağlantısı da ortaya çıkar. Örneğin, bir öğrenci "Naziler de aynı kelimeyi kullandıkları halde, benim de halen 'Yahudi' kelimesini kullanmam doğru olur mu?" diye sorabilir. Ahlaki normların belirlediği bir görüş alışverişinden öte, tarih bilinci, turlara kıyasla bu metodun öngördüğü araştırma sürecinde daha kolay gelişir. Artık kendi kelimelerini bulmak, kendi kelimeleriyle tarihin ayrıntılarını dillendirmek ve geçmişe bir anlam vermek zorundadırlar.

Buradaki atölye, çağrışımlı metotları kullanmakla beraber, sadece retorik sorularla kendini sınırlamaz. Katılımcılar, tarihi araştırmalarında çok farklı kaynakla yüz yüze kalırlar. Kaynaklardan eleştirel ve analitik bir tarzda yararlanırlarken, tarihe çok yönlü bakmayı ve tarihsel düşünmeyi de elden bırakmazlar.

Gençler evlerine ya da okullarına kafalarında sorularla dönerse, atölye pedagojik açıdan esas amacına ulaşmış demektir. Dolayısıyla konuyla ilgili somut tamamlayıcı bilgilerin okulda verilmesi çok daha önemlidir.

Meseleyi ele alma biçimi tabii ki bugünle ilintili olmalıdır ama -başta da ifade edildiği gibi- basit "demokrasi-diktatörlük" ikilemi şablonundan kaçınılmalı, ziyaretçilerin neyi ne ölçüde öğrenecekleri biraz da kendilerine bırakılmalıdır. Çünkü, pedagojik çalışma, insanlara belli bir doktrini dayatmayı değil, insanların kendi fikrini oluşturmalarını amaçlar. ●

Daniel: “İnsan her Nazide bazı olumlu şeyler bulabilir. Ancak bu anlatıyı tarih dersine dahil edecek olursak, bu nasıl bir mesaj olurdu? Bunu tehlikeli görüyorum.”

EVET-HAYIR OYUNU

METOT: Gesicht Zeigen!*

Demokrasi senin için katılım ve etki etme anlamına mı gelir? İslam'ın Almanya'ya uygun bir din olduğunu düşünüyor musun? Sivil itaatsizliğin ne anlama geldiğini biliyor musun? Erkekler de etek giyebilir mi? Toplumda önemli bir yerin olduğuna inanıyor musun? Ne düşünüyorsun?

Bir toplumsal oyun olan EVET-HAYIR zor sorunlar üzerine kolay konuşulmasını sağlayan, çocuk ve gençlik grupları, okul sınıfları, okulla arası iyi olmayan gençler, meslek okulları ve yetişkin eğitimi için uygulanabilecek oldukça esnek bir yöntemdir.

Gesicht Zeigen! tarafından bir proje kapsamında geliştirilen bu oyun, birbirinden çok farklı insanların temel toplumsal sorunları konuşabilmelerine olanak sağlar. Birbirimizle ilgili zihnimize oluşan imgeler nelerdir? Bilgi nedir, önyargı nedir ve dışlanma nerede başlar? Toplumda bir yerim var mı? Peki, büyük aşklara inanır mısın?

Oyunun gelişiminin çıkış noktası, bütün insanların bu ve benzeri sorulara dair bir tavır ve düşüncesinin olmasıdır. Birlikte yaşıyor olmamız, bu sorulara nasıl cevap vereceğimizin temelini oluşturur. Toplum nasıl anlayabilir, biçim ve normların oluşmasına ne ölçüde katkıda bulunabilir, birbirimize karşı nasıl adil davranabilir, ya da başka bir ifadeyle, tam tersi davranış ihtimallerini dışlayabilir miyiz?

OYUN NASIL OYNANIR?

Oyun 30'ar adet EVET ve HAYIR, 42 adet de soru kartından oluşur. Kartlar, sadedir ve temel soruları içerir. Her kartta bir soru vardır. Toplumsal sorun ve durumlara ilişkin şahsi soruları, sadece EVET ya da HAYIR şeklinde yanıtlamak zorunludur. Oyun için katılımcılar bir daire oluşturacak şekilde oturur. Her katılımcı bir EVET ve bir de HAYIR kartı alır.

Oyun farklı tarzlarda oynanabilir. "Geleneksel" oyun tarzında önemli bir rolü olan kolaylaştırıcı kuralları açıklar: "Sizlere farklı sorular yönelteceğim. Lütfen, EVET ve HAYIR kartlarınızı görünmeyecek şekilde önünüze koyun.

Şimdi, sizlere hazırladığım soruların ilkinin soracağım. Lütfen, sorulara sadece EVET ya da HAYIR şeklinde cevap verin. Verdiğiniz cevaplar "doğru" ya da "yanlış" sayılmayacak, sadece şahsi düşüncenizi yansıtacaktır. "Belki", "Hem evet hem hayır" gibi cevaplar vermeniz oyun kurallarına aykırıdır.

Kolaylaştırıcı, ilk soruyu sorarak oyunu başlatır. İstenirse görsel bir etki sağlamak amacıyla soru kartı katılımcılara da gösterilir. Katılımcılar, sırasıyla EVET ya da HAYIR kartlarını gösterirler.

TARTIŞMA

Yanıtlara odaklanan tartışma söz konusu olduğu için oyunun bu aşaması tayin edicidir. Bütün düşünce ve söylemlere açık olan tartışma ortamında, gerçekten de önceden belirlenmiş "doğru" veya "yanlış" cevap yoktur ve her yanıt geçerlidir. Kolaylaştırıcının en önemli görevlerinden biri, mümkün olduğunca çok kişinin söz almasını ve görüş belirtmesini sağlamaktır.

Duruma göre kimin konuşmak istediği, neden EVET ya da HAYIR yanıtı verildiği şeklinde sorular sorulabilir. Aynı soruya verilen aynı cevaplara, katılımcıların çok farklı anlamlar yükledikleri ve farklı bakış açısına sahip oldukları sık sık görülür. Bazen çok uzun argümanların sıralandığı bir diyalog ve tartışma ortamı doğabilir.

Bu diyalog ve tartışma ortamı, bazı katılımcıların verdikleri cevapları ve düşüncelerini değiştirmelerine neden olabilir. Kolaylaştırıcı, sorulara verilen ilk cevapları değiştirme olanağı olduğunu, bir soru için mutlaka oyun sonuna kadar EVET ya da HAYIR cevabında ısrar etmek zorunda olunmadığını söyler. İnsanlar fikir değiştirdiklerinde bunu HAYIR kartını açıp, EVET kartını kapatarak gösterebilir.

Oyuna katılım gönüllüdür ve kimse düşüncesini açıklamaya zorlanamaz. Saygıyı elden bırakmadan şu türden şahsi sorular sormak da mümkündür: "Burada katılımcılardan çoğu HAYIR, bazıları da EVET yanıtı verdiler. Sen ise önce kararsızlık geçirdin ve sonunda EVET yanıtı verdin? Bunun nedenini açıklamak ister misin?"

* Gesicht Zeigen! Für ein weltoffenes Deutschland e. V. (Göster Yüzünü! Dünyaya Açık Bir Almanya İçin)

Elbette oyun kolaylaştırıcısı da sorulara kendi cevabının ne olduğunu “ima edebilir.” Ancak bu tek “doğru” cevap değil, şahsi cevaplardan herhangi birisi anlamına gelir ve katılımcı gençler de bu cevaba ilişkin kolaylaştırıcıya sorular sorarlar. Bu şekilde sorular birbirini izlemiş olur. Bazı sorular ayrıntıları içerir, bazıları çok kısadır. Grubun oluşumundan dolayı bazı sorularla ilgili daha fazla konuşulmaması yönünde bir izlenim de oluşabilir, zaten mutlaka her şeyi konuşmak da şart değildir.

SORULAR

Esasında oyun bir tartışma ortamı yaratmanın sıradan bir aracından başka bir şey değildir. Dolayısıyla soruların, grupların özelliklerine göre saptanmasının tayin edici bir önemi vardır. Kolaylaştırıcının görevi şuna karar vermektir: grubun özelliklerine uygun hangi soruları sorarsam grubu ileri götürürüm? Bu karar, katılımcıların özellikleri, toplumsal ve siyasi koşullar, grubu ilgilendiren güncel konular ve kolaylaştırıcının sorumlu olduğu pedagojik süreçle doğrudan ilintilidir. Söz gelimi, cinsiyet rol ve kimliklerine ilişkin sorular şöyle formüle edilebilir: “Kızların uzun saçlı olmaları gerekli midir?”, “Öpüşen iki erkek sizi rahatsız eder mi?” Ya da konu göçmenlik, entegrasyon ve Almanya’ya dair şahsi düşüncelerse; Almanya’da çok fazla yabancı mı olduğu ya da İslam’ın Almanya’ya uygun bir din olup olmadığı şeklinde sorular sorulabilir. Demokrasi ve katılımı ilgili olarak da “Demokrasi senin için katılım ve etkileme anlamına mı gelir?”, “Toplumda önemli bir yerin olduğuna inanıyor musun?” şeklindeki soru-

lar uygun olabilir. Son derece şahsi sorular da sorulabilir. Örneğin: “Geleceğe ait hayallerin nedir?”, “Sarhoş olmaktan hoşlanırsınız mı?” EVET-HAYIR oyunu pek çok konunun işlenmesine olanak sağlar. Burada sözü edilenler yöntemin sadece küçük bir parçasını oluşturur.

Oyun kolaylaştırıcısı, soruların sırasını belli konu akışına uygun hale getirebilirse, tartışmalara katılımı kolaylaştırmış olur. Örneğin “Büyük aşklara inanırsınız mı?” gibi eğlenceli sorular da içeren oyunda, soruların pek çoğu ilk bakışta toplumsal ve siyasal bakımdan anlamlı görünmese bile, insana dair temel meseleler üzerine konuşma olanağı sağlar. Oyun setinin toplam 42 soruyu içerdiği düşünülürse, sorular arasında bir seçme yapma zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkar.

OYUN DENEYİMLERİ

Oyun, gençlerin okul dışı eğitimleri için geliştirilmiştir. Oyun genelde ara verilmeden uygulanır; katılımcıların sayısı, ilgisi ve oyun temposuna göre 15 ila 45 dakika sürebilir. Oyun, okul bağlamında da uygulanabilir. Okullarda oyunun belli periyotlarla tekrarı mümkündür. Örneğin, sınıflardaki her oturum sonunda üç soru tartışmaya açılabilir. Öğrenciler oyunun içeriği hakkında zaten bilgi sahibiyse, zamandan da kazanılır. Oyun sadece, dış etkilere kapalı, katılımcıların kendilerini rahat ve korunaklı hissettikleri pedagojik mekanlarda değil, açık toplantılarda da uygulanabilir.

UYGULAMA

Öğretmenlerin, “tartışmazlar” dediği pek çok grupta okul dışı atölye çalışmalarında oyunu başarıyla uygulayabildik. Oyunu, 11, 17 ve meslek eğitimi yapan daha ileri yaş gruplarıyla (tabii ki soruları yaş gruplarına uygun seçerek) oynadık. Oyun, kasaba, küçük şehirler ve genelde taşrada, aşırı sağcılığa karşı projemizin en asli unsurlarından biri oldu ve öğretmenlerle yaptığımız eğitimlerde memnuniyet verici gelişmelere tanık olduk. Gerçekten de yetişkinler, temel sorunlara ilişkin, eğlenceli bir oyun aracılığıyla tartışma ve diyalog ortamı sağlanmasından son derece hoşnut kaldılar.

VERSİYONLAR

Oyunun bir başka oynanış biçiminde katılımcılar, kolaylaştırıcıya nazaran daha aktif bir rol oynar. Gençler, soruları kendileri seçer, kendileri okur, gerekirse de başka sorular üretirler. Katılımcılar, sorulan sorulara içlerinden birinin nasıl bir cevap vereceğini tahmin etmeyi dener. Ya iki grup ya da daha küçük gruplara ayrılarak, sorularla ilgili önce küçük gruplarda fikir alışverişinde bulunur, sonra da gruplar bir araya gelerek tartışırlar.

Asıl oyun setinin yanı sıra, Almanya’da güncel tartışmalar çerçevesinde, kimlik, din ve göçmenlik gibi özel soruları içeren bir versiyon da mevcuttur.

Ayrıca, grubun durumuna göre, yeni soruları kataloğa eklemek, yeni sorular icat edip tartışmaya açmak, oyunu başka toplum ve dillere de transfer etmek olanağı mevcuttur.

İLETİŞİM VE DANIŞMA

Her iki oyun seti de Gesicht Zeigen! kuruluşundan temin edilebilir. Oyunun nasıl oynandığına dair uygulamalı danışmanlık hizmetimizden yararlanabilirsiniz.

Gesicht Zeigen!

Für ein weltoffenes Deutschland e. V.

Koppenstraße 93

10243 Berlin

Telefon 030/303 08 08-0

www.gesichtzeigen.de

“JU:AN” – ANTİSEMİTİZME VE İRKÇILIĞA KARŞI ELEŞTİREL GENÇLİK ÇALIŞMASI

METİN Judith Rahner, Amadeu Antonio Vakfı

Antisemitizm, ırkçılık ve diğer tür “grup odaklı düşmanlıklar” [Gruppenbezogener Menschenfeindlichkeit (GMF)] eğitim alanında çalışan uzmanlar için hep zorlayıcı konular olmuştur. Amadeu Antonio Vakfı, bugüne kadar ihmal edilen “açık çocuk ve gençlik çalışması” pedagojik uygulama alanına ilişkin, “ju:an” adlı uygulama birimini hayata geçirdi.

“ju:an”, antisemitizm, ırkçılık gibi eşitsizlik ideolojilerine karşı Almanya çapında uzun vadeli pedagojik stratejiler geliştirmeyi ve uygulamayı hedefleyen bir model projedir.

Antisemitizm ve ırkçılıkla ilgili, stratejiler ve yöntemler; eğitimciler, gençler, sivil toplum ve diğer ilgili alanlardan kişi ve kurumlarla beraber geliştirilmektedir. Böylece, antisemitizm ve ırkçılığın farklı tezahürlerine ve homofobi, Müslüman karşıtı ırkçılık ve cinsiyetçiliğe karşı etkili ve kalıcı bir başarı sağlamak mümkün olur.

Bunun temelini ise antisemitizm ve ırkçılıkla ilgili nitelikli ve çok yönlü bir algılama sağlamak oluşturur. Birbiri içine geçmiş bu iki ideolojiyi bir arada ele almak diğer önemli hedeftir. Bu pedagojik tartışmanın temel sorusu şudur: antisemitizmi veya ırkçılığı önleyici çalışma yürütürken bir diğeri ile ilgili eleştirel bakışımızı nasıl koruyabiliriz?

PRATIĞİN ORTAYA SERDİĞİ İHTİYAÇLAR VE SORULAR

- Gençlerin antisemit söylemlerine karşı ne yapılabilir?
- Sosyal mekanlarda, mülteci kökenli gençlere karşı düşmanca bir tutum varsa, gençlik çalışması yapanlar buna karşı nasıl bir tutum takınmalı?
- Kendileri maruz kalmamış olmasalar bile, eğitimcilerin antisemitizm ve ırkçılıkla ilişkileri nasıldır?
- Gençlik merkezlerinde ortaya çıkan antisemit tutum ve davranışlardan sonra, müze ve anma mekanı ziyareti yapmak yeterli mi?
- Antisemitizm ve ırkçılığın biçimleri nelerdir, bunlar nasıl tespit edilebilir?
- Gençlik çalışanları, antisemitizmi yeniden üretmeden İsrail-Filistin çatışmasını, iş arkadaşları ve gençlerle nasıl konuşabilir?
- İrkçı ya da antisemit saldırılara maruz kalmış gençler, okulda ve hayatın diğer alanlarında nasıl güçlendirilebilir?
- Gençlik çalışanları yürüttükleri işlerdeki eşitsizliklerle ilgili özeleştirel bir değerlendirme, yapıcı bir mesleki görüş alışverişi olanacağını nasıl bulabilir?
- Bu konuları çalışmak için hangi kaynak, araç ve iyi örnekler bulunmaktadır?

Eğitimcilerin gençlik kurumlarındaki pratikleri, karmaşık, değişken ve bazen de sıkıntılıdır. Antisemit söylemlere karşı en iyi nasıl tepki gösterilebilir? Hangi noktadan itibaren sözler antisemit bir karakter kazanır? Gazze savaşı, “İslam devleti”, sağ popülist gösteriler, “Selefiler,” sinagoglara, camilere ve mülteci yurtlarına saldırılar gibi dünya-daki güncel ve siyasal olaylar, günlük pratiğe yansır.

Kasıtlı olmasa bile meslektaşların, ırkçı şaka ve söylemleri, ırkçı düşünce tarzları, tuvaletlere çizilen gamalı haçlar, antisemit ya da ırkçı ayrımcılıklara maruz kalanların ciddiye alınmaması da cabasıdır.

İrkçilik ve antisemitizmle ilgili çalışmalar cesaret, bilgi, sabır ve ısrar gerektirir. Antisemitizmi anlamlandıran şablonlar, ırkçılığı anlamlandıranlarla pek çok bakımdan örtüşmez ve farklı pedagojik tartışma ve çalışma biçimlerine ihtiyaç duyulur. Gençlik çalışanları, karşılarına çıkan bütün bu zor meselelerle mesleki koşulların yükü altında ve sınırlı araçlarla pedagojik olarak nasıl baş edecekleri konusunda her zaman kendilerine güvenmezler. Öte yandan, antisemitizm, ırkçılık ve diğer düşmanlaştırıcı ideolojilerle [menschenfeindlichen Ideologien] mücadelede gençleri ve ekip arkadaşlarını motive edecek yaklaşım ve metotlar geliştirmek isterler.

UYGULAMA BİRİMİ NELER YAPAR?

- Antisemitizm ve ırkçılıkla ilgili pedagojik çalışmalarda eğitimci ve gençlik çalışanlarının bilgi ve becerilerinin artırılmasına yönelik eğitim, danışmanlık ve mentorlük hizmetleri
- Gençlik merkezlerindeki ekiplerin, gençlerin ve sahadaki diğer aktörlerin konuya ilişkin duyarlılığının artması
- Antisemit ve ırkçı olaylara karşı, pedagojik ekiplerin yetkinliklerini güçlendirme
- Gençlerin merak ve eğilimleriyle, antisemitizm ve ırkçılığı önleyici siyasal eğitim çalışmalarını beraber ele alan projelere danışmanlık ve destek
- Antisemitizm ve ırkçılıkla ilgili faaliyetlerde güncel pedagojik zorluklara ilişkin güçlendirme, çeşitlik, radikallikten uzaklaştırma, önleyici çalışma gibi konularda uzman toplantıları
- Yeni başlayan sosyal hizmet görevlileri ve çocuk eğitimcileri için eğitim modülleri ve hizmetlerin geliştirilmesi
- Antisemitizm ve ırkçılık alanındaki eğitim çalışmalarının devamlı gelişimi için ilgili çoğaltıcılara yönelik bölgesel uygulama atölyeleri
- Bilim, siyaset, idare ve uygulama alanında uzmanlar arasında bölgesel ve bölgelerarası tematik ağların kurulması
- Gençler ve çoğaltıcıların güncel gereksinimlerini yansıtmak amacıyla gençlik çalışanlarıyla görüşmeler ve saha araştırmaları
- Antisemit ya da ırkçı ayrımcılığa maruz kalmış eğitimci ve gençleri güçlendirmeye yönelik danışma ve eğitim hizmetleri
- İrkçılığa ve antisemitizme eleştirel bakışın gençlik çalışmasında ana akımlaştırılması

Judith: “Şöyle bir tehlike görüyorum: İsterse bilgi kaynağı Federal Yurttaşlık Eğitimi Merkezi olsun, İsrail yanlısı olarak algılanan bir bakış açısı, yöntemin belli hedef gruplar tarafından ciddiye alınmamaya başlamasına yol açabilir. Böyle bir etkiyi nasıl ortadan kaldıracabiliriz diye kendime sordum ve hemen aklıma ekip eğitimi geldi. Yani çoğunluk toplumuna mensup olarak görülmeyen birini ekibe dahil etmek. Yoksa gördüğüm kadarıyla, bazı katılımcıların bu yöntemi 10 dakika geçmeden reddetme tehlikesi var.”

YAYINLAR

- „Läuft bei Dir!“ Konzepte, Instrumente und Ansätze der antisemitismus- und rassismuskritischen Jugendarbeit. Erfahrungen aus der Praxis
- „15 Punkte für eine Willkommensstruktur in Jugendeinrichtungen“. Kochen, Kickern, Karaoke? Oder was Jugendarbeit für junge Geflüchtete tun kann. Praxisorientierte Hilfestellungen und Perspektiven für eine an Kinderrechten orientierte Jugendarbeit
- „Antisemitismus- und rassismuskritische Jugendarbeit. Ein Glossar.“ Eine praktische Handreichung für den pädagogischen Alltag im Taschenformat.
- „Läuft bei Dir!“ Pädagogisch handeln gegen gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit. 8 konkrete Handlungsmöglichkeiten für Einrichtungen der Kinder- und Jugendarbeit

İLETİŞİM

Daha fazla bilgi için, internet sayfamızı ziyaret edebilirsiniz:

www.projekt-ju-an.de

www.amadeu-antonio-stiftung.de

İletişim için email adresi:

praxisstelle@amadeu-antonio-stiftung.de

SİYAH VE BEYAZ'IN ARA TONLARI: İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASININ ZAMAN ÇİZELGESİ

METOT KİG A

Bu metotla, İsrail'in kurulmasından önceki tarihe ilişkin koşulları derinlemesine konuşmayı hedefliyoruz. Bölgesel toprak taleplerinin meşrulaştırılması amacıyla kullanılan çelişkili anlatıları ve çıkarları anlamak, eleştirel bir tartışma ortamı yaratmak istiyoruz.

Böylelikle sorunlu gördüğümüz tarihsel yorum ve bakışları sorgulatmayı amaçlıyoruz. Örneğin, "Yahudilerin", "Arapların" yurtlarını ellerinden aldıkları şeklindeki yanlış yaklaşım çok yaygındır.

Haritaları içeren bir görsel sunumla yüzyıllardan beri bölgedeki ilişkileri ortaya sererek, Yahudilerden Müslümanlara kadar pek çok halkın bu bölgede yerleşik olduklarını ve bağımsız bir Filistin devleti hak iddiasının tarihsel olarak o güne kadar oluşmadığını göstermek istiyoruz. Siyonizmin ortaya çıkışı, 1948/49 Arap-İsrail savaşı, mülteci sorunu gibi yakın döneme ilişkin tarih, zaman çizelgesi aracılığıyla daha yakından incelenir. Seçilen tarihsel hadiselerden hareketle, iki farklı tarih anlatımı -hem İsrail hem de Filistin perspektifinden- sunulur. Bunu yaparken İsrail-Filistin tarihini iki açıdan paralel olarak anlatan okul kitabı örnek alınır (PRIMETextbuch, Ötekinin Tarih Anlatımından Öğrenmek: Filistinliler ve İsrailliler.⁶)

ÖĞRENME HEDEFİ

Katılımcılar, İsrail'in kuruluş tarihini ve öncesi koşullarını, daha önce Ortadoğu-Filistin bölgesindeki tarihsel gelişmeleri, İsrailli ve Filistinlilerin bakış açısından daha yakından öğrenmekle kalmaz, farklı değerlendirme ve yorumlardan haberdar olarak tarihsel hadise ve çatışmaların karmaşıklığı konusunda bilinçlenmiş olurlar.

METODUN UYGULANMASI

Tarihsel harita ve kartlar aracılığıyla yapılan kısa bir sunumla katılımcılar, yüzyıllardan beri bölgedeki kültürel ve siyasi oluşum ile gelişmeleri, bölgesel güç ilişkilerini öğrenirler. Bunu hazırlanan materyaller aracılığıyla sürdürülen küçük grup çalışması izler ve daha sonra kronolojik olarak her grup çalışma sonuçlarını sunar. Böylece, bir zaman çizelgesi ortaya çıkar ve tarihsel ilişkilerin anlamı ve farklı görüşlerin var olmasının nedeni daha net bir şekilde anlaşılır.

SÜRE

165 dakika (15 dak. / 60 dak. / 60 dak. / 30 dak.)

6 Almanca: Berghof Conflict Research/Peace Research Institute in the Middle East (PRIME) (Hrsg.): Das Historische Narrativ des Anderen kennen lernen: Palästinenser und Israelis, Berlin 2010. Şu bağlantıdan indirilebilir: www.berghof-conflictresearch.org/documents/publications/Prime-Textbuch.pdf

MODÜLÜN UYGULANMASI

I. Blok: Projeksiyon Sunumu

Materyal

Bulmaca (sunum hazırlama programıyla hazırlanmış), kolaylaştırıcı notu, dizüstü bilgisayar, projektör

Süre

15 dak.

Kolaylaştırıcı ekip, dairesel bir biçimde sıralanmış katılımcılara bölgedeki tarihsel gelişmeleri kabaca gösteren kartlar dağıtarak, genel bir fikir edinebilmelerini sağlar. Kartlar tarihsel zaman içinde değişen kültürel, siyasi ve dini ilişki ve değişimleri şöyle gösterir:

- Bölgede hüküm süren farklı güçler sık sık değişmiş fakat tek başlarına bağımsız bir yapı oluşturamamışlardır.
- Farklı egemenlik ve göç süreçlerinde bölgedeki halkların birleşimi de sürekli değişmiştir.
- Bölge, Yahudi ve Müslümanlar da dahil, değişik zaman dilimlerinde, farklı halklar, kültürler ve dinlerin yurdu olmuştur.
- Bağımsız bir Filistin devleti hiç olmamıştır.

II. Blok: Zaman Çizelgesi

Materyal

Metinleri içeren dosyalar, küçük çalışma grupları için metinler, görseller ve başlıklar; öğretmenler için materyaller; yapıştırıcı ve raptiyeler, (gerekliyse) flipchart

Süre

150 dak.

Küçük Gruplarla Çalışma (60 dak.)

Katılımcılar 4 gruba ayrılır. Her gruba, içinde farklı tarihsel dönemlerle ilgili metinleri içeren dosyalar verilir. Dosyalarda şu materyaller vardır:

- Tarihsel hadiselerle ilgili metinler, görseller ve başlıklar (yılları da içeren).
- Biri "İsrail", diğeri "Filistin" perspektifini yansıtan kartlar
- 2 pozisyon kartı (✓ işaretli yeşil kart = onay / x işaretli kırmızı kart = ret).

Çalışma gruplarındaki kişilerin birlikte inceleyerek, okuyarak gerekli düzenlemeyi yapmaları için, dosyadaki yazılar, görseller ve başlıklar karışık sunulmalıdır. Gruplar, tarihi olayların her birine bir görsel, başlık ve tarih belirleyerek kronolojik olarak sıralarlar.

Metinler, İsrail ve Filistin bakış açılarından kıyaslamalı sunulur. Materyallerin görsel sunumu için, görsellerin üst bölümü İsrail, alt bölümündeki boşluk da Filistin bakış açısına ayrılmıştır. Her tarihi olaya ilişkin her bir bakış açısına ya yeşil kart (onay) ya da kırmızı kart (ret) koyularak pozisyonlar gösterilir. Böylece zaman çizelgesine toplu bir bakış sağlanarak, İsrail-Filistin çatışmasına ve tarihi olaylara ilişkin farklı -kısmen çelişkili- perspektif ve anlatımlar kavranabilir hale getirilir. Kolaylaştırıcı ekip, bütün süreci izler, grupları ziyaret ederek, ortaya çıkan soruları cevaplandırmaya çalışır, tarihsel hadiselerin kronolojik sıralamasının doğru yapılmasını, onay ve ret kartlarının doğru kullanımını ve panoda doğru yere iğnelenmesini sağlar. Böylece zaman çizelgesi görselleştirilmiş ve anlaşılır kılınmış olur.

Sunum (60 dak.)

En son bölümde katılımcılar yine daire şeklinde oturur. Kolaylaştırıcı ekip, sunum sırasında, “İsrail/Filistin Bölgesi Tarihi”ne dair bir metni de sözlü sunar. Her şeyden önce, İsrail/Yahudi ve Filistin/Müslüman “ taraflarının” bölgeye ilişkin hak taleplerini temellendirip meşrulaştırırken, birbirleriyle yapısal olarak nasıl benzeştikleri ortaya koyulur. Panoda, çalışma grupları tek tek tarihi olaylara ilişkin kısa açıklamalarda bulunup sırasıyla kendi sunumlarını yaparak, adım adım zaman çizelgesini oluştururlar. Sunumu yapan gruba sorular yöneltilebilir, kolaylaştırıcı ekip ise anlaşılmayan noktalara açıklık getirir ve sunumda eksik kalan noktaları doldurur.

Çözümleme (30 dak.)

Uygulamanın değerlendirilmesi kolaylaştırıcı eşliğinde yapılır.

Sorular

- Zaman çizelgesine ilişkin başka sorunuz var mı?
- Hangi hadise ve bilgiler sizler için yeniydi?
- Sürpriz gelen ve şaşırtıcı şeyler neydi?
- İsrail veya Filistin bakış açılarını ve geçmiş deneyimlerini kavrayabiliyor musunuz?

Seval: “Benim açımdan Filistinli bakışlara biraz az yer veriliyor. Örneğin, yöntemde yalnızca tek bir Filistinli kişinin adı geçiyor ve o da Nazi işbirlikçisi olarak çok negatif yüklü.”

“SUÇLU ONLAR!” – EKONOMİ ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA ANTİSEMITİZM

METOT KİGA

Bu ders paketi, antisemit içerik taşıyan ekonomi eleştirisine karşı önleyici bir ders olarak lise ve dengi okulların son sınıf öğrencilerine yönelik uygulanır.

Ekonomik ve ticari ilişkilerin basit kavranışından kaynaklanan yanlış düşünce kalıpları, antisemit dünya görüşü ve yaklaşımıyla çok yakından ilintilidir. Dolayısıyla bu derslerde, ekonomik ve ticari ilişkileri ilk etapta yöneticilerin kişisel “hırslı” tutum ve karakterleriyle açıklayan argüman kalıpları ele alınarak eleştirel bir tartışma açılır. Ayrıca, finans ve üretim sektörleri arasındaki karşılıklı etkileşim ortaya serilir.

6 saatlik bu modül, katılımcıların tartışmaya aktif katılımına, kolektif öğrenim ve kendi yargılarını oluşturma çabasına önem veren bir çalışma metodunu esas alır.

SÜRE

6 ders saati, her ders 45 dakika / 3 bloktan oluşan 90 dakikalık dersler

DURUM ANALİZİ

Antisemit betimlemeler, ırkçılıktan farklı olarak var olan güç ilişkilerini ters yüz eder; Yahudilere insanüstü vasıflar yükleyerek, onları olağanüstü bir güç olarak algılar. Böylece toplumun olumsuz kaidelerinden sorumlu tutar. Bu yaklaşımın, toplumsal yapıdaki karmaşıklığı, örneğin ekonomik süreçlerde anlaşılması zor olan güç ilişkilerini “Yahudi” figürü ile açıklamaya çalışma gibi bir işlevi vardır.

Bundan dolayı, antisemitizme karşı eğitim, kendisini antisemit klişelerle sınırlandırmamalı, ilk etapta, antisemitizmin dünyayı açıklama fonksiyonu konu edilmeli ve ekonomik süreçlerin antisemit yorumuna karşı bir tutum geliştirilmeye çalışılmalıdır.

Bu eğitim modülü, kapitalizmin yapısal ilkelerini ele alarak, finans dünyasındaki ekonomik ve ticari süreçleri tek tek şahıslar üzerinden açıklama, onları tek yanlı biçimde şeytanlaştırma sorunuyla uğraşır.

ANA HEDEFLER

- Tek tek kişilerin ekonomik girişimlerinin, toplumsal koşullar tarafından belirlendiği ve aslında şahısların karakterleriyle ilgisi olmadığı yönünde katılımcıların soruna daha hassas ve farklı açılardan yaklaşımları sağlanır.
- Kapitalizmin yapısal kaidelerine ilişkin bilgi verilir ve sanayi ve ticaretin nasıl işlediği açıklanır. Öğrencilere finans, sanayi ve ticaret hayatının zorunlulukları ve bağımlılıklarını göstererek, finans sektöründeki tek yanlı şeytanlaştırmaya karşı etki yaratılır.
- Katılımcılar, ekonomik gelişmeleri tek tek şahıslar üzerinden açıklama ve finans sektöründeki tek yanlı şeytanlaştırma şeklindeki antisemit kalıpların, Yahudilerin somut tutum ve davranışlarıyla alakaları olmadığını görür.

DERSLERİN AKIŞI

I. Blok

Konuya Giriş Alıştırması –

Metot: “Okarina Adasındaki Yanmış Ceset” (Polisiye)

- Katılımcılar, ekonomik ve ticari ilişki ve pazarlıkların şahıslar, söz gelimi “kötü kalpli yöneticiler” tarafından değil, rekabet gibi toplumsal koşullar tarafından belirlendiğini öğrenir.
- Katılımcılar, ekonomideki aktörlerin, ekonomik yasaları dik-kate almaya, yani zorunluluklara (örn. kar amacı gütmeye) göre hareket etmeye mecbur olduklarını görür.
- Katılımcılar, ekonomik hayatın kurallarının bütün iktisadi aktörler için geçerli olduğunu, dolayısıyla şahıslara odaklı eleştirinin sorunları kavramaya yetmeyeceğini anlar.
- Katılımcılar, “adalet” veya “varlığını koruma” gibi ekonomik hayattaki toplumsal kaidelerin sık sık birbiriyle çelişki içinde olduklarını fark eder.

II. Blok

Üretim Döngüsü ve Finans Çevresi İlişkisi –

Metotlar: Üretim döngüsünü ele alma, karikatür analizi

- Katılımcılar, üretim döngüsü ile finans çevresi arasındaki karşılıklı etkileşim ve bağımlılığı görür.
- Her iki toplumsal sektördeki aktörlerin kar amacı güttükleri, spekülasyonla kazanç amaçladıkları ve bunu yaparken de riske girdikleri açıklık kazanır.

Bir karikatür (“Paranın işlevi nedir?”) aracılığıyla finans sektörünü günah keçisi ilan etmeye eleştirel bakılır:

- Katılımcılar, finans sektörünün tek taraflı biçimde şeytanlaştırılması karşısında eleştirel tartışma yürütecek duruma gelir.

Borsanın işlevi ve kur oluşumu mekanizmalarına genel bakış:

- Katılımcılar, borsanın işlevini ve modern bir ekonomi için zorunlu oluşunu anlar ve kur oluşumu mekanizmasını kavrar.

“Sivrisinek karikatürü” örneğinden hareketle, insanlarla ilgilenen, “iyi” ve üretken sermaye ile “zararlı” finans sermayesi arasındaki ayrım eleştirel biçimde tartışılır:

- Katılımcılar, “kötü kalpli” ve “sömürücü” (uluslararası) finans sermayesi ile “iyi” ve “üretken” (milli) sermaye arasında ayrım yapan düşünce modellerinin sorunlu yanlarını tanır.

III. Blok

Antisemitist Düşünce Kalıplarının Yapıbozumu + Değerlendirme – Metotlar: Tarihsel bir örnek, karikatür analizi, “hisse senedi gelir tablosu”, “Roma yöntemi”

Tarihsel bir hadise (“1873 Borsa Krizi”) bağlamında antisemit düşünce modeli:

- Katılımcılar, 1873 Borsa Krizi örneği yardımıyla spekülasyon balonlarının oluşumunu ve patlamasını anlar.
- Katılımcılar, antisemitizm konusunda o ana kadar öğrenilenler ışığında “1873 Borsa Krizi”nin ortaya çıkış ve gelişiminde antisemit yorumları kavrar.
- Katılımcılar, antisemitizmin Yahudilerin somut davranışlarıyla ilgisi olmadığını kavrar.

Antisemit bir karikatür üzerine konuşma (“Alman yapar, Yahudi yutar”):

- Katılımcılar, antisemit dünya görüşünün karmaşık bir dünyayı izah etmek olduğunu anlar.

“Sivrisinek” ile antisemit karikatürün karşılaştırılması:

- Katılımcılar “sivrisinek” ile antisemit karikatürün kıyaslanması sonucu, antisemit düşünce modellerinin yapısal olarak nasıl benzer karakterler taşıdıklarını daha net kavrar.
- Katılımcılar, antisemit dünya görüşü ile benzer düşünce modelleri arasındaki farkı anlar.

Değerlendirme ve üzerine düşünme:

- Katılımcılar düşünce ve eleştirilerini ifade etme olanağına sahip olur.

“EBEDİ DÜŞMANLIK?” – İSLAMİ KÜLTÜR DÜNYASINDA YAHUDİ TECRÜBESİ

METOT KİG A

Radikal İslamcılar, Yahudilerle Müslümanlar arasında ezeli ve ebedi bir düşmanlığın olduğu propagandasını yapar. Küresel düzeyde İslamcıların güç kazanması, Müslümanların, bu tip yorumlamalardan daha fazla etkileneceklerinin yolunu açmıştır. İslamcılar, yeryüzünün her yerinde Müslümanların Batı ve Yahudiler tarafından ezildiği şeklinde bir görüşü yayar. Müslüman ülkelerin taraf olduğu sayısız çatışma ve savaş, özellikle Arap-İsrail çatışması, Yahudilerin düşman olarak görülmesi için oldukça verimli bir zemin oluşturur. Almanya'daki okullarda da Müslüman ailelerden gelen öğrencilerde sözü edilen bu yaklaşımın etkili olduğu görülmektedir. Öte yandan Alman kökenli öğrenciler de Müslümanlar ve Yahudiler arasında böyle bir düşmanlık olduğu düşüncesindedir.

HEDEF KİTLE

Almanya'da “Haupt” veya “Real” türü okullardan heterojen eğitim grupları (lise ve dengi okullarda 9. sınıftan itibaren).

SÜRE

6 saat (45 dakikalık dersler / 90 dakikalık 3 blok)

AMAÇ

- İslam tarihini ve özellikle Yahudilerle Müslümanların ortak yaşam tecrübesini aktarmak
- İslamiyet içindeki dinsel ve kültürel çeşitliliği aktarmak
- İslam ve Musevilik arasındaki ortak özellikleri aktarmak
- İslam ve İslamcılık arasındaki farklılıklara dikkat çekmek
- İslamcılığın ortaya çıkışı, bugünkü biçimleri ve hoşgörüsüz karakterini aktarmak
- “Biz Müslümanlar”, “Biz Yahudiler” şeklindeki kolektif kimlik inşalarına eleştirel yaklaşmak ve kişilerin kendi dinsel duruşunu belirleme hakkına değer vermek
- Olumsuz tecrübeleri görmezden gelmeden, Yahudilerin, İslami kültür dünyasındaki olumlu tecrübelerini konu etmek
- Müslümanlarla Yahudiler arasındaki ebedi düşmanlık tezinin, gerekçeleriyle daha güçlü eleştirilmesini sağlamak

Blok I: İslam ve Çeşitliliğe Dair Bilgilerin Aktarımı

1. Öğrenme Hedefleri

Uygulama

- Katılımcıların mevcut bilgilerinin canlandırılması
- İslamiyet ve Musevilikle ilgili temel kavramların öğrenilmesi
- İslam ve Musevilik dinlerinin, inanç ve ritüeller açısından pek çok ortak noktalarının olduğunun öğrenilmesi

Sunum

- İslam dininin ortaya çıkışına, tarihine ve coğrafi yayılımına ilişkin bilgilerin edinilmesi
- Muhammed peygamberin hayatının ve halifelik döneminde ortaya çıkan çatışmaların öğrenilmesi
- İslamiyet'teki kültürel çeşitliliğin ve çok farklı mezheplerden oluşmasının anlaşılması
- Kur'an'da Yahudilere karşı bir tutum belirlenmediğinin ve Muhammed'in, Medine'deki Yahudi kabileleriyle olan çatışmalarının tarihsel bir bağlam içinde kavranması

2. Metotlar

Konuya Giriş İçin Uygulama

- Bir oyunla konuya giriş yapılır.
- Musevilik ve İslam'daki kültürel ve dini terimler pantomim, çizim ya da farklı kelimelerle tasvir edilir.
- Terimler diyalog halinde tahmin edilir ve tarihsel ve toplumsal koşullar açısından tartışılır.

İslam ve İslamcılık ile İlgili Multimedya Sunumu

- Projeksiyon sunumunun odak noktasını İslam, tarihi ve çeşitliliği oluşturur. Yahudilerin İslam dünyasında farklı dönemlerdeki tecrübeleri aktarılır.
- Sunum interaktif olmalı ve katılımcıların soru sormalarına olanak sağlamalıdır.
- Görselliği sağlamak için tarihi harita ve resimler kullanılır.

Blok II: Yahudi-Müslüman İlişkilerinin Seçilmiş Biyografiler Aracılığıyla Anlatımı

1. Öğrenme Hedefleri

- Chasdai Shaprut'un biyografisinden hareketle, Ortaçağ İspanyası'nda Yahudi azınlığın İslami hakimiyet altındaki toplumsal durumu
- İslami hakimiyet altında Yahudilerin, Müslümanlarla eşit muamele görmeseler de durumlarının Ortaçağ Hristiyan İspanyası'na kıyasla daha iyi olduğu öğrenilir.
- Haham Zarfatı'nın biyografisinden hareketle, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yahudi azınlığa, Avrupa'ya kıyasla daha hoşgörülü bir tutum takınıldığı öğrenilir.
- Ülkümenler'in biyografilerinden hareketle, Nazi döneminde, bazı Türk diplomatların Yahudileri kurtardıkları öğrenilir.
- Faslı Mohammed Mouha biyografisi örneğinden hareketle Müslüman bir ülkede, antisemitizme karşı çaba ve tavır alış öğrenilir.
- Yatay öğrenme hedefleri: Katılımcılar, 4 hayat hikayesi yoluyla Müslüman ve Yahudiler arasındaki olumlu ilişkilerden olduğu gibi çelişkilerden de haberdar olurlar.

2. Metotlar

“Ne oldu?” uygulaması: Yahudilerin İslam dünyasındaki tarihi ve güncel tecrübelerini aktaran biyografileri içeren metin bulmaca oyunu

- Katılımcılar, küçük gruplarda farklı biyografilerle yüz yüze gelirler
- Duvar gazetesinde sunulmak üzere biyografilerin içeriği karakalem resimlerle görsel hale getirilir.
- Tek tek gruplar, diğer hikayelerin arka planını oluşturan bilgileri, soruları aracılığıyla tahmin etmeye çalışır.
- Doğru tahminleri takiben tek tek hikayeler duvar gazetesine asılır.

Blok III:**Vaka Çalışması: “2003 Yılında İstanbul'daki Sinagoglara İslamcı Terör Saldırısı”****1. Öğrenme Hedefleri**

- İslamcılığın İslam'dan farklı ve oldukça yeni bir fikir olduğu anlaşılır.
- Bir totaliter ideoloji olarak İslamcılığın düşünce ve inanç özgürlüğüne müsamaha göstermediği öğrenilir.
- Yahudi düşmanlığının, İslamcılığın en önemli yapı taşlarından birini oluşturduğu öğrenilir.
- İslamcılarının saldırılarının sadece Afganistan ya da Irak gibi savaş bölgelerinde değil, savaşla doğrudan ilişkisi olmayan Türkiye gibi ülkelerde de gerçekleştiği öğrenilir.

2. Metotlar

- Özet sunum: İslamcılık
- Katılımcılara, 2003 yılında yıkılmış sinagog ve saldırı kurbanı kadının resmedildiği Spiegel kapağı gösterilir. Öğrenciler bu resimleri tanımlayıp analiz ederler. Belli sorularla akıllarına gelen hızlı çağrışımlar üzerine tartışma ortamı oluşturulur.
- Katılımcılara ARD ana haber bülteninde saldırıyla ilgili detaylı bilgi edinecekleri haber gösterilerek interaktif bir tartışma ortamı sağlanır.
- Saldırıyla ilgili farklı görüşleri içeren alıntılar katılımcılara dağıtılır. Küçük gruplarda saldırıya gösterilen bu tepkiler analiz edilir.
- Her grup saldırıya dair görüşlerin kimlere ait olabileceğini ve gerekçelerini sunar; soru yoluyla tartışma derinleştirilir.

YAŞAYAN KÜTÜPHANE

METOT Toplum Gönüllüleri Vakfı

Yaşayan Kütüphane, tam anlamıyla alışlagelmiş bir kütüphane gibi hizmet verir. Fakat, Yaşayan Kütüphane’de kitaplar insanlardır ve kitaplar ile okuyucular bir diyalog içerisine girer. Kitaplar sıklıkla toplumsal önyargı, ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalan gruplardan belirlenir. Kütüphanenin okuyucusu kendi önyargıları ve bilmedikleri ile ilgili konuşmak isteyen herkes olabilir. Yaşayan Kütüphane’de kitaplar okuyucuların sorularını cevapladığı gibi kendisi de soru sorabilir.

KİTAPLAR

Şimdiye kadar yer verilen bazı kitap başlıkları şunlardır: Alevi, Ateist, Başörtülü, Biseksüel, Eski Hükümlü, Feminist, Gey, Görme Engelli, Fiziksel Engelli, HIV+, Türk Hristiyan, Kürt, Laz, Lezbiyen, Roman, Rum, Transseksüel, Vegan, Vejetaryen, Yahudi.

Yaşayan Kütüphane’de yer alacak kitaplar ihtiyaca ve duruma göre değişiklik gösterebilir. İçinde bulunan çevrenin kültürel ve sosyolojik özelliklerine göre kitap başlıkları ve katalog içeriği değiştirilebilir. O çevrede yoğunlaşan önyargılar ve ayrımcılık konuları göz önünde bulundurulur. Etkinlik öncesinde ilgili bölgede genel bir anket çalışması da gerçekleştirilir.

Yaşayan Kütüphane’de kitap olarak yer almak için sadece ayrımcılığa uğrayan, önyargılara maruz kalan bir gruba mensup olmak yeterli değildir. Her kitapla her kütüphane etkinliği öncesi yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilir. Bu görüşmede temel olarak farklı bakış ve kimliklerle ilgili kitabın tutumu değerlendirilir ve okumaların işleyişi ile ilgili fikirler paylaşılır. Görüşme olumlu geçtiyse kişi kitap olmak üzere davet edilir.

İŞLEYİŞ

Kütüphaneler çoğunlukla festival gibi etkinlikler kapsamında belirli süreler için kurulur. Çoğunlukla çadır formunda olan kütüphaneler için insanların kolay ziyaret edebildiği noktalar tercih edilir. Yaşayan Kütüphane’ye katılmaya gelen kişiyi, kütüphane ile ilgili bilgi alabileceği ön ekip sorumlusu kişiler karşılar. Kişi, Yaşayan Kütüphanen’in ne olduğuna dair bilgi alır, okuma yapıp yapmayacağına karar verir, okuma yapmaya karar veriyse katalogu inceler. Katalog, o gün kütüphanede hangi kitapların olduğunu belirten bir kütüphane kataloğudur. Okuyucu kitabı seçince, kütüphane görevlileri ile iletişim kurar, kütüphane görevlileri kitabın rafta (konuşmak için müsait) olup olmadığını kontrol eder. Kitap raftaysa “kitap kurtları” adı verilen görevliler, kitap ve okuyucuyu okuma alanında buluştururlar. Bu alan organizasyon ekibinin gözetimi altındadır, okumaların sağlıklı bir ile-

tişim ortamında gerçekleşmesi için dışarıdan gelişigüzel giriş-çıkışlara izin verilmez. Okuma esnasında karşılaşılabilecek, kitabın okunmayı bitirme isteği duyabileceği durumlarda müdahale edebilecek bir “gözleme” ekibi de okuma alanında yerini alır. Okumalar 30 dakika kadar sürer, kitap ve okuyucular hemfikir olursa süre 10 dakika kadar daha uzatılabilir. Okuması biten okuyucular değerlendirme masasına giderek bir değerlendirme formu doldurur.

EKİP

Organizasyon ekibinde yer alacakların ise insan hakları ve ayrımcılıkla ilgili en azından bir eğitime katılmış olması önemlidir. Kitaplar kadar ekibin de çoğulculuk ve insan haklarıyla ilgili olumlu bir yaklaşımına sahip olması önemlidir.

Yaşayan Kütüphane, organizasyonundan koordinasyonuna, kitaplarından okuyucularına hassasiyetle ele alınması gereken bir çalışmadır. Okuyucular, kitaplar ve organizasyon ekibi için anlamlı bir öğrenme ortamı yaratabilmek için insan hakları temelli yaklaşım çok önemlidir.

YAYGINLAŞMA

İlk olarak Danimarka'daki bir kuruluş tarafından geliştirilen metot, Türkiye'ye ilk defa 2007'de Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi tarafından uyarlandı. 2014-2015 yıllarında ise TOG tarafından bir program kapsamında yaygınlaştırıldı. TOG, Yaşayan Kütüphane'yi gerçekleştirirken hedef kitle olarak toplumun her kesiminden insanı dahil etmek yoluna girdi, ancak organizasyonunu gençlerle yürütür.

Bu program Yaşayan Kütüphane'nin yerelleşmesi ve farklı bölgelere ulaşabilmesi açısından önemli bir adımdır. Merkezi yerlerde, festivallerde gençler arasında yaygınlaştırılan Yaşayan Kütüphane etkinliklerinin organizasyonunu yapacak gençler bu program kapsamında farklı eğitim ve toplantılarla güçlendirilmiş, kütüphane esnasında da profesyonel olarak desteklenmiştir. Aynı zamanda program kapsamında kütüphane gerçekleştirmeyi kolaylaştıracak araçlar üretilmiştir (Ör. bir rehber video). •

Derviş: “Genel olarak yöntemler beni çok etkiledi. Farklılıkları açıkça ortaya koydu ki, birbirimizden çok şeyler öğrenebiliriz. Bazı yöntemler, örneğin TOG yaklaşımı, şimdiye kadar çoğunlukla çalıştığımız biçimlerden çok daha derine gidiyor, bireyi gerçek yaşam içinde kavırıyor. Hafıza Yürüyüşleri gibi diğer yaklaşımların çeşitlilikleriyle çok etkileyiciydi. Örneğin yöntemlerine WhatsApp'ı dahil etmeleri. Bu konuda bir sürü yeni ve heyecan verici şey aklımda kaldı.”

HAFIZA YOLCULUĞU

METOT Karakutu

Hafıza Yolculuğu Programı, gençlerin dini, cinsiyete dayalı, etnik veya politik nedenlerle tarihsel olarak dışlanmış gruplara yapılan haksızlıkları keşfetmesini ve sorgulamasını hedefler.

METODOLOJİ

Program üç adımlı bir döngüye sahiptir: genç gönüllülerin kapasite gelişimi, hafıza mekanlarının keşfi ve Hafıza Yürüyüşü.

Genç Gönüllülerin Kapasite Gelişimi

Hafıza Yolculuğunun sonraki adımlarında sorumluluk alacak olan 16–25 yaş arasındaki genç gönüllüler, süreçte ihtiyaç duyacakları bilgi ve becerileri geliştirmelerini hedefleyen bir eğitime katılır. Genellikle iki gün süren eğitimlerde formel olmayan eğitim yaklaşımı ağırlıklı bir program uygulanır.

Bu eğitimin ardından gönüllülerin gelişimi araştırma sürecine paralel olarak düzenlenen bazı faaliyetlerle desteklenir. Bu faaliyetler arasında tarihi konularda uzman seminerleri, yerel tarih atölyeleri ve insan hakları örgütleriyle toplantılar vardır.

Hafıza Mekanları Araştırması

Eğitimi tamamlayan genç gönüllüler, belirlenen bölgeler dahilinde hafıza mekanlarını seçer ve mekanların sessizleştirilmiş hikayeleri üzerine araştırma yürütür. Mekanlar dışlanmış grupların mücadelelerini, yok edilmiş kültürel çeşitliliği veya kurban/hayatta kalan grupların hakikat mücadeleleriyle ilişkili olabilir. Genç gönüllüler hayatta kalanların anlatılarını, konuşulmayan tarihi olguları, görsel malzemeleri ve istatistiki verileri keşfeder. Araştırmanın kendisi de genç gönüllüler için bir güçlenme ve öğrenme fırsatı sunar. Tüm bu süreçte araştırma konusunda deneyimli -aralarında eski anlatıcıların da olduğu- mentorler eşlik eder.

Hafıza Yürüyüşleri

Hafıza Yürüyüşleri gençlerin arka plana itilen tarihi anlatıları duymasını ve egemen anlatılara eleştirel bakmalarını sağlar. Yürüyüşlerin içeriği büyük ölçüde genç gönüllülerin araştırmalarına dayanır. İnteraktif yöntemler kullanılan bir günlük Hafıza Yürüyüşleri iç mekanda yapılan atölyeleri ve dışarıda hafıza mekanlarının keşfedilmesini içerir. Hafıza mekanlarında genç gönüllü anlatıcılar katılımcıları karşılar ve mekanlarla ilgili konuşulmayan öyküleri paylaşır.

ETKİ

Hafıza Yolculuğu'nun döngüsel ve sürdürülebilir bir program olması hedeflenir. Örneğin Hafıza Yürüyüşleri katılımcılarının yaklaşık % 10'u, yürüyüşleri katılımcı olarak deneyimledikten sonra, gönüllüler arasına katılır.

Bir Hafıza Yolculuğu gönüllüsü olmak, gençler için dönüştürücü bir tecrübedir. Ayrıntılı bir araştırma yürütmek ve edindiği bilgileri anlatıcı olarak başkalarına aktarmak gibi deneyimler, gençlerin kendine saygılarını ve becerilerini olumlu yönde etkilerken, gelecekteki kişisel veya ahlaki tercihleri için de yol gösterici olur.

Hafıza Yürüyüşleri de katılımcıları demokratik değerler yönünden olumlu etkilemektedir. Birçoğu yürüyüşlerden sonra “bu açıdan hiç bakmamıştım. Bundan böyle ‘normal’in ne olduğunu sorgulayacağım” veya “öykünün böyle bir boyutu olabileceğini hiç düşünmemiştim” gibi geribildirimler verirler. Katılımcıların, başta eğitim sisteminin ve Türkiye'deki genel toplumsal iklimin ürünü olan ,öteki'ne karşı besledikleri önyargılarını yıkmaya başladıkları gözlemlenir.

KATILIM

Katılımcılarını gençlerin oluşturduğu Hafıza Yürüyüşleri'ne açılan çağrılara başvuru yaparak bireysel katılım mümkündür.

Bunun dışında,

- Okullar,
- Öğretmenler/akademisyenler,
- Dernekler,
- Öğrenci kulüpleri gibi gençlik grupları,
- Başka kurumlar veya topluluklar grup halinde katılmak üzere Hafıza Yürüyüşü talep edebilirler.

Gönüllü olarak bir mekan üzerinde çalışma yürütüp anlatıcı olabilirsiniz. Düzenlediğimiz gönüllü eğitimlerine başvuru formlarını değerlendirerek motivasyonu olan, gelişime açık ve yeterli zamanı olan gençleri seçmekteyiz. ●

İLETİŞİM

Karakutu Derneği
İstanbul, Türkiye
info@karakutu.org.tr
www.karakutu.org.tr

Hafıza Yürüyüşü'nden bir görüntü

SEHAK'ın Holokost Eğitimi ve Antisemitizmle Mücadele Çalışmaları

SÖYLEŞİ Öndercan Muti

SEHAK (Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği) nasıl kuruldu? Kuruluş amaçları nelerdi?

LEVENT ŞENSEVER Ben ve birkaç arkadaş, antisemitizm ve Holokost eğitimleri meselesinde çalışmaya ilk DurDe'de başladık. Avrupa İrkçılık Karşıtı Taban Örgütleri Hareketi'nin (European Grassroots Antiracist Movement), Paris'te düzenlediği kapsamlı bir konferans bu konuyla daha aktif olarak ilgilenmemizin başlangıcı sayılabilir. 2009 yılında Sosyal Değişim Derneği'ni (SDD) kurmuştuk ve Musevi cemaatinden önde gelen şahıslarla çeşitli etkinliklerde yan yana geldik.

Anne Frank House (AFH), Türkiye'de bizden önce bu konularda çalışmaya başlamıştı. Sonra ikinci döneminde SDD ile ortak çalışmaya başladı. Bu dönemde, Ankara ve İzmir'de Anne Frank sergisi açıldı. Bu iki şehirde ve Diyarbakır'da yaklaşık 100 kişi, Holokost, ayrımcılık, ve Türkiye'nin Holokost'taki rolü gibi temalarda eğitim aldılar.

Sosyal Değişim Derneği kapanınca, o dernekten bir grup arkadaş, 2014 yılı sonunda SEHAK'ı kurdu. SEHAK, AFH ile iş birliğine 2015'in Kasım ayında başladı. 2016 yılının Mart ayında İstanbul'da "Anne Frank – Günümüz için bir Tarih" sergisini açtık. Açılış töreninde yine Holokost ve Türkiye'nin rolüne dair sunumlar gerçekleştirildi. Sergi, mayıs ayında İstanbul'da Özel Ulus Musevi Lisesi'nde ve ardından da Alman Lisesi'nde sergilendi. Bizim çalışmalarımıza eğitimci olarak katkı sağlayan Pınar Dost-Niyego arkadaşımız da Ulus Musevi Lisesi'nde çocuklarla bir eğitim çalışması gerçekleştirdi. Daha sonra Konya, Adana, Antalya ve Denizli'de eğitim çalışmalarımız, Bursa'da sergi ve eğitim çalışmalarımız oldu.

Ne gibi eğitimler gerçekleştiriyorsunuz?

ŞENSEVER Farklı illerde farklı eğitim çalışmaları yapıyoruz. AFH'nin geliştirdiği birkaç eğitim yöntemi var. Biri *Free2Choose* adında bir çalışma. Daha önce çekilmiş belirli tematik konular üzerine videolarla yapılan bir çalışma. Bu videoların özelliği de güncel insan hakları meseleleriyle demokrasinin sınırları arasındaki çelişkileri ele almaları. Örneğin Berlin'de Naziler bir protesto yürüyüşü yapmak istiyorlar, fakat bunu Berlin'deki bir sinagogun önünde yapacaklar. Burada ifade özgürlüğü ile gösteri ve örgütlenme hakkını mı savunacağız? Yoksa bunu Yahudilere karşı, antisemit bir etkinlik olarak görüp buna karşı mı çıkacağız?

Bir başka çalışma da hafıza yürüyüşü. Belli bir anıtla o bölgede yaşayanların ilişkisine dair bir çalışma, yereldeki insanlar anıtı nasıl görüyor, anıt hakkında neler düşünüyor gibi sorular etrafında şekilleniyor. Burada amaç gençlerin tarih bilincini geliştirmek, tarihle yüzleşmeye ve resmi tarih söylemini sorgulamaya teşvik etmek.

Son olarak bir de münazara tarzı eğitim var. Yine seçilen konular üzerine karşıt fikirleri tartıştıran çalışmalar.

Nasıl karşılanıyor antisemitizm konusundaki çalışmalar? Diğer STK ya da siyasi kurumlarla ilişkileriniz var mı? Devlet kurumlarıyla ilişki kurabiliyor musunuz?

ŞENSEVER Bu çalışmalarda bizim arzumuz okullara ulaşabilmek. Milli Eğitim bu konuda destekleyici bir tutum içinde değil. Oysa Türkiye Uluslararası Holokost Anma İttifakı'na (IHRA) gözlem-

ci üye sıfatıyla katılıyor ve tam üye olabilmesi için Holokost eğitiminin müfredata girmesi gerekiyor. Ama Holokost eğitimini müfredata sokma konusunda bir karşı tutum söz konusu. Onun için ancak konuya duyarlı bazı özel okullara girebiliyoruz.

Öte yandan Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının bu konuya pek ilgi gösterdiği söylenemez. Benim gözlemlediğim kadarıyla özel olarak Holokost ve antisemitizm gibi konularda çalışma yapan herhangi bir sivil toplum kuruluşu yok. Bu konuda da mesele mağdur olan, yani Türkiyeli Yahudi vatandaşların kendi çabalarıyla sınırlı. DurDe son yıllarda 27 Ocak'ta, Galatasaray Meydanı'nda Holokost anması yapıyor. Samimiyetten uzak resmi anmalar karşısında, sivil toplum tarafından gerçekleştirilen bu anmaların önemli olduğunu düşünüyorum. 2016'da bir de epey başarılı bir panel yaptı DurDe. "Holokost ve Türkiye: Geçmişten Günümüze Antisemitizm" adlı panele konuşmacı olarak, Almanya'dan Corry Guttstadt ve Fransa'dan Nora Şeni katıldı.

Öğretmenlere ulaşmakta Milli Eğitim nedeniyle bir güçlük çekiyor musunuz?

ŞENSEVER Ankara, İzmir ve Diyarbakır'da okullara direkt ulaşamadığımız için gençlere ve öğretmenlere kamuoyuna açık çağrı yaparak ulaştık. Anne Frank sergisi açılış töreni için 300'ün üzerinde ön kayıt yaptıran oldu. Törende salon tıka basa doluydu. Benim hatırladığım 500 civarında başvuru yapıldı ve bu başvuranlar arasından 100 kişiyi seçmek durumunda kaldık. AFH'nin faaliyet gösterdiği birçok ülkede bu kadar yoğun ilginin olmadığı söyleniyor.

Kimler katılıyor, kimler ilgi gösteriyor bu eğitimlere?

ŞENSEVER SEHAK'ın iletişim portföyünde genellikle ırkçılık, ayrımcılık, nefret suçları gibi konulara ilgi duyan kesimler var. Dolayısıyla bize ve etkinliklerimize ilgi duyan insanlar da bu konularla ilgilenen insanlar. Genel çağrıya çıktığımızda başka yayın organlarında da haber olabildiği için bizim daha önce hiç ulaşamadığımız kesimlerden de insanlar etkinliklerimize ilgi gösterebiliyor. Bence gençler, öğrenciler yoğunlukta ve biraz daha ileri yaşlarda ise daha çok politikaya duyarlı insanlar oluyor. Çok farklı görüşlerden insanlar bunlar.

Eğitim çalışmalarına katılan insanlar öğrendiklerini uygulama fırsatı ya da alanı bulabiliyorlar mı?

ŞENSEVER Biz bu konuyu özellikle teşvik etmeye çalışıyoruz. Aldıkları eğitimi bulundukları her alanda uygulamaları için teşvik ediyoruz. 2015'de Amsterdam'a 20 kişiyi götürdük ve onlara eğitim verdik. Çoğu eğitimci olan bu insanlardan bulundukları alanlarda, öğrendiklerini proje olarak uygulamalarını istedik. Şimdiye kadar 7-8 eğitimci kendi okulunda öğrencileriyle çalışmalar yaptı. Daha çok insanın bu tür çalışmalar yapacağını düşünüyoruz.

Katılımcıların bu eğitimlere dair görüşleri nasıl oluyor?

ŞENSEVER Özellikle eğitimciler bizim yaptığımız eğitimlerin metodolojisini çok beğeniyorlar. Çünkü Türkiye’de eğitim çok kuru ve ezbere dayalı. AFH bu konuda oldukça uzman bir kuruluş. Çok uzun yıllardır, otuzun üzerinde ülkede benzer çalışmalar yaptıkları için etkili metotlar geliştirmişler.

Bir de Türkiye’de Holokost eğitimi olmadığı için her seferinde yeni şeyler öğreniyor insanlar. Örneğin Türkiye’nin rolüne dair bilgilerle karşılaştıklarında çok çarpıcı bir şekilde etkileniyor katılımcılar ve bunu da ifade ediyorlar.

Öğretmenlere ve okullara ulaşma hususuna değindiniz ama onun dışında en çok zorlandığınız noktalar neler oldu?

ŞENSEVER Eğitim yapacağımız salon bulmak bizi bayağı zorluyor. Bütçemiz çok fazla değil. Otellerin konferans salonlarını kiralayacak kadar bütçemiz yok. Mesela Ankara’da ve İzmir’de fotoğraf sanatçıları derneklerinin mekanlarını kullandık. Diyarbakır’da daha şanslıydık, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi bize belediye binasında yer tahsis etmişti.

Bugüne kadar çok değerli ve donanımlı iki eğitmenimiz vardı. Bunun yanı sıra ABD Holokost Anma Müzesi’nden ve AFH’den eğitmenler çalışmalarımıza katkı sağlıyor. Şimdi uzun vadede kendi eğitmenlerimizi yetiştirip, özellikle gençlerden oluşan yerel eğitmen kadrosu oluşturmak istiyoruz.

Bu çalışmalardan dolayı hedef haline geldiğiniz oldu mu? Özellikle İstanbul dışına çıkıp farklı illere gittiğinizde?

ŞENSEVER Aslında Diyarbakır dışında metropollerdeydik. Oralarda sıkıntı olmadı pek. Ama bir iki kere Akit gibi gazetelerde aleyhimize yazılar yazıldı. “Bunlar Yahudi lobilerinin uzantıları vs.” diye. Bayağı ağır kelimeler de kullanarak tabii. Ben DurDe’nin kurucularındanım, bu tür şeylere alıştık. “Hainler listesi”ne çok girip çıkıyoruz, ama siyasetin biraz daha uzağında olan insanları biraz tedirgin edebiliyor bu tür haberler.

Hiç beklemediğiniz durumlarla karşılaştınız mı?

ŞENSEVER Gösterilen ilgi, yüzlerce kişinin eğitim ve etkinliklere katılım için kayıt yaptırması, salonlara sığmıyor olmamız mesela. DurDe ve SEHAK 2016 yılı Mart ayında üst üste iki gün Holokost’la ilgili etkinlikler düzenledi ve orada toplamda 300’ün üzerinde bir katılım oldu.

Sürpriz değil, ama benim hoşuma giden bir örnek verebilirim. Özellikle SEHAK’ın etkinliğine Musevi cemaatinden çok sayıda insan katıldı. Musevi Cemaati de etkinliği duyurdu. Yine Ulus Musevi Lisesi’nde Anne Frank sergisi açılması ve yaptığımız çalışmalar konusunda bir sunum yapmamız için teklif okuldan geldi. Alman Lisesi’ndeki sergi de bizim Amsterdam’da eğittiğimiz bir hocalanın inisiyatifiyle gerçekleşti.

Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

ŞENSEVER Son yıllarda Ankara’da üniversitelerde, devletin de resmi olarak katılım gösterdiği anma törenleri düzenleniyor. Ancak Holokost anması konusundaki tutum, Türkiye’nin dış politikasına endeksli. Meselenin insani boyutu söz konusu değil. Nitekim Türkiye, antisemitizmin en güçlü olduğu ülkelerden biri ve kamu görevlileri bu konuda en ufak bir adım atmadıkları gibi, sık sık antisemit söylemlerde bulunuyor.

Türkiye’de bu arada yüz bin civarında dernek var, ama bunların sadece yüzde 1,5–2’si insan hakları ve hak savunuculuğu alanında çalışıyor. Bunların içinde de bu konuda faaliyet gösteren neredeyse bir avuç kurum var. Bu tür çalışmaların sivil toplum alanında daha çok yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi gerekiyor. ●

Juliane: “Gezinin son derece önemli bir yönü, Türk ortaklarımızın, Holokost eğitiminin hükümet tarafından Ermeni soykırımını inkar ya da Türkiye’yi demokratik devletler topluluğu içinde medeni, demokratik bir ülke olarak göstermek amacıyla kullanıldığını çok kere işaret etmesiydi.”

“All is One” – Türk Öğrencilerin Auschwitz Ziyareti Üzerine James Macmillan ile Görüşme

SÖYLEŞİ Öndercan Muti

Adapazarı Enka Okulları'ndaki projeyi anlatabilir misiniz?

JAMES MACMILLAN Holokost Eğitimi projemizin adı "All is One" [Hepimiz Biriz] çünkü amacımız tüm farklılıklara karşın hepimizin eşit olduğunu anlatmak. Katılmak isteyen öğrencilerin önce projeye katılma isteklerini açıkladıkları bir yazı yazma yükümlülüğü var. 2016'da katılımcıların iki de film -"Schindler'in Listesi" ve "Piyanist"- izleme, eleştirme ve onlar hakkındaki görüşlerini belirtme zorunluluğu vardı. Eğitim programı tam bir ders yılı sürüyor, atölyeler haftada bir, normal okul saatinden sonra oluyor.

Ek olarak öğrenciler, Polonya'daki yerler ve kentler konusunda araştırma da yapıyor. Oradaki Holokost öncesi ve sırasındaki yaşam hakkında bilgiler kazanıp hemen arkasından öğrenci arkadaşlarına ulaştıkları sonuçları sunuyorlar. Eğitim yılı sırasında öğrenciler İstanbul'da da iki sinagogu ziyaret ediyorlar. Yahudi cemaatinin lider ve mensuplarıyla buluşuyorlar. Öğrencilerimizi kaynak buldukça Krakov ve Auschwitz'e götürüyoruz. İlk kez Türkiye liselerinden Yahudi olmayan bir öğrenci grubu Auschwitz gezisine ve Şoa ile ilgili bir eğitim programına katıldı.

Şimdiye kadar Kadir Has Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Enka İstanbul ve tabii ki okulumuzda sunumlar gerçekleştirdik. Son hafta Ulus Musevi Lisesi'nde bir sergi yapıldı.

Yöntemlerden söz edebilir misiniz? Çocuklara Holokost konusu nasıl öğretilir?

MACMILLAN Genel olarak Holokost'un ne olduğunu ve diğer soykırımlardan nasıl farklılaştığını anlatmakla başladım. Ardından Avrupa Yahudiliği konusuna girerim, Ortaçağ'dan gelen tarihleri, ne yaptıkları ve yapmadıklarına; yavaş yavaş da savaş öncesi Avrupa konusuna giriş yaparım. Bilgiler, Yad Vashem zamanımdaki notlar ve derslerden ve onların video dersleri de içeren web sitesindendir. Öğrencilere o zaman Batı Avrupa'da yaşayan Yahudilerin resimlerini gösteririm ama ilk başta onların dini aidiyetlerinden söz etmem.

Gündelik hayat nesnelerini gösteren kartpostallar kullanırım (Yad Vashem bunlara "Yol Gösterici" der). Öğrenciler bunlardan bir tanesini seçer ve sonra niye tam da bu nesnenin resmedilmiş olduğunu, Holokost'la ne ilgisinin olduğu ya da olabileceğini tartışırız. Sonra ders 1933 tarihine, Almanya'da çıkan Yahudilere karşı yasalara, 1935 Olimpiyat Oyunları'na ve en sonunda 1939'daki savaş başlangıcına kadar ilerler. Böylelikle, öğrenciler yavaşça ama çok yavaşça örüntüler ve Alman Yahudilerinin gördükleri zararlarla ilgili bilgiler edinirler. Sonra "getto" konusuna geliriz, "Nihai Çözüm"ün uygulanışına, Rusya'da ve kamplardaki kıyımlara. Kamp ziyaretlerinden hemen önce orada olanlarla, görecekları ile ilgili ayrıntılı ders üniteleri işlenir. Bunlara ek olarak öğrenciler Yad Vashem sayfalarından zamanın tanıklarının anlatımlarını izlerler, ki bu çok önemlidir çünkü bu sayede öğrenciler olanları ve kurbanları, yüzüyle ve adıyla belli bir insanın acılarıyla bağlantılanma olanağı bulur.

Ortaokuldan ya da 9. sınıftan (14-16 yaş arası) değil de bu eğitim programı için yeterli olgunluğa sahip 10. ya da 11. sınıftan öğrencilerimden seçim yaparım.

Normalde Yad-Vashem-web sitesini, oradan satın alınan ya da hediye gelen kitapları kullanırım ["Thinking History" (Holocaust Educational Trust) kısımlarını, "Auschwitz Album"ünü (Yad Vashem basımı) -oldukça travmatik olan- "Auschwitz"i (Alman filmi/ Uwe Bol'un belgeseli), "Through Our Eyes"ı (Çocukların gözünden Holokost, Yad Vashem), fotoğraflarla birlikte "Savaş Öncesi Yahudilerin Yaşamı"nı (Holocaust Educational Trust)] ve öğrenciler evlerinden "Turkish Passport" filmini izlerler.

Çocuklar Auschwitz'de tam bir gün geçirmeden önce onları Krakov'da bir sabah gezintisine çıkarırım, öğleden sonra Yahudi mahallesinden bir turla sinagoglara, "Schindler'in Listesi" nin filme çekildiği bir mekana ve de Schindler'in fabrikasına gideriz. Sonra akşam onlar video günlüklerini çeker ve Auschwitz ziyaretinden neler bekledikleri üzerine konuşurlar. Ziyaretten sonra otele getirilirler ki, olaylar henüz "taze" iken orada hızla yeni bir video kaydı daha yap-sınlar. Ondan sonra öğrenciler serbest zamanda rahat bir atmosferde sohbet edip dinlenebilirler. Gördüklerini sunum haline getirip bir daha üzerinden geçerek deneyimlediklerinin sarsıntısıyla daha iyi baş edebilir ve onu atlatmayı başarabilirler. Döndükten sonraki haftalarda sunumlar ve grup konuşmalarının olması çok önemlidir.

Nasıl oldu da bu projenin yürütülmesine karar verdiniz? Vesile neydi?

MACMILLAN Prof. Cengiz Aktar Auschwitz'i ziyaret etmişti ve Şoa konusundaki bilgilerini öğrencilere aktarmak için fırsat arıyındaydı. Bu konuyu konuştuğu kurumumuz İbrahim Betil böyle bir eğitim programına derslerden bağımsız olarak kendi okulunda yer vermeyi önermişti. Şans eseri, ben Holokost hakkında bilgi sahibi idim. Benim Şoa hakkında bilgilerim vardı, bunlar Londra'da lise okuduğum zamandan ve Yehova Şahidi olup bana olanları açıklayan babamdan kaynaklanıyordu. Ben Londra'da büyüdüm, birçok ulus ve dinden insanın gittiği bir okulda eğitim aldım, Musevi cemaatlerinin yaşadığı semtlerin yakınında bulunan Finchley ve Mill Hill semtlerinde oturdum.

Programın birinci yılından sonra Yad Vashem, Kudüs'te bir hafta süren bir kursa katılarak bu konularda derinleşmemi sağlayan daha fazla bilgiler edindim. Ayrıca tarih öğretmenimiz Bayan İlke Nur Akvarup'un da dostane desteğine sahibim.

Öğrencilerin katılımı nasıl?

MACMILLAN Öğrenciler daha baştan konunun çok zor bir temayla ilgili olduğunu anlıyor, notlar alıyor, bir sürü sorular soruyorlar ve öğrenme ve sunum yapmayı oldukça ciddiye alıyorlar. Kavramanın olanaksız olduğu 6.000.000 sayısından ziyade, kişisel fotoğraflar, eski video görüntüleri ve Holokost sırasında çocukların durumu ile ilgili bilgilerle programı çok daha kişilere bağlı ve duygusal hale getiriyoruz. Bu da öğrencilerin olanları daha iyi anlamasını sağlıyor.

Öğrencilerin, ebeveynlerinin ve diğer öğretmenlerin tepkileri nasıl?

MACMILLAN Olağandır ki, katılımcılar malzeme karşısında afallayıp sarsılıyorlar ama sonrasında, olabildiği kadarıyla, toplama ve imha kamplarında göreceklere hazır hale gelmiş oluyorlar. Çok sık "Nasıl" ve "Neden" diye soruyorlar, çünkü bu şeyler olurken dünyanın nasıl da sessiz kalıp izlediğini anlamak onlar için çok zor. Bazı anne-babalar, öğrenciler evlerine dönüp öğrendiklerini anlatırken onlarla birlikte öğreniyor, diğerleri yalnızca temel olgulardan haberdar oluyorlar. Aynı zamanda milliyetçi, muhafazakar ailelerden gelen öğrencilerimiz de var. Bu öğrencileri severek eğitim projesine dahil ediyorum; diğer insanlar hakkındaki görüşlerinin nasıl değiştiğini görmek harika oluyor.

Proje sırasında ne gibi zorluklar oluyor?

MACMILLAN Bazen öğrenciler Barbarossa Harekatı, Auschwitz ya da çocukların başına gelenler gibi olayları öğrendiklerinde çok fena oluyorlar. Bu tür ders üniteleri için okul psikoloğumuz yardıma hazır oluyor. Olabildiğince çok bilgi aktarmak için yeterli zamanı bulmak zor; ders yılı boyunca haftada bir buluşmak yetmiyor. Şimdiye kadar kaynak sağlama konusunda şansımız yaver gitti, umarım her yıl geziler için yeterli kaynak bulmaya devam edebilirim de öğrenciler derste işlenen yerleri kendi gözleriyle de görebilirler.

Türkiye'de Holokost eğitimi üzerine başka projeler var mı? Bu alanda başka neler yapılabilir?

MACMILLAN Bir ya da iki üniversitede Holokost üzerine kurslar veriliyor ama başka bir okulda böyle bir şey yok. Örneğin, özel okullardan bir grupta Şoa bilgisini Türkiye'deki bütün yerleşkelerinde aktarmaları için bir anlaşmaya varabilsek çok iyi olurdu. Şu aralar bunlar yalnızca hayal, ancak bazı hayaller gerçek de olur, yani benim bunun bir gün mümkün olacağı konusunda umudum var. Öğretmenleri Holokost konusundaki bilgileri aktarmaya hazırlayan bir haftalık bir seminer tasarlayabilsek de iyi olurdu. ●

DEĞERLENDİRME
PROJE İZLENİMLERİ

Ortakların Gözünden “Commitment without Borders”

SÖYLEŞİ Öndercan Muti

Başak Tuğsavul

Emrah Gürsel

Aycan Demirel

Böyle bir proje fikir nasıl ortaya çıktı? Amaçlar nelerdi?

EMRAH GÜRSEL (KARAKUTU) Bizim açımızdan en önemli amaç yüzleşme politikalarının ve siyasi eğitimin kurumsallaştığı bir ülke olan Almanya'daki devlet politikalarını, sivil toplumun yaptığı çalışmaları ve kullandığı yaklaşımları ve tüm bunlar etrafındaki tartışmaları görmek ve kendimize buradan sorular çıkarmaktı. Karakutu'nun ileride yapacağı çalışmalara önemli fikirler verebileceğini düşündük. Ayrıca Türkiye'de bu meselelerin gelişmesine katkı sağlayacağını düşündüğümüz bir projeye destek vermek istedik.

BAŞAK TUĞSAVUL (TOG) Proje fikri, benim Almanya'ya ziyaretim ve KlgA'dan Aycan'la tanışmamla birlikte iki kurumun ortak ne yapabileceğini düşünmemiz üzerine ortaya çıktı. Antisemitizmi önleme ve Holokost eğitimi konusunda spesifik bir eğitim modelimiz ve uzmanlığımız olmamakla birlikte, daha genel çerçevede demokrasi, farklılıklarla birlikte yaşama, farklılıklara saygı ve insan hakları temaları TOG'un temel eğitim sistemi içerisinde yer alıyor. Ayrımcılıkla mücadele üzerine aktif çalışıyoruz, nefret söylemiyle mücadele eden projeler yürütüyoruz. Her ne kadar tarihsel-siyasal eğitim çalışmalarımız olmasa da tarihsel olarak çatışmalı bölgelerdeki gençleri bir araya getiriyor ve birbirleriyle tanışmalarını sağlayarak toplumsal hafızalarındaki düşmanlıkları yenmeye çalışıyoruz. Gençlerin birlikte düşünüp üretecekleri alanlar yaratarak ortak diyalog zeminleri oluşturuyoruz.

AYCAN DEMİREL (KIGA) KlgA göçmen ağırlıklı çalışan, Almanya'yı göç toplumu olarak algılayan ve bu ekseninde stratejiler ve eğitim metotları üreten bir kurum. KlgA başından beri göçmenlerin ağırlıkta olduğu özel bir proje. Bu göçmen çevrenin önemli bir kısmı da Türkiye kökenli. Biz de yıllar boyu Almanya'da bu çalışmaları gerçekleştirirken bu konuların Türkiye'deki gelişimini de takip ediyorduk. Şartların ne zaman oluşabileceğini ve Türkiye ile bu konularda ortak çalışmalar yapabileceğimizi düşünüyorduk. Biz epeydir bir partner arıyorduk, Türkiye'de bu işler kimlerle yapılabilir üzerine kafa yoruyorduk. Bir toplantıda Başak'la tanışmamız böyle bir şeyi mümkün kıldı.

İlk olarak neleri konuştunuz?

TUĞSAVUL Proje fikri üzerine ilk konuşmaya başladığımızda her iki kurumun da hedef kitlesinin yani gençlerin ortak payda olduğunu belirttik. Yapacağımız herhangi bir çalışmanın doğrudan ve dolaylı faydalanıcısı elbette gençler olacaktı. Bununla birlikte her iki kurumun da hem çalışılan konular hem metodolojiler açısından birbirine benzeyen ve farklılaşan birikimleri var. Bu nedenle proje hem antisemitizm ve Holokost üzerine her iki ülke bağlamında çalışmayı hem de gençlerin öğrenme metodolojileri üzerine düşünmeyi aynı anda kapsıyor. Tabii ki temanın bir belirleyiciliği var. Özellikle içine girdikçe gördük ki antisemitizmle mücadele ve Holokost eğitimi üzerine güncel tartışmaların da yoğun olduğu iki ayrı alan. Resmi tarih anlatısını her iki ülke bağlamında incelemek, farklı aktörlerle buluşmak gerekiyor.

Kurumlar birbirlerinden neler öğrendi?

TUĞSAVUL Bu çalışmaya başlarken öngördüğümüz şey hem konunun her iki ülke bağlamında ele alınındaki farklılıkları incelemek hem de daha önce dediğim gibi gençlik çalışmaları ve eğitim alanındaki metodolojiler üzerine karşılıklı deneyimleri öğrenmekti. Bunu başardığımızı düşünüyorum. Her iki ülkeye yapılan çalışma ziyaretlerinin ve katılımcı çeşitliliğinin bunu sağladığını söyleyebiliriz.

GÜRSEL KlgA ve diğer kurumların pedagojik çalışmalarında kullandıkları materyaller, yürüttükleri tartışmalar ve konuları ele alış biçimleri bizim açımızdan yeniydi. Bunlar yılların birikimine dayalı olduğu için de tartıştıkları meseleler oldukça değerli, yaptıkları çalışmalar ise gayet bilinçli idi. Tabii tüm bu çalışmaların bizde oluşturduğu soru işaretleri ve eleştiri getirdiğimiz boyutlar da oldu.

DEMİREL Türkiye'deki en önemli gençlik kuruluşlarından biri olan TOG'un sahadaki eğitim çalışmalarını ve örgütsel yapısını yakından görme fırsatı bulduk. Mesela eğitim alanında, TOG'un 100'ün üzerinde gençlik grubu ile başardığı gibi bölgesel veya ulusal düzeyde gençlerin katılımının nasıl sürdürülebilir kılınacağına dair ilginç fikirler edindik. Bu yaklaşımda akran eğitimi çok önemli bir rol oynuyor. Ayrıca Almanya'da düşünemeyeceğimiz çok entere-san kaynak geliştirme modelleri bulunuyor. Projelerini büyük ölçüde devlet desteği olmadan finanse ediyorlar. Buna rağmen, binlerce gencin katıldığı çok sayıda ulusal ve uluslararası proje gerçekleştiriliyorlar. Bu Almanya'daki kaynak politikaları için de önemli bir şey olabilir. Hükümet dışındaki kanallardan da kaynak almak daha fazla siyasi özerklik sağlıyor. Tabii ki yöntemsel olarak birçok fikir de edindik. Mesela Hafıza Yürüyüşü'nün en başından itibaren gençlerin katılımıyla gerçekleştirilmesi bizde çok olumlu bir izlenim oluşturdu. Biz de gençler için tarih turları geliştirmiş ve uygulamıştık. Ama Hafıza Yürüyüşü bunlardan çok daha katılımcıydı.

Jan: “Türkiye ve Almanya arasında birçok düzlemde sıkı ilişkiler var -insani, ekonomik, siyasi. Formel olmayan eğitim çalışmaları düzleminde de ilgili aktörlerin alışverişi girmesinin ne gibi getirileri olacağını düşümenin zamanı çoktan gelmiş. Bu alanda sayısız yöntem ve öğretim deneyimi için büyük bir potansiyel var. Türkiye'deki uygulama ortaklarının yüksek uzmanlık, katılımcılıkları ve harika fikirleri beni çok etkiledi. Hem tarihi olaylar hem de güncel çevre koşulları benim için aslen yepyeni meselelerdi.”

Rosa: “Türkiye’den gelen grubun Berlin ziyareti sırasında ise, katılımcıların, burada Nazi geçmişinin ele alınışını yeni bir milliyetçilik biçimi olarak görmüş olması dikkatimi çekti. Bununla, iki ülkenin çıkış koşullarının tamamen farklı olduğunun tekrar altı çizilmiş oldu.”

Bu projeden siz neler öğrendiniz?

GÜRSEL Bu projenin konularıyla ilgili kaynaklar yabancı dil bilgisi olan birinin internette arayıp bulabileceği şeyler. Bu projede olduğu gibi birebir bu alanda uzman kişilerle oturup, tartışma noktalarını ve buralardaki gerilimleri ve incelikleri ise kitaplardan veya internetten edinmek mümkün değil. Atölye ve çalışma ziyaretlerinde Alman meslektaşlarla olan tartışmalarımız benim açımdan çok faydalı oldu. Türkiye’de bir çalışma başlatacak olursak hangi adımların atılması gerektiğini daha iyi biliyorum.

TUĞSAVUL Emrah’ın söylediklerinin çoğu benim için de geçerli. Meseleyi dinin, tarihin, siyasetin, ekonominin içinden bu farklı alanları temsil eden kişilerle tartışmak öğretici oldu. Üretilen eğitsel malzemeleri tanımak ve bizzat çalışmaları yürüten kişilerle konuşmak iyi bir deneyimdi. Bu meselelerin ele alınışındaki sorunlu alanları, açmazları ya da bu meseleleri kendi başına değil ama mesela İslamofobi ve diğer nefret biçimleriyle beraber, ülke bağlamlarında tartışmanın önemli olduğunu gördük.

DEMİREL Birçok yeni uzmanla tanışma fırsatı buldum, enteresan projeler tanıdık. Türkiye’yi yakından takip etsem de İstanbul’da iyi hazırlanmış yoğun ama keyifli bir haftalık çalışma ziyareti Türkiye’ye yönelik birikimimin artmasına vesile oldu. Mesela Rıfat Bali’nin ‘Holokost buranın konusu değil’ demesi, düşündürücü bir çıkıştı. Burada resmi devlet politikalarına dem vurarak, Holokost üzerine eğitimin Ermeni Soykırımı tartışmaları bağlamındaki işlevini sorgulattı. İstanbul gezisi ve tüm proje aslında çalıştığımız konuların Türkiye’deki yerini sorgulamamıza neden oldu. Avrupa’da ve dünyada, Müslüman karşıtlığı ve ırkçılık üzerinden yeniden dizayn olan siyasi bir yelpaze var. Bunlar kaygı verici gelişmeler. Bu ek-sende Nuh Arslantaş’ın tarihsel bir perspektifle Müslüman-Yahudi ilişkilerine farklı bir resim sunması katılımcı arkadaşlarımız için şaşırtıcı oldu. Her şeyden önemlisi iki toplum farklı tarihsel tecrübelerden gelerek bu konularla ilişkili oldukları için duyarlılıklar farklı. Mesela, antisemitizm ve İsrail eleştirisi arasındaki ilişki hususu Almanya’da tartışmalarda çok ön planda tutulan bir şey. Ama Türki-

ye’de duyarlılık yok denecek kadar azken, İsrail eleştirisi ile antisemitizm ilişkisini tartışmak bu ülke açısından öncelik olmaktan çıkıyor ister istemez.

GÜRSEL Burada açık açık antisemitizm yapabiliyorsunuz, niye saklayasınız? Kamusal alanda bu kimsenin ayıplanmasına neden olan bir şey değil maalesef. O nedenle çok farklı bağlamlardan bahsediyoruz iki ülke ile ilgili olarak.

DEMİREL Türkiye ile yoğun tecrübe paylaşımı, süreci kendi yaptığımız işlere tekrar bakma, üzerine düşünme fırsatı verdi. Bizi tamamen Almanya’ya yoğunlaşmış bir tartışmadan çıkıp, biraz daha global düşünmeye ve bizi aynaya bakmaya iten bir süreç oldu. Bu da bizim bilhassa pedagojik çalışmalarımıza olumlu yansıtacaktır.

İki ülkede gençlik alanında çalışmalar bakımından ne gibi farklar var?

TUĞSAVUL Pedagojik bir fark var bir kere. Türkiye’deki gençlik çalışmalarının tarihiyle Almanya’dakinin farklı. Kullandığınız metotlar benzer olsa bile burada biraz daha “el yordamıyla” ve usta-çırak ilişkisiyle yürüyen ve henüz bu kadar sistematikleşen bir gençlik çalışmasından bahsedemiyoruz. Almanya’da gördüğümüz belirli çerçeveler var ve bunlar pedagojik formasyonla desteklenmiş bir takım kriterleri ve beklentileri olan bir alanı belirliyorlar.

GÜRSEL Türkiye’de bu çalışmalar devlete rağmen yapılırken Almanya’da ise devlet desteğiyle ve onun açtığı alanlarda gerçekleştiriliyor. Almanya’da 2. Dünya Savaşı sonrası süreçte ve daha sonra 90larda gelişen antisemitizme karşı devletin attığı adımlar var. Sivil toplum kuruluşlarıyla devlet iş birliği halinde çalışıyor. Türkiye’de ise sivil toplum kuruluşları devletin eğitim alanında yaptığı tahribatı azaltmaya çalışıyor.

DEMİREL Evet, bence de çok önemli bir vurgu bu. Tabii beraberinde şöyle bir durumu da getiriyor ki Berlin’deki ilk tartışmalarımızda ön plana çıkmıştı bu mesele. Birileri bize sunum yaptığı zaman Türkiye’den katılımcı arkadaşlarımız “Bu devletin görüşü mü yoksa sizin mi?” gibi sorular yöneltiyordu. Tabii ki devlet finansman sağlarken hangi konuların destekleneceğine dair epey belirleyici. Ama özünde devletin bize hangi konuyu nasıl işlediğimiz konusunda hiçbir müdahalesi olmadığını anlatmak biraz zamanımızı aldı.

GÜRSEL Devlete karşı çok büyük bir güvensizlik var Türkiye’de.

DEMİREL Evet evet. Tabi bunu da biz zamanla daha iyi görebildik. Demokrasilerin farklı düzeylerde oluşu etkili oldu. Örneğin AGİT gibi dışişleri bakanları düzeyinde yapılan üst düzey resmi toplantılarda bile sivil toplum kurumlarının görüşlerinin alınması Batı’daki çoğulcu demokrasilerde sivil toplumun önemini ortaya koyuyor. Türkiye bu noktanın çok uzağında, tam tersi bir gelişme var.

TUĞSAVUL Tabii şunu da belirtmek lazım, devletin sorun çözmek istediği bir alanda oyuncuysanız Almanya’da o zaman destek alabiliyorsunuz. Devleti rahatsız edebilecek bir alan değil antisemitizmle mücadele. Şöyle de bir sorun dile getirilmişti Almanya’da: Kamu destekli yapılan bazı işler, devletin bazı sorumluluklarını üzerinden atmasına vesile oluyor ya da sorunu o dönemin birtakım aktörlerine, örneğin sadece Nazi subaylarına mal ediyor. Bunu bir

soru işareti olarak Almanya'daki ziyaret sırasında ortaya koyduğumu hatırlıyorum. Devletin bu konuyu ele alış biçimi meselenin derinine inen, temelden çözen bir tutum olmayabiliyor.

Sizce projenin çıktıkları neler oldu?

GÜRSEL İyi bir network oluştu. Onun dışında özellikle Türkiye'den katılanların bu konudaki farkındalığı, ilgisi arttı. Son olarak aklımıza bir takım somut yeni fikirler ve projeler gelmeye başladı.

TUĞSAVUL Çok fazla kaynağa erişim olanağımız oldu, eğitim materyali, ağ ve ortak bulma ya da kurumsal iletişim anlamında. Kişisel olarak kendimize kattıklarımız dışında kurumsal kapasiteye adapte edebileceğimiz bir araç yarattığımızı düşünüyorum. Bunun yanında antisemitizmi engelleme ve Holokost eğitimi alanında çalışmak isteyen herkesin erişimine, kullanımına açık bir platform yaratılmış oldu.

DEMİREL Öncelikle farkındalığın ve ilginin artması Almanya'daki katılımcılar açısından da aynı şekilde geçerli. Birbirimizi çok daha iyi tanıdık ve keyif aldık beraber çalışmaktan. Bu da yeni fikirler ve yeni projeler için epey motive edici. Bunun dışında SEÇBİR (Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Merkezi) gibi başka partnerler ve bizim konularda çalışan akademisyenleri tanıdık. Özellikle bu yayınla ve konferanslarla bu pozitif tecrübeyi görünür kıldık. Bu projenin çıktısı, Türkçe, Almanca ve İngilizce yayınlar sayesinde, uzmanlar arasında çok geniş bir çevreye ulaşacak. İyi bir zemin oluşturduk ve böylece sonraki adımları ne yapılabileceğini bilerek ve öngörerek daha güvenli atacağız.

Projenin devamı gelecek mi? Kurumlar arasındaki iş birliği sürdürecek mi?

TUĞSAVUL Bu kitapçığın uygulanmasını sağlayacak eğitim modülleri, projeler, yeni iş birlikleri geliştirmek gibi amaçlarımız var özetle. Bir yandan da medya, akademi, sivil toplum alanlarında tanıştığımız aktörlerle iş birliğini devam ettirmek istiyoruz. Bir kısmımız bunu eğitim alanında öğretmenlerle; bir kısmımız gençlerle uygularken bir kısmımız bunun medyada yansımalarına önem veriyor ve bu ortaklıkları işletmeye devam etmek istiyoruz. TOG olarak ise hedefimiz sahada çalışma yaptığımız gençlere bunu aktaracak yollar bulmak.

DEMİREL Hemen çok kısa belirteyim. Mesela TOG'un eğitim eğitimi, bunu farklı metotlarla nasıl güçlendirebiliriz, onlar gençlik gruplarına bunu nasıl aktarabilir, kafa yorduğumuz konulardan biri. Yine hem akademide hem eğitim veren kurumlarda "bu işle ilgilenen ve bilgi sahibi insan sayısını nasıl artırabiliriz?" sorusunu soruyoruz. ●

Patrick: "Farklı ülkelerden eğitim uzmanlarının birbirlerinin çalışmalarından haberdar olması ve görüş alışverişinde bulunması iyi. Dışarıdan bakmak tekrar tekrar kendi işi üzerine eleştirel gözle düşünmeye yardımcı oluyor. Türkiye ve Almanya'daki siyasal eğitimin çerçeve koşulları bundan daha farklı olamazdı. Yine de bu kadar çok ortak nokta keşfettik. Yereldeki ortaklarımızın katılımcılığı dikkate değer. Almanya'ya göre siyasal, toplumsal ve de mali açıdan koşullar daha zor. Ama bu insanları demokrasi ve insan hakları için şevkle ve de çok profesyonel bir biçimde çalışmaktan alıkoymuyor."

Juliane: "Uluslararası uzmanlık alışverişi için ilgili yapılara, çalışma koşullarına ve bilgi altyapısına yönelik fikir edinebilmek üzere birbirini tanımak önemli. Bunu yaparken proje ortaklarının deneyim alışverişini ilgili ortak ülkede yapması önemli çünkü ancak o şekilde diğer ülkenin çerçeve koşulları ve uygulama deneyimleri gerçekten tartışmalara dahil olabilir. Türkiye'de, az sayıda STÖ'nün, bu alanda açık tartışmalara ket vuran bir atmosfer içinde demokrasi, ayrımcılık ve 'öteki'ne karşı nefretle mücadele konularında büyük bir katılımcı ruhla çalışması beni çok etkiledi."

Bir Fırsat Olarak Müze

METİN Derviş Hızarcı*

Türkiye-Almanya değişim projesi “Commitment without Borders” kapsamında Berlin’de Yahudi Müzesi’ni, İstanbul’da ise 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi’ni ziyaret ettik. İkisi de tarih ile güncel toplumsal ve siyasal sorun alanları arasındaki gerilim hattı üzerinde hareket etmesi gereken tarih müzeleri. Müzeler anlam ve değer atfeden kurumlar olarak bu sorumluluğun bilincinde olmalıdır. Bu Berlin Yahudi Müzesi’nin eski müdürü Michael W. Blumenthal için başından beri netti: “Bu müze yalnızca önemli bir pedagojik proje değildi, aynı zamanda büyük bir siyasal öneme sahipti.”

Bugün hala Almanya’nın göç ülkesi olup olmadığı tartışılırken, o yaklaşık 15 yıl önce pozisyonunu açıkça ve cesurca almış ve tabii ki bunu dile getirmişti. Devamında şöyle yazmış: “Burada demokrasinin ve giderek çeşitliliğin damgasını vurduğu bir kültürün koşulu olarak, somut öğrenme süreçleri, azınlıklar için saygı, ötekiliğin tam olarak tanınması anlamında hoşgörü söz konusudur.” Berlin Yahudi Müzesi, “dinsel, kültürel ve etnik azınlıklar kendilerine has yeteneklerini milli yaşama katabildiklerinde nelerin mümkün olduğunu ve önyargılarla hoşgörüsüzlük egemen olduğunda herkes için ne acı sonuçlar doğduğunu gözler önüne serer. Yukarıda betimlenen görev anlamında, müze, ziyaretçilerin düşünüş ve hatta belki davranışlarını etkileyecek biçimde onlara ulaşmayı ve müze ziyaretlerini özel bir hale getirmeyi ister. İnteraktif araçları, özgün mimarisi, özel sergileri ve yetkin rehberleri ile insanları etkileyici bir deneyime dahil etmek için emek ve masraftan kaçınmaz.¹

Berlin Yahudi Müzesi’nin geniş ve çok çeşitli bir pedagojik programı var. Müzenin 50’den fazla pedagogu, yaklaşık 20 farklı temayı içeren sergileri gezdirir. Bilgi aktarmanın yanında müzenin önem verdiği şey öncelikle erişmek ve harekete geçirmektir. Bu nedenle müze turları ziyaretçi odaklı olup öğrenmeyi çekici hale getirecek biçimde hazırlanmıştır. Çeşitli ziyaretçi gruplarını aktif olarak tura dahil edebilmek için pedagojik beceriler ve iyi bir empati yeteneği gerekir. Bazı turlarda, örneğin “İslam’da da böyle değil mi?” ve “Musevilik-Hristiyanlık-İslam”da, diğerlerinin yanında Türkçe tur yapan Müslüman rehberler de hizmet verir. Böylelikle müzenin bir iletişim ve karşılaşma mekanı olarak rolünün altı çizilir.²

Değişim projesi ekibi de Berlin Yahudi Müzesi’ndeki “İslam Turu”na katıldı. Müzenin etkileyici mimarisine genel bir girişten ve müzenin ziyaretçilere fiziki ve duygusal olarak da dokunmayı başardığı saptamasını yaptıktan sonra, daimi sergideki karşılaştırmalı temalar turu başladı. Bu bölümde Musevilik ve İslam’daki ortaklık ve farklılıklar gösterilerek iki din birbirleriyle ilişkilendirildi. Dinler ve kültürler arasında tahmin edilenden çok daha fazla ortaklık olduğunun öğrenilmesi “hoş bir sürpriz oldu!”³ Cemaatlerin arasında tarihi olarak güçlü bir bağ olduğunun saptanmasının yanında, müzenin yaklaşımı üzerine bolca tartışıldı: Niçin bir müze kendine bu görevleri biçer, bu konuları ele alır ve ‘Müslümanların Batı tipi özgürleşmiş ve sekülerleşmiş bir topluma kendilerini açıp açamayacağı ve bunun nasıl olabileceği’ gibi sorularla uğraşır?

Gerçi yanıt şimdiye kadar yazdıklarımdan çıkarılabilir ama yine de açıkça formüle edelim: Bu sorular müzenin ana temaları! Müze içerik olarak çoğunlukla 2 bin yıllık Alman-Yahudi tarihiyle dolu olsa da müze ve müzenin akademisi göç ve çeşitlilik temalarını programlarına almayı görev edinmişlerdir. “Çeşitli köken ve dinlerden göçmenler birlikte getirdikleri yaşam kültürünü kendileri için yeni bir gerçeklikle nasıl bağdaştırıyorlar?” Bu ve buna benzer sorular kişiyi kendi durduğu yeri bulmaya teşvik etmeyi amaçlar. Ama her şeyden önce eleştirel düşünceyi teşvik etmek amaçlanmalı!⁴

Müze turunda ayrıca belli duraklar ziyaret edilerek bu mekanlarda fikir paylaşımı yapıldı: Nar ağacının yanında İncil ve Kuran’daki yaratılış hikayeleri, “günah vakası” ve toplumlardaki erkek ve kadın rollerinin dinsel göndermeleri.

Tevrat rulosu, din ve kültür açısından yazının ve dilin büyük önemini ve kutsal kitapların özel kullanım biçiminin altını çiziyordu. Bu durakta aynı zamanda bilgelik ile öğreti, yasalar ile ayinler ve gündelik yaşamın biçimlendirilmesinde yazının olağanüstü rolü üzerine bir sohbet gerçekleşti. Toplumsal iletişimin yazı yoluyla zaman ve mekânı aşabildiği konuşuldu. Yazının esas işlevlerinden biri de kültürel bilgi ve algıların sürekli olarak sabitlenmesidir.⁵

* KlGA e.V.

1 Geschichten einer Ausstellung. Zwei Jahrtausende deutsch-jüdische Geschichte [Bir Serginin Hikayeleri. Alman-Yahudi Tarihinin İki Binyılı]. Haz.: Berlin Yahudi Müzesi Vakfı. Berlin 2002.

2 2005/2006 Kataloğu. Haz.: Berlin Yahudi Müzesi Vakfı. Berlin 2007.

3 Müze ziyaretçileri değerlendirme formunda bir katılımcının verdiği yanıt.

4 Heimatkunde. 30 Künstler blicken auf Deutschland [Yurt Bilgisi. 30 Sanatçı Almanya’ya bakıyor]. Haz.: Berlin Yahudi Müzesi Vakfı. Berlin 2011.

5 Der Mensch und seine Kultur [İnsan ve Kültürü]. Haz.: Christoph Wulf. Köln 2010

© Jüdisches Museum Berlin

Koşer vitrini Yahudi ve İslami yeme kurallarının sunulmasına ve koşer ve helal kavramlarının açıklanmasına hizmet ediyordu. Ele alınan temalar zevk ve feragat, kimlik ve kendini ayırtırmaydı. Farklı beslenme düzenleri, beslenebilecek hayvanlar, trajik küresel açlık felaketleri ve çok farklı yeme kültürleri bu durağın diğer temalarıydı. Dinsel temsil ve ritüellerin dünyanın her yerinde insanların beslenmeyle ilişkisini etkilediği hızlı bir biçimde ortaya çıkıyordu.⁶

Her durakta bir yandan ilgili temaya dair temel bilgiler verilirken, öte yandan tartışmak ve düşünüp taşınmak için fırsat sunulur. Ziyaretçiler sahip oldukları bilgiyi genişletip derinleştirme, aynı zamanda olası yarım bilgilerini tamamlama ve düzeltme şansına sahip olur. Turlar hem düşünme ve öğrenme süreçlerini hem de duyguları harekete geçirir. Yani, ideal durumda sergi gerçekten de düşünceleri hatta belki davranışları etkiler.

Toparlamak gerekirse, müze ziyaretlerinin bahsettiğimiz bağlamlarda her zaman anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Yürüyüş güzergahı, tarihi nesneler ve deneyimli müze rehberleri teati ve yüzleşme için emsalsiz bir temel oluştururlar. Basit bir boş zaman aktivitesinden fazlası olarak, müzeler özellikle bu tarz siyasal eğitim çalışması niteliğindeki projelerde programa bilhassa dahil edilmelidir. ●

⁶ Kosher & Co. Über Essen und Religion [Koşer ve Ortakları. Yemek ve Din]. Friedlander, Michal ve Billy Kugelman. Haz.: Berlin Yahudi Müzesi Vakfı. Berlin. Berlin 2009

İki Mektupta Holokost Anmaları ve Hissettirdikleri

METİN Mehmet Sinan Birdal ve Rita Ender

© Haus der Wannsee-Konferenz

“Commitment without Borders” projesi kapsamında 1–8 Kasım 2014 tarihlerinde Berlin’de anma mekanları ve eğitim kurumlarının ziyaret edildiği çalışma ziyaretine katılan Mehmet Sinan Birdal’ın ve Rita Ender’in ziyaretle ilgili hislerini paylaştıkları iki mektubu paylaşıyoruz. Mektuplar 27 Ocak 2015’te Agos Gazetesi’nde yayımlandı.

Yudit: “Biz Berlin’deyken gördüğümüz sergilerin Yahudilerin 1933 öncesi tarihini ya göstermediği ya da çok az ele aldığı dikkatimi çekti. Kendimize sorduğumuz soru şu: Bir toplum böyle bir geçmişle nasıl baş eder? Hangi temalar ele alınır, hangileri, neden konu dışı bırakılır?”

İstanbul 23.01.2015

Sevgili Rita,

Bir hafta Berlin'de Holokost'la ilgili anıt, müze, sergi ve eğitim çalışmalarını gezdikten sonra hala zihnimde en temel soruyla uğraşıyorum: neyi nasıl hatırlamalıyız? Kıyımın en sinsi tarafı sanırım inanılmazlığı, saçmalığı, endüstriyel organizasyonunun akıl almazlığı. Toplama kampından kurtululardan Dov Paisikowic 30 yıl sonra şöyle hatırlıyor: "Bugün böyle bir şeyin olduğuna inanmıyorum. Bence bir rüyaydı. Ancak yine de her şeyi bütün detayıyla görüyorum. Sanki bugün olmuş gibi."

Bazen unutmak için bastırduğumuz hatıralar en umulmadık anda zihnimizde canlanıverirler. Eşcinsel olduğum için çok sıkıntıya girdiğim ve çıkış yolu bulamadığım bir dönemde, nereden geldiğine şaşırduğum bir anı belirdi hafızamda. Henüz ilkokulu bitirip, yeni başladığım erkek lisesine bir sabah "ibneeee" diye bağırarak iki sınıf dolusu ergen oğlanın tezahüratı eşliğinde girdiğimi hatırladım. Ne hissettiğimi hiç anımsamıyorum, ama avlu boyunca yürüyüp, merdivenlerden çıkıp, tezahüratı yapan gürhunun içinden geçip sırama oturmıştım. Sonraki 8 seneyi aynı insanlarla o okulda geçirdim ve hatta dostlar edindim. O vakit beni en çok etkileyen şey, ilk taşı atanların hep en yakın arkadaşlarım olmasıydı. Bir ibneyle arkadaşlık ibnelik bulaştırır, adları çıkar diye korkmuşlardı herhalde.

Yıllar sonra bunları hatırladığımda iki şeye çok şaşırıyordum: Bir, ben bile ibne olduğumu bilmezken, onlar nasıl anlamışlardı? İki, yıllar sonra bunları hatırlamak bana kuvvet vermişti. "12 yaşında bununla başa çıkıyordum bugün de çıkarım" diye düşünmüştüm. Hafıza bazen unutmak istediğimiz lanetli bir geçmişti hatırlatarak bizi ayakta tutan, mücadele etme, kavga etme gücü veren bir kaynak.

Berlin'in merkezindeki Holokost anıtında rehberimiz bizden önce beton blokların arasında gezinip hissettiklerimizi kaydetmemizi istediğinde içimde bir sıkıntı hissettim. Anıtın içine doğru derinleşen koridorlara daldığımda sıkıntı koyulaştı. Beton bloklar arasında dolaşırken hissetmeye çalıştığım şey neydi? Hissetmenin bir ev ödevi olarak verilmesinin yapaylığı bende duyarlılıktan çok utanç uyandırıyor. Sanki bir his turizmi yapıyordum. Wittgenstein'in "Kendimi araba tarafından ezilmiş bir köpek gibi hissediyorum" diye ne kadar hasta olduğunu anlatmaya çalışan arkadaşına "Hiçbir köpek olarak ezildin mi? Ne hissettiğini nereden biliyorsun" diye verdiği cevap geldi aklıma.

Metaforlar bazen ne kadar yanıltıcı oluyor. Tekrar bir araya geldikten ve hislerimizi paylaştıktan sonra rehberimiz soyut bir modern sanat eseri olan anıtı yorumlamamız için gerekli malzemeyi vermeye başladı. Sokrates'-in ebelik sanatını uygulayarak sorularla bizi cevaplara götürdü. Böylece rehberin didaktik değil, bizim kendi fikrimizi oluşturduğumuz, kendi duygularımızın farkına vardığımız, kendi bireyselliğimizi ve öznelliğimizi yeniden kurguladığımız bir eğitim -Almanların deyimiyle "Bildung"- veriyordu bize.

19. yüzyılın başında Napoleon'a yenilen Prusya kendini modern bir devlet olarak kurmaya başladığında keşfetmişti Bildung'u. Yenilginin dayattığı modernleşme için eğitim şarttı. Ancak modern yurttaşın Fransız Devrimi'nin radikalizmine değil, toprak sahibi Junkerler'in iktidarı olan Prusya'nın mutlak monarşisine sadık olmaları gerekiyordu. Böylece tüm yurttaşların etik, estetik, tarih, edebiyat alanlarında bütünsel bir eğitim almaları öngörüldü. Hegel, Ranke ve Humboldt gibi yıldıızların öncülüğünde Alman Bildung'unun temel yöntemlerinden biriydi empati (Einfühlung) ve anlamak (Verstehen).

Tarihteki olayları ancak kendimizi tarihsel kişiliklerin ayakkaabılarının içinde hayal ederek yorumlayabilirdik. Alman eğitim sistemi kuşkusuz 19. ve erken 20. yüzyılın en güçlü üniversitelerini kurmayı başardı, Almanya'yı modernleştirdi de. Ama Holokost'un gerçekleşmesini engelledi mi? 1945 yenilgisi sonrası Alman eğitiminin içeriği elbette çok değişmiş ancak eğitim ve empati yoluyla yurttaş yetiştirme yöntemi aynı kalmış. Romantik sanatın yerini soyut sanat almış ama Holokost'tan sonra yöntemin de sorgulanması gerekmez miydi? Anıttaki rehber bize Helmut Kohl'ün proje aşamasında Holokost'ta ölenlerin isimlerinin bloklara yazılmasını "fazla duygusal" bulduğu için reddettiğini anlattı. Belli ki Şansölye denetimli bir empati istemiş kendisi – ve temsil ettiği devlet – adına: İsimsiz Yahudi'yle empati. Gerçi anıtın altındaki sergide seçilmiş bazı Yahudi ailelerinin hikayeleri anlatılıyordu ancak anıtların neden duygusal olarak ölçülü ve soyut bir dille yapıldığı aklımı kemirmeye başlamıştı. Ne zaman soyut bir dil kullanmaya başlarız? Neyi konuşamıyoruz?

Nazilerin Bolşevizm'in kaynağı oldukları bahanesiyle bir ayda 100 bin Yahudiyi kurşuna dizdikleri Ukrayna'dan Rivka Yosilevska'nın hikayesini konuşsak mesela. Ekim 1942'de SS katilleri onu almaya geldiğinde, çaışmaya gönderileceklerini zannederek 5 yaşındaki kızına en güzel Şabat giysisini giydirmiş. Kız giymemek için direnmiş. Kamyona bindirilmişler. İnfaz alanına getirildiklerinde herkesin çırılçıplak soyulup, sıraya dizilip, dörtlü gruplar halinde bir tepenin üstünde kurşuna dizildiğini görmüş. Rivka kucağında kendine sıkı sıkı sarılan kızıyla tepeye doğru ilerlerken kız soyunmayı reddedip, isyan etmiş: "İnsanlar neden duruyorlar? Kaçalım!" Etrafları sarılmış olan Rivka cevap verememiş, sadece "Nereye kaçacağız?" diyebilmiş. Rivka'nın babası da soyunmayı reddetmiş.

Yerde dövülen babası sonunda zorla soyulmuş ve ailenin geri kalanı babanın itaatsizliği sebebiyle sıra kendilerine gelene kadar dövülmüş. Rivka sırasıyla babasının, annesinin ve kız kardeşinin kurşuna dizilişini görmüş. Güzel kız kardeşi SS askerine yalvarmış: "Beni öldürme. Sadece yaşamama izin ver!" Sonra kucağında kızıyla sıra Rivka'ya gelmiş. "Asker bana kızımı kucağımdan indirmemi söyledi. İndirmeye çalıştım ama beni bırakmadı. Ne olduğunu görmemek için kafasını gömmüştü. Asker zorla onu aldı, ayağa dikti ve vurdu. Veya vurmadı. Ne gördüm ne de duydum. Sonra beni vurdu. Orada durdum ve kurşun sesi duydum. Kurşun bana değmedi. Sonra bir daha ateş etti ve düştüm." Düştüğü ceset çukurunda hala hayatta olduğuna inanamayan Rivka, gece karanlığında yukarı tırmanıp bir köylünün yanına sığınmayı başarmış. Toplama kampında ölüleri ateşlerin yandığı dev çukurlara atma işinde ölüm tehdidiyle çalıştırılan Dov Paisikowic'in hikayesini konuşalım. Kendisi gibi çalıştırılan bazılarının dayanamayıp kendilerini çukura, alevlerin içine attıklarını anlatıyor. Bu işi yapmaktansa canlı canlı yanmayı tercih etmişler. Paisikowic yaşamak için yaptığı işi anlatıyor: "Bir hafta sonra beni birinci krematoryuma götürdüler... Orada 2000-2500 kişi vardı. Sığmazlarsa çocuklar insanların başlarının üstüne atılıyordu... Bazen tanıdıklarımı görürdüm. Beni tanıyacıkları korkusundan kalbim onların yanına gitmeme izin vermezdi. Böyle bir şeyi yaşamamış hiç kimse yaşama arzusunun ne olduğunu, yaşamın bir anının ne olduğunu hayal edemez. İstisnasız herkes bir dakika daha yaşayabilmek için en kötü şeyleri yapabilir." Gaz odasında cıvılcıplak bekleyen bir insanın ne hissettiğini nasıl anlayabilirim? Anlayabilir miyim? Ne yapardım? Artık bitsin bu işkence mi derdim? Yoksa hayatta kalmak arzusu mu üstün gelirdi? Bu düşüncelerin yarım yüzyıl önce ölmüş insanlara faydası var mıydı? Beton bloklarla ilişki kurmaya çalışırken, kendimi onların yerine koyamadığım için utandım. Anıtı gezdikten sonra karşı parktaki ufak anıta geçtik. Holokost anıtındaki blokların çimentosundan yapılmış ama daha genişçe tek bir blok bu. Köşesindeki ekrandan bakınca iki adamın öpüştüğü bir film izliyorum. Nazilerin katlettiği eşcinseller için dikilmiş bir anıt. Hissetmeye çalışıyorum. Kendimi yokluyorum. Hissedememenin verdiği utanç öfkeye dönüşüyor birden, içimden gemleyemediğim bir madilik fırlıyor: Artan çimentoyla da bunu yapalım demişler herhalde! Holokost bir korku filmi değil, gerçek bir deneyim. Nedeni basit bir nefret değil, sistemli bir siyaset.

Daha sonra ziyaret ettiğimiz Yahudi Müzesi'nde bu sefer başka bir rehberin müzenin soyut mimarisine dair Sokratik sorularla başlayıp, yine yorumlama kriterleri önceden belirlenmiş cevaplara ilerleyince kızgınlık yine depreşiyor. "Sanat veya mimari eğitimi almaya mı geldik" diye düşünüyorum. Holokost'un nedeni sanat, edebiyat, etik eksikliği değildi. Tersine Nazi Almanyası bütün bunların en iyilerine sahip olduğunu düşünüyordu. Holokost'a girişebilmişlerdi, çünkü bunlara sahip olmadığını saydıklarını insan saymamışlardı. Kuşkusuz bizim ülkemizdeki henüz tanınmamış ve anılmayan katliam ve soykırımlar karşısında Berlin'deki anıtlar, müzeler,

sergiler ve eğitim çalışmaları etkileyiciydi. Ancak bu gerçek bu çabalardaki yeni makbul Alman yurttaşı anlatısına eleştirel yaklaşmamı engellememeliydi. Bu yüzden "Ah bizde ne zaman böyle anıtlar, müzeler, sergiler açılabilir. Almanlar bu konuda ne kadar ilerlemiş" duygusuna sürekli engel olmaya çalıştım. Bizim gibi şarklılardan beklenmediğinden olacak, eleştirilere verilen tepkiler de ilginçti. Hele sana "doğru hissetmediğinin" söylenmesi ibretlikti. Doğru ya! Sen Yahudilerin, ben eşcinsellerin yaşadığı ayrımcılığı Alman siyasi eğitim sisteminden daha iyi mi bilecektik?

Gençlere yönelik bir eğitim merkezinde darmadağın edilmiş bir odanın ne hissettirdiği sorusuna cevaben 1990'larda kendimin ve arkadaşlarımla maruz kaldığı ev baskınlarını anlattığımda eğitimci kısa bir sessizlikten sonra ancak "Paylaştığın için teşekkürler" diyebilirdi. Sanırım Kohl'ün fazla duygusal olarak tarif ettiği alandayım ben hala. Ama empatinin sınırlılığının bilincinde, utancını, öfkesini aklanmak için değil nerede olursa olsun ayrımcılığa karşı siyasallaşmak için, faşizme karşı mücadele için kullanmak istiyorum. 12 Eylül'e dair bir devrimcinin dediğini tekrarlıyorum: "Mağdur değil muhatabız." Berlin gezimizin özeti, bana söylendiğinden beri aklımda kalan ve bana umut ve güven veren tek bir cümle: "Yapamadılar işte. Bizi ortadan kaldıramadılar. Yapamayacaklar."

Sinan

İstanbul, 24.01.2015

Canım Sinan,

"Yapamadılar, yapamayacaklar" diye sözü bitiriyorum belki ama yaptıklarına, yapmış olunanlara bakmak insana umut vermiyor, insanı karamsar ediyor. Kahrediyor.

Kahır içindeyken de maalesef insan alkış tutamıyor! Almanya seyahatimiz boyunca, Berlin'de bütün o Holokost'la ilgili anıt, müze, sergileri gezerken, toplama kampını ziyaret ederken ve eğitim çalışmaları yaparken, ben en çok bunu hissettim: Her şey bitti de sıra Almanya'nın politik yüzleşmesine alkış tutmaya mı geldi?!

Hayır efendim, daha sıra orada değil! Neden mi? Çünkü bugün Berlin'de bir Yahudi, hala Yahudi olduğu için hedefte, antisemitizm hala orada. Canlı kanlı duruyor. Kanlı olaylardan birini bizzat mağdurundan dinledik, Haham Daniel Alter'i hatırlıyorsun değil mi? Pasaport kontrollerimiz yapıldıktan, üstümüz başımız iyice aranıp tarandıktan sonra içeri girdiğimiz sinagogda dinlemiştik onu. 9 Kasım 1938'de, Kristal Gece'de yakılan, yok olmadığı için sonrasında tekrar saldırılara uğrayan ve bugün kısmen tamir edilmiş ve kısmen kullanılmakta olan Neue Sinagogu'nda Rav. Daniel Alter, kendisine yöneltilen soru üzerine, 2012 yılında sokakta uğradığı saldırıyı anlatmıştı.

Saldırganlar onu, 6 yaşındaki kızına tecavüz etmek ve kızını öldürmekle tehdit edip fiziksel saldırıya geçmeden hemen önce kendisine sormuşlar: "Sen Yahudi misin?" Yalan söylememiş! E bu konuda nasıl yalan söylenir? Tıp henüz erkeklerin doğum yapması konusunda iddialı olmadığı için, kadından yani anneden çocuğa geçen Yahudilik meselesi, Yahudi olup olmama durumu hakkında yalan üretmek pek mümkün olmuyor. Fakat kadın bir erkek çocuk dünyaya getirdiğinde, bazı başka şeyler, kimi kurumlar bu işe karışabiliyor. Köln Eyalet Mahkemesi'nin kararının ardından yaşananlar buna bir örnek oldu, mahkeme karar verdi: "Sünnet bir insan hakkı ihlalidir." Gereğesinde de, "Sünnet bir yaralama suçunun konusunu oluşturur" dedi. Bu, aynı zamanda çocuğun vücut bütünlüğünün korunmasına yönelik bir saldırıdır. Din adamları kararı kendilerine ve varlıklarına bir saldırı olarak algıladılar ve hemen söz aldılar: "Hayır, sünnet bir akittir. Asıl sizin bu yaptığınız özgürlük ihlalidir, bu bizim din özgürlüğümüze bir saldırıdır." Bu tartışma hak çatışması anlamında hukuk dünyasında devam ederken basın, kamuoyu yarattı. Gazeteler, dergiler haber yaptı. Der Spiegel dergisinde konuyla ilgili yayınlanan haberlerden

birinin başlığı şu oldu: "Büyük Tedirginlik: Yahudiler Almanya'daki Geleceklerini Sorguluyorlar." Avrupa Hahamlar Birliği yaptığı açıklamada, bu yaşananın 'soykırımdan beri Yahudilik inancına yönelik en büyük saldırı' olduğunu söyledi. Neyse ki Bayan Merkel; Almanya Başbakanı oradan sözü devraldı, Yahudi ve Müslüman gençlerin sünnet edilmesinin kendisinin teminatı altında olduğunu açıkladı. Ve ekledi: "Almanya'nın, dünyada Yahudilerin ritüellerini gerçekleştiremediği tek ülke olmasını istemiyorum..."

Bir iki tane daha var aslında böyle ülke, çok yalnız kalacaklarını sanmam ama tabii 6 milyon Yahudi'nin katledilmiş olmasının Nazi Almanyası ile epey sıkı bir ilişkisi var. Orada durmak ve bu ilişki üzerine biraz düşünmekte ise, işte bu nedenle fayda var. Bu ilişki hakkında şimdiye kadar epey okudum, dinledim, düşündüm ama ilk defa "Haus der Wannsee-Konferenz" (Wannsee Konferansı Evi) denen yerde bunu gözümle görmüş gibi hissettim. Tüylerim diken diken oldu. Ezildim. İçim burkuldu. Sinirlendim. Orada o anda aldığımız müzenin tanıtılmasına ilişkin olan "eğitim" ve müzenin kapılarının üzerine iliştirilmiş İbranice "İtiniz" ifadesi dahil, her şeye sinirlendim. Bilmiyorum sinirlenmek, o anda hissedilmesi "normal" karşılanacak bir duygu muydu? Ama onca anormalliğin arasında bunun ne önemi vardı!

Berlin'in sayfiye yerindeki o müthiş villada; Wannsee Konferansı Evi'nde, [Hitler'in dava] arkadaşlarının "nihai çözüm kararı"nı aldıkları yerdedik. Bu yer, öyle bizim oralardaki "Örgüt Evine Baskın" konulu haberlerde yer alan evlere hiç benzemiyordu, sinir bozucu şekilde lükstü. Yahudilerin çok zengin olduğu için tamamen ortadan kaldırılması gerektiğine böyle bir zenginliğin içinden karar vermişlerdi demek! Bu kararın nasıl alındığı, şu anda villanın eski yemek salonundaki tutanaklarla sergileniyor.

20 Ocak 1942 tarihli bu tutanaklarda imzası olan Nazi liderlerinin; "Yasal yollardan Alman yaşam alanını Yahudilerden temizlemek" için saatlerce düşünmüş olan bu toplantıya katılan Alman liderlerinin "dünya lideri" oldukları belli! Zira tutanaklara yansımış şu minik detaydan bu okunabiliyor: "Avrupa'daki Yahudi sorununun kesin çözümü çerçevesinde ülkelere göre dağılımları aşağıda verilmiş bulunan yaklaşık 11 milyon Yahudinin varlığı göz önünde bulundurulmalıdır." 11 milyon Yahudi arasında Türkiye'deki Yahudiler de var ama sahiden coğrafi olarak Avrupa'da olanlar var. Zira tutanağın sayıları içeren bölümünde şöyle bir parantez açılmış: "Türkiye (Avrupa kısmı): 55.500."

O dönemde İstanbul'da, Moda'da oturan Yahudilere dokunmayacaklardı herhalde. E ne yapalım, Nişantaşlılar da kendi başlarının çaresine bakacak artık! Her şeyi devletten, büyüklerden beklememek lazım! "Devlet" deyince aklıma Türkiye Cumhuriyeti'nin topraklarına davet edilen Alman Yahudi profesörler geldi... O profesörlerden biri hukukçu Ernst Hirsch'dir.

Hirsch anılarında, Moda'daki evini uzun uzun anlatmış, Moda burnunun çok sevdiği bir yer olmasına rağmen üniversiteye uzak olmasından dolayı çalışma hayatını yavaşlattığından yakınmıştır. Onun çalışma hayatı, çalışmaları bugün hala Türkiye'deki hukuk fakültelerinde ders notu olarak yer alır. Fakat kişisel hayatına dair bir hatalı bilgiye de çok sık rastlanır: Hirsch ve o dönemde üniversite reformu bağlamında gelen diğer Yahudi profesörler, sanıldığı gibi toplama kampından kaçıp, Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınmamıştır. İstanbul Üniversitesi, Hirsch'e Ticaret Hukuku kürsüsünde yer alması için resmi bir davet göndermiş, o da davete icabet etmiş ve 1933 yılında yani toplama kamplarındaki Yahudilerin toplu olarak öldürülmelerine başlanan 40'lı yıllardan önce İstanbul'a gelmiştir. Anılarında bunu şöyle ifade etmiştir: "Ailemden ve dindaşlarımdan pek çoğunun yaptığı gibi daha yıllarca Almanya'da kalmam, avukat olarak ya da herhangi bir başka meslekte çalışmam mümkündü. Ülkemi gönüllü olarak terk ettim. Bir dış zorlamanın baskısı altında ya da kişisel özgürlüğümü, sağlığımı ve hayatımı korumak mecburiyetiyle terk etmedim." Yani onun, onların gelişikle Osmanlı'nın misafirperverliği arasında mantıklı bir bağlantı kurmak pek mümkün değil. Artık bu bağlantıları doğru kurmak ve acıdan çıkar elde etmenin karşısında durmak için çabalamanın zamanı gelmedi mi? Mektubunda anlattığının Ukranyalı Rivka Yosilevska'nın ve onun gibi milyonlarca insanın ruhları için, hiç değilse Uluslararası Holokost Kurbanlarını Anma Günü'nde biraz içten olmamız gerekmez mi?

İçtenlik için, "yüzleşmek" ve "suçu tanımak" gerekli diyorlar. Doğru tabii, anlıyorum, bunun öneminin farkındayım. Takım elbiseli bir politikacının, bir devlet başkanının diz çökmesi ve özür dilemesi elbette önemli. Şehrin orta yerine soykırım kurbanlarını hatırlamak için anıt dikilmiş olması, devlet tarafından finanse edilen -finans kaynakları arasında Holokost kurbanlarının malları, mülkleri ve altın dişlerinin bulunmadığını umduğum kaynaklarla finanse edilen- müzelerde devlet terörüne dair sergilerin açılması çok önemli. Siyasi açıdan olmasa bile, tarih açısından, emek açısından, arşiv açısından mutlaka değerli. Umut açısından kıymetli. Ve fakat tüm bunlara, Holokost kurbanı bir Yahudi'nin değer verebilmesi için, "Yeni evlilere balayı teklifimiz!" tadında bir "Holokost turizmi" yaratılmaması gerekiyordu.

Ben maalesef bunun yaratıldığını düşünüyorum ve bu yüzden Avrupa'nın soykırımla yüzleşme çabaları arasında takdir ve teşekkür edilecek onlarca şey olmasına rağmen minnet duyacak bir şey bulamıyorum. Ailesinin bir kısmını Holokost'ta kaybetmiş Psikanalist Stephen Grosz, "İncelenen Hayatlar" isimli kitabına başlarken bu minnet duygusuna dair bir alıntı yapmış, kitabının ilk sayfasında şu yazıyor: "Alırız, yitiririz; minnet duymayı öğrenmeye, bu minnetle kayıplardan sonra hayatımızda kalanları bütün yüreğimizle kucaklamaya mecburuz. Andre Dubus, Broken Vessels"

Bütün yüreğimle kucaklarım,

Rita

Yahudiler İçin “Güvenli Bir Liman” Olarak Türkiye?

METİN Ferda Ataman*

Türkiye Uluslararası Holokost Anma İttifakı'nın (IHRA) bir parçası mı olmak istiyormuş? Bu bilgi beni ilk önce şaşırtmıştı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Müslüman muhafazakar partisi son yıllarda kendilerini daha çok İsrail eleştirisiyle ön plana çıkarmıştı. On yıllardır nice medya organı güya dünyadaki bütün kötülüklerin arkasındaki olan “Yahudi lobisi”ne karşı önlerinde hiçbir engel olmaksızın atıp tuttu. Şimdi Türkiye devleti niye kendi ülkesinde Holokost eğitimi için savunuculuk yapıyordu ki?

Mayıs 2015'te, Commitment without Borders araştırma gezisi çerçevesinde bu soruya çeşitli yanıtlar aldık. Türkiye'de bilim insanları, yayıncılar, sivil toplum örgütleri ve azınlıklardan temsilcilerle konuştuk. Almanya'dan bilim insanları, gençlik çalışmaları temsilcileri ve anma yerlerinden uzmanlar Türkiye'ye Holokost'la ilgili siyasal eğitim çalışmaları ve antisemitizm eleştirisi hakkında derinlemesine bilgi almak için gelmişlerdi. Ben Mediendienst Integration [Bütünleşme için Medya Hizmeti] yöneticisi olarak katılmıştım. Türkiye'nin 2008'den beri gözlemci statüsünde olduğu Uluslararası Holokost Anma İttifakı'na şimdi tam üye olmak istemesine ünlü Türk yayıncı Rıfat Bali'nin akla yakın bir açıklaması var: “Türkiye, Holokost eğitimi ile, Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilerin katledilmesini Holokost'la karşılaştırınca bunun bir soykırım olmadığı mesajını yerleştirmeyi umuyor.” Siyaset bilimci Dr. Pınar Dost-Niyego da bu tehlikeyi görüyor ve “Holokost birçok Türk siyasetçi için Ermeni Soykırımı'nı inkar etmeyi gerekçelendirmeye hizmet ediyor” açıklamasını yapıyor. 2015 yılında 100. yıl dönümü olan Ermeni Soykırımı Avrupa çapında ve eskiye göre artık daha eleştirel seslerin duyulur olduğu Türkiye'de önemli bir mevzu haline geldi. Ancak Türk devlet aklı hala aynı noktada: Olup biten, büyük kırılmaların yaşandığı zamanların kargaşasında gerçekleşen çirkin olaylardı. Türk devleti doğmakta olduğu zamanlar için kendisine bir soykırım atfedilmesine izin vermek istemiyor. Bu yüzden eleştirel gözlemcilerden sık sık duyduğumuz bir sav var: “Türkiye yoğun olarak Holokost'la uğraşmaya başlamadan önce kendi tarihini, Kürtlere ve Ermenilere yaptıklarını çalışmalıdır. Ayrıca dikkati Holokost'la kendi tarihsel yükünden uzaklaştırma ça-

bası Türk kamuoyunda ilgi çekmemektedir.” Dost-Niyego'nun açıklamasına göre: “Türklerin çoğu Holokost'un anlamını bilmiyor.”

Bilgi eksikliğinin esas nedenlerinden biri Türk eğitim sistemidir. Lise öğrencileri için tarih dersi 1938'de Atatürk'ün ölümüyle son bulur. Türk öğrenciler okulda 2. Dünya Savaşı ve faşistlerin korkunç eylemleri hakkında hiçbir şey öğrenmiyorlar! Bu akıl alır gibi olmayan noktaya farklı kişiler dikkatimizi çekti. Aslında konu okulların son yılının müfredatında yer alıyor. Ama tam o dönemde öğrenciler çok çalışmak gereken üniversiteye giriş sınavlarına hazırlanmak zorunda kalıyorlar ve genelde artık ders yapılmıyor.

Antisemitizm konusunda Türkiye'nin ilginç bir bakış açısı var: Kendisini Yahudiler için, yardıma ihtiyaçları olduğunda koruma sağlayan, her zaman “güvenli bir liman” olmuş bir ülke olarak görüyor. Örneğin, Sefarad Yahudilerinin 1492 yılında İber Yarımadası'nda zulüm görüp kovulduklarında Türkiye'ye sığınmış olmaları anımsatılıyor. İspanya'nın Katolik hükümdarları zorla vaftizi kabul etmeyen tüm Yahudileri sürmüşlerdi. O zamanlarda 50.000'den fazla Sefarad Yahudisi farklı yollardan Sultan'ın kendilerini memnuniyetle kabul ettiği Türkiye'ye gelmiş olmalı. 2. Dünya Savaşı'nda da Almanya ve komşusu ülkelere Yahudiler Türkiye'ye kaçarak kurtulmuşlardı. Bunlardan biri de sonradan Berlin Belediye Başkanı olan Ernst Reuter'di. Bu resmi yoruma göre Türkiye'de antisemitizme rastlanmamıştır. Tarih kitaplarında ve tarih üzerine çalışmalarda neredeyse Holokost hiç yer bulmamıştır. “Türkiye ve Holokost: Türk ve Avrupa Yahudilerini 1933–1945 Nazi zulmünden kurtarmakta Türkiye'nin rolü” kitabını 1993'te çıkarmıştır. Shaw'un elde ettiği sonuçlar bu bakış açısını destekler: Türkiye, Avrupa Yahudileri için güvenli bir liman.

Açıkçası, eleştirel araştırmacılara ilgili arşivlere erişim hakkı verilmez. Dışişleri Bakanlığı arşivinin birçok belgesi bugün dahi bilimsel araştırmalara kapalıdır. – Yalnız, “Yahudilerin kurtarıcısı Türkiye” perspektifi sadece devlete yakın kurumlar tarafından temsil edilmiyor. İstanbul'daki Yahudi Müzesi de istisnasız Türkiye'deki Yahudi ve Müslümanların ahenkli yaşamına tanıklık etmektedir; çelişkiler ve antisemitizmden söz edilmez. Eski sinagogun vitrinlerinde

Türkiye'ye kaçıp kurtulan Yahudilerin biyografilerine yer verilmekte; alt katta, Yahudi ve Osmanlı kültürlerinin birbirleri üzerindeki olumlu etkisine tanıklık etmek üzere giysiler sergilenmektedir.

Bir yandan tabi ki gündelik antisemitizm söz konusudur ve Yahudilere şiddetli saldırılar gerçekleşmiştir. Neve Şalom Sinagogu'na 1986, 1992 ve 2003 yıllarında çok sayıda ölüm ve yaralanmaya neden olan saldırılar düzenlendi. İstanbul'daki bu sinagog artık yüksek güvenli bir yer olarak korunmakta; inanç mensupları ve ziyaretçiler için giriş kontrolleri çok uzun zaman almaktadır. İstanbul'da çıkan Yahudi gazetesi Şalom'un Genel Yayın Yönetmeni Ivo Molinas "sokakta antisemitizmi yaşamıyoruz" diyor. Oysa araştırmalardan çıkan sonuca göre Türk vatandaşlarının yüzde 70'i Yahudileri komşu olarak istemiyor. Molinas'a göre bunu diyenlerin çoğunluğu da hiçbir zaman bir Yahudi ile karşılaşmamıştır.

Rıfat Bali, "Türkiye'deki Yahudi düşmanlığı kesinlikle yalnızca İslamcılardan kaynaklanmıyor" diyor. Sadece Erdoğan ve AKP'ye odaklanmak kesinlikle yanlış olur. Kemalist / sosyal demokratlar (CHP) ve Türk milliyetçileri de şimdiye dek çok kereler "Yahudi lobi-si"ni günah keçisi yapmışlardır. Çok yaygın olan İsrail karşıtı tutum hızla antisemit komplo teorilerine dönüşebilmektedir.

Sonuçsuz olarak Türk toplumu içindeki Yahudi azınlık üyelerinin sayısı geçen zaman içinde hızla düşmüştür. 2000'lerin başında yaklaşık 80 bin kişiyken, Yahudi Hahambaşılığı'nın rakamlarına göre bugün İstanbul'da 17 bin, diğer kentlerde de iki veya üç bin civarında Yahudi yaşamaktadır.

Türk tarihi kesinlikle antisemitizmden azade değil. Evet, gerçekten Yahudiler 2. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de kendilerine yeni bir yurt buldular. Ama tahminen birkaç yüzü geçmeyen sayıda, aralarında ünlü bilim insanları, mühendisler vb. bulunan Avrupalı kültür seçkinleri yurda alındı. Aynı zamanda elde olan bilgilere göre birçok Yahudinin geri çevrildiği hatta sınır dışı edildiğini tahmin edebiliriz. Sonuç olarak, Türkiye kesinlikle Avrupa'nın "Yahudileri" için değil yalnızca az sayıda birey için güvenli bir liman oldu. •

* Mediendienst Integration. Bu yazı Almanya'dan uzmanların katılımıyla 23-29 Mayıs 2015'te İstanbul'da gerçekleştirdiğimiz çalışma ziyareti üzerine yazıldı.

Jan: "Hem tarihi olaylar hem de güncel çevre koşulları benim için aslen yepyeni meselelerdi. Bu nedenle bu, birçok sivil toplum aktörüyle bir araya gelip tanışabildiğimiz kapsamlı bir eğitim gezisi oldu. Toplumsal durum, siyasal koşulları ve bunlardan doğan eylem olanakları hakkındaki kısmen farklılaşan değerlendirmeler önemli ve heyecanlı bir tartışma ve öğrenme alanıydı. Görüş alışverişleri bir dizi fikre ilham verdi ve iş birliği ve değişim yapma potansiyeli olduğunu gösterdi. Kişisel olarak aynı zamanda uluslararası-kültürlerarası çerçeveyi daha da geliştirmek için önemli bir motivasyon kaynağı bu."

Patrick: "Bu geziden beri Türkiye'deki siyasal süreçleri bir yere oturtmak benim için daha kolaylaştı. Bu somut olarak burada, Almanya'daki Türk göçmen örgütleriyle iş birliği için de yardımcı oluyor. Birçok şeyde daha duyarlı olduğumu düşünüyorum."

İstanbul Bilgi Üniversitesi ziyareti

Türk-Alman-Yahudi-Ermeni Tarihine Yolculuk

METİN Dr Esra Özyürek*

Serin bir Ağustos günü Berlin'in Kant caddesinde Doğan Akhanlı ile buluşuyoruz. Bize Türk-Alman-Yahudi-Ermeni tarihinin kesişme noktalarını gösterecek. Hatıralar Caddesi adını verdiği bu geziyi 10 yıldır yapıyor farklı gruplara ama ilk defa bugün Türkçe yapacak. Erkenden gelmiş bizi kahvede bekliyor. Fazla reklamı yapılmadığı için katılımcılar, ben ve Türkiye'den KlgA'ya [Commitment without Borders] staj programı için gelmiş üç öğretmen. Galiba hepimiz acaba başka kimler gelecek diye meraklandığımız için, başka kimse gelmedi diye biraz hayal kırıklığına uğradık, ama olsun dedik. Tarih hakkında konuşmaya başlamadan önce elbette hepimizin aklı daha üç hafta önce olmuş darbe kalkışmasında. Hepimizin kafası karışık. Ne oldu, ne olmadı hepimiz bildiklerimizin üstünden geçiyoruz, Türkiye'den yeni gelen öğretmenlerden son haberleri almaya çalışıyoruz. Kahvelerimiz bittikten sonra tarih hakkında düşünmeye hazırız.

Ben her şeyden önce Doğan'ın bu konularla nasıl ilgilenmeye başladığını merak ediyorum. Almanya'ya iltica ettikten sonra kısa süre sonra çocukları 9 ve 14 yaşındayken, aslında vaktinden önce, "Hayat Güzeldir" filmine götürdüğünü anlatıyor. Hem çocukları hem kendisi bu filmde çok etkilenmiş. Kendi deyimiyle 9 yaşında kızı şok geçirmiş. Ve ilk tepkilerinden birisi baba, iyi ki Alman değiliz demek olmuş. Kızının korkusu ve 9 yaşındaki aklıyla işin içinden sıyrılma için bulduğu yolla yüzleşme arzusu Doğan için bir obsesyona dönüşmüş. Kendini dur durak bilmeden Almanya'nın Nazi tarihi hakkında öğrenirken bulmuş. Okumadığı kitap, ziyaret etmediği kamp kalmamış.

Nazi ve Holokost tarihini öğrenirken Ermeni Soykırımı tarihini de daha derinden öğrenmek istemiş. Kızının, iyi ki Alman değiliz baba, çıkışına karşılık bu iki tarihin birlikte konuşabileceğini düşünmüş. Ancak, bu yakın zamana kadar hiç kolay olmadı dedi. Neden, deyin-ce, 1990lardan önce Türkiye'de büyümüş herkesin kolayca anlayabileceği ama başkalarının da kolayca anlayamayacağı bir metafor kullandı: Almanya'da Holokost eğitimi Türkiye'de Atatürk hakkında eğitim verilmesine benziyor. Türkiye'de Atatürk kültü üzerine bir kitap yazmış birisi olarak bu benzetmeye gülmeden edemedim, ama ne demek istediğini çok da iyi anladım.

Doğan, Holokost ve Ermeni Soykırımı'nın yan yana düşünülebileceği pek çok projeye imza atmış. Kendi romanları zaten bunun çok çarpıcı örnekleri. Bunun dışında Raphael Lemkin Kütüphanesi kurmuş. Bu bir raftan oluşan sembolik bir proje. Bu rafta Ermeni Soykırımı ve Holokost hakkında toplam 400 kitap yan yana duruyor. Elbette kütüphanenin adı Raphael Lemkin, çünkü kendisi bu iki soykırımı izlemiş ve "soykırım" kelimesini uluslararası hukuka bu iki katliamı izlerken edindiği izlenimler üzerinden kazandırmış. Bu kütüphaneyi Doğan NS Dokümantasyon Merkezi'ne bağışlamak istediğinde yerimiz yok cevabıyla karşılaşmış. Bu tür tepkilerle çok karşılaşmış olan Doğan için asıl neden yer olmaması değil, Holokost'un yanına başka bir soykırımla ilgili bilgi ve belgeleri almayı istememekle ilgili. Holokost'u görelileştirmekle itham edilme korkusuyla ilgili.

Doğan Akhanlı'nın hem araştırmacı hem de bir tarihçi duyarlılığıyla yer aldığı gerçekten çok etkileyici bir projenin, Kaçış – Sürgün – Takibatlar, "Hafıza Caddesi" rotasında insanın gözüne parmağı sokmadan Alman, Türk, Yahudi ve Ermeni tarihlerinin aynı coğrafyada, hatta aynı caddede nasıl katman katman bir araya geldiğini anlatıyor bize.⁷ Doğan'ın proje ile ilgili ilk keşfi Ermeni Soykırımı'nın en önemli mimarlarından Talat Paşa'nın bir Ermeni öğrenci tarafından öldürüldüğü yeri keşfetmesiyle başlamış. O gün de bize ilk o noktayı gösteriyor. Gezilen her nokta insanın tüylerini diken diken eden hikayelerle dolu ama burası gerçekten projenin en duygusal noktalarından birisi. Bunu daha da dramatik yapan bir özellikle de burada bu suikast ile ilgili hiçbir belge olmaması.

* The London School of Economics and Political Science.

⁷ Proje hakkında ve mekanlarla ilgili ayrıntılı bilgi için proje web sitesini ziyaret edebilirsiniz: <https://flucht-exil-verfolgung.de> Ayrıca sitede mekanların hikayelerinin sesli anlatımları da bulunuyor.

Projenin web sitesinde bu nokta şu şekilde anlatılmış:

Hardenberg ile Fasanen Caddesi köşesinde, 15 Mart 1921 tarihinde Ermeni “İntikam Teşkilatı” mensubu Soghomon Tehlirian, Osmanlı Dahiliye Nazırı, Birinci Dünya Savaşı sırasında Başvezir ve Ermeni Soykırımı’nın sorumlularından biri olan Talat Paşa’yı vurarak öldürdü.

Birinci Dünya Savaşı’nın Kasım 1918 yılında kaybedilmesi üzerine, Almanlar’la ittifak halinde olan Türkiye’den çok sayıda üst düzey politikacı, Alman makamlarının bilgisi dahilinde Almanya’da gayri resmi mülteci oldular. İtilaf Devletleri tarafından işgal edilen Türkiye’de Ermeni Soykırımı nedeniyle mahkemeler kuruldu ve sanıklara pek çok idam cezası verildi. Talat Paşa da bunlardan biriydi. Ermeniler Nemesis Operasyonu adını verdikleri suikast eylemleriyle 1920 ile 1922 yılları arasında yurtdışında kaçak yaşayan soykırım sorumlularının birçoğunu öldürdüler. Suikastçılardan sadece, tanınmış bir siyasetçiyi öldüren Soghomon Tehlirian’ın yakalanması bir tesadüf değil, Ermenilerin katline dikkat çekebilmek için yapılmış bilinçli bir tercihti. Bu yüzden [davanın odak noktasını, suikastçı Tehlirian değil, soykırım oluşturduğu için, dava] “Talat Paşa Davası” adıyla anılır oldu. Johannes Lepsius gibi Alman Misyonerleri ve Otto Liman von Sanders gibi militaristler Ermeni Soykırımı’nın görgü tanıklarıydılar ve davada bilirkişi olarak dinlendiler. İki gün süren dava, nörolog Richard Cassirer Tehlirian’ın cezai müeyyideye sahip olmadığı teşhisini koyunca -ki Tehlirian, anne ve babası soykırımda öldürüldüğünü iddia etmişti- [dava] Tehlirian’ın be- raatıyla sonuçlandı.

1943 yılında Avrupa şehirlerinde inceleme gezisi yapan Türkiye’den iki üst düzey polis yetkilisi, Alman güvenlik güçleri tarafından davet edildi. Sachsenhausen Toplama Kampı’nı da ziyaret eden bu iki yetkili, Talat Paşa’nın kemiklerinin İstanbul’a sevkini sağladılar. Abide-i Hürriyet Mezarlığı’nda toprağa verilen Talat Paşa’nın adı Türkiye’de pek çok cadde, okul ve meydana verilmiştir. Soykırım kavramını, Anadolu’daki Ermeni katliamını inceleyerek geliştiren, 1948 Soykırım Söyleşmesini kendisine borçlu olduğumuz Raphael Lemkin’e rağmen, Türkiye halen Ermeni Soykırımı’nı inatla inkar etmektedir.

24 Nisan 1915’te İstanbul’da Ermenilerin ileri gelen şahsiyetleri tutuklanarak tehcir edildi ve Ermenilerin imhası başladı. Bugün 24 Nisan, Ermeni Soykırımı’nı (Ermenice: Aghet) anma günüdür. Jön Türklerin azınlıklara karşı düşmanca siyasetinden diğer azınlıklar da nasiplerini almışlardır. Talat Paşa Suikastı’nın olduğu yerin çok yakınlarında, 1915 yılında Berlin’e göç etmiş Behar ailesi yaşıyordu.

Bir hafta sonra Hafıza Caddesi turunu başka gruplarla yapan bir kişiyle görüştüm. Bana bu turu bazen okullarla yaptıklarını anlattı. Geçen aylarda içinde Türkiye kökenli öğrencilerin olduğu bir grupla yapmış. Öğrencilerden biri gerçek bir Türk milliyetçisiymiş ve Talat Paşa’nın öldürüldüğü yeri öğrenmekten gurur duyup “Talat Paşaların biri ölür, bini gelir” demiş. Turu yaptıran lider hazırlıksız yakalandığından ve ne diyeceğini bilemediğinden söz etti. Herhalde bu tür yaklaşımlar buraya neden bir levha koyulmadığını iyi açıklıyor.

Talat Paşa’nın öldürüldüğü yerden sonra ikinci durağımız Osmanlı Yahudisi Behar ailesinin apartmanının önü. Burası ise web sitesinde şöyle anlatılmış:

Kant Caddesi 154a adresindeki ev Türk-Musevi Behar’ların son yuvaları oldu. Nissim ve Lea Behar çifti, 1915 yılında İstanbul’dan Berlin’e göç ettiler. Akraba ve tanıdıkları, Berlin’de daha iyi hayat koşulları vadettiler. Evde Ladino dili konuşan aile, Berlin’deki Alman-Yahudi Cemaati içinde ikinci bir azınlık durumuna düştü ki, bu çocuklar için yeni bir dışlanma nedeni oluşturdu. Dinsel inançları olan aile bayramları kutlar, Lützow Caddesi’ndeki Sefarad-Yahudi geleneğini sürdüren havraya giderlerdi.

Türk vatandaşlığı 1939 yılında iptal edilen beş kişilik Behar ailesi, imha sisteminin çarklarına atılmış oldular. Şimdi en son oturdukları evin önünde, Lea, Nissim ve iki kızları Alegria (*1916) ve Jeanne’nın (*1920) Grunewald’dan, 14 Aralık 1942 yılında sürgün edildiklerini ve öldürüldüklerini hatırlatan dört [tökeleme taşı] (Stolperstein) vardır. Aileden hayatta kalan tek kişi olan Isaak Behar (*1923), anne baba ve kız kardeşlerinin Gestapo tarafından götürüldüğü gün evde olmadığı için ölümünden kurtulabilmiş, savaş dönemini Berlin’de saklanarak geçirmiştir. Hayatta kalabilmişse bunu şansına ve o zamanlar ona yardımcı olan yürekli, cesur insanların yardımına borçluydu. ...

30 yaşlarında yeniden Türk vatandaşlığına alınan ve Jacky adını alan Isaak Behar, Türk vatandaşlığını, askerlik hizmeti yapmaya çağrılınca öfkelenmiş, ailesine en lazım olduğu bir zamanda esirgenen vatandaşlığın, askeri hizmete bağlanması üzerine Türk vatandaşlığını iade etmiştir. Daha sonra Alman vatandaşlığına başvuran Isaak Behar, Berlin’deki Sefarad-Yahudi Cemaati’nin yeniden kurulması için yoğun çaba gösterdi.

1988 yılından beri, geçmişin canlı bir tanığı olarak, öğrenciler, polisler, askerlerle buluşarak yüzleşme faaliyeti sürdürmekte olan Isaak Behar, 2011 yılı Nisan’ında 87 yaşında Berlin’de vefat etti.

Beharların evinin önünden ayrıldıktan sonra Türk ve Alman tarihlerinin farklı şekillerde kesiştiği başka bir yere, 1980 darbesinden kaçıp Almanya'da siyasi iltica hakkı için izin beklerken Almanya'nın onu iade etmesinden korkan Cemal Kemal Altun'un intihar ettiği yere geliyoruz.

Gene sözü projenin web sitesine bırakalım:

1996 yılından beri, eski İdare Mahkemesi'nin önünde, Kemal Cemal Altun'u hatırlatan Azeri ressam-heykeltıraş [Akbar Behkalam'ın] eseri olan mermerden bir anıt vardır. Mermere kazınmış kitabede Almanca ve Türkçe şu satırlar okunur: "Burada, sınır dışı edilerek ölüme gönderilmek istenen mülteci Kemal Cemal Altun, 30 Ağustos 1983'te İdare Mahkemesi'nin pence-resinden atlayarak hayatına son verdi. Siyasi takibat altında olan mültecilere sığınma hakkı verilmelidir."

1960 yılında doğan Altun, siyasi olarak aktif bir üniversite öğrencisiydi. Türkiye'deki 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra arkadaşları tutuklanıp işkence gören Altun, aynı akıbeti yaşamamak için 8 Kasım 1980 tarihinde Türkiye'yi terk etti. Balkanlar, Çekoslovakya ve Doğu Almanya üzerinden nihayet 10 Ocak 1981 tarihinde, kız kardeşinin ikamet ettiği Batı Almanya'ya ulaştı. Siyasi gelişmeleri gözlemlemekle yetinen Altun, muhtemelen yeniden Türkiye'ye dönmeyi düşündüğünden olmalı, hemen iltica dilekçesi vermedi. Berlin'de, aşırı sağcı MHP Genel Sekreteri Gün Sazak'ın 1980 Mayıs'ında öldürülmesinden dolayı arandığını öğrendi. Geri dönüş artık mutlaka tutuklama ve işkence anlamına geliyordu. Bu yüzden 7 Eylül 1981 tarihinde ilticaya başvurdu.

Altun'un dosyası Alman Güvenlik Dairesi tarafından Ankara'daki İnterpol yetkililerine iletilerek, Altun ile ilgili iade dilekçesi verilip verilmeyeceği soruldu. 18 Mayıs 1982'de Ankara iade talebinde bulundu. Altun'un avukatı Wolfgang Wieland çok sonraları durumu alaycı bir şekilde şöyle yorumladı: "Anayasanın 16. Maddesinin güncelleştirilmiş şekli: Siyasi takibat altında olanlar, devlet dairelerinin yardımıyla, geldikleri yere hızla iade edilirler." İçişleri Bakanı Friedrich Zimmermann'ın sınırdışı etme kararlılığı, Türkiye'de hapishanelerdeki işkence ve ölüm olaylarıyla ilgili haberler Altun'la büyük bir dayanışma kampanyasının doğmasına yol açtı. 15 Mayıs 1982'de hücrelerine gelen Polisler "haydi bakalım Frankfurt'a" diyerek Altun'u sınır dışı etme girişiminde bulundular ama bu kamuoyundaki tepkiler sayesinde engellenebildi. Ancak Alman Hükümeti (Alman Elçisi, Altun'u Türkiye'deki hapisanede ziyaret edebilir, gerekçesiyle) Altun'un sınır dışı edilmesiyle ilgili tutumunu hiç değiştirmede. Yetkili mahkeme ise Altun'un tutukluluk süresini öldüğü güne dek amansızca uzattı.

6 Haziran 1983'te İlticacılar Dairesi Altun'un başvurusunu kabul etti. Karara Berlin İdare Mahkemesi nezdinde hükümet görevlisi tarafından itiraz edilerek iadesine imkan tanınması talep edildi. 25 Ağustos'ta ilk, 30 Ağustos 1983'te ikinci duruşmanın yapılması gerekiyordu. Altun'un o gün ölüme atlayışı kamuoyunda tepkilere yol açtı ve Almanya'nın, Nazi geçmişiyle ilgili olarak ilticacılara karşı tutumu, sorumluluğu ve Almanya-Türkiye ilişkileri yoğun tartışıldı.

Burayı da gezdikten sonra grupta hepimiz duygusal olarak çok yorgunuz. Bir taraftan Almanya'ya gelen yeni mülteci akımını düşünüyoruz. Diğer taraftan Türkiye'de gittikçe artan otoriter yaklaşımlar, Kürt meselesinin yeniden acımasız bir savaşa evrilmesi, Türkiye'nin Suriye savaşı bataklığına hızla çekilmesi karşısında Türkiye'den Almanya'ya yeni bir mülteci akını olacak mı diye korkuyoruz. Ülkesini terk etmek zorunda olmak, yeni geldiği yerde kabul edilemeyeceği, kaçtığı yere geri yollanacağı korkusu nasıl bir şey olmalı diye içimizde hissediyoruz.

Bu gezi sonrasında tekrar çok iyi anlıyoruz ki okullarda nasıl öğretiliyor olursa olsun, birbirinden kopuk tarihler yok. Bazı ülkeler ve gruplar birbirine daha az, bazıları daha sıkı bağlarla bağlı. Ama Almanlar, Türkler, Yahudiler, Ermeniler'in kaderleri birbirlerine karışık ve beklenmedik şekillerde bağlı olmuş bugüne kadar. Bundan sonra da gene beklenmedik şekillerde kesişip duracak yolları. Bize düşen bu gerçekleri tüm karmaşıklığı ile birlikte düşünmek. Bu gerçekler siyah ve beyaz, haklı ve haksız, iyi ve kötü diye bildiklerimizi birbirine karıştırırsa da. ●

HAKKINDA
KURULUŞLAR

ABD HOLOKOST ANMA MÜZESİ (USHMM)

UNITED STATES HOLOCAUST MEMORIAL MUSEUM

Amerika Birleşik Devletleri Holokost Anma Müzesi (United States Holocaust Memorial Museum / USHMM) soykırımları engelleme ve insan onuru için mücadele edenleri dünya çapında cesaretlendirmeyi amaçlayan bir kuruluştur. Devlet desteği ile kalıcılığı sağlanan müzede eğitim programları ve etkinlikler, büyük ölçüde bağışlarla sağlanmaktadır.

Washington'da National Mall adı verilen milli parktaki özgürlük heykeli yakınlarındaki müze, özgürlüğün kırılganlığının, demokratik değerleri koruma ve ilerletme zorunluluğunun güçlü bir sembolüdür. Müzenin çalışmaları neticesinde, milyonlarca insan soykırımların engellenmesi nefret suçları konularında aydınlatılmaktadır.

Holokost inkarı ve antisemitizm, Holokost'un gerçekleştiği ülkede bile artıyor. Bu tam da Holokost'a bizzat tanıklık etmiş ve hayatta kalmış olanların, yakında aramızda yaşamayacağı bir dönemde oluyor. Müze, uzmanlar için araştırma programları, sergiler, Holokost'u anma toplantıları düzenliyor. "Jack, Joseph ve Morton Mandel Merkezi", Holokost'u araştırma ve eğitiminin sürekliliğini sağlamaya çalışıyor. Kamuoyunu, Ruanda, Bosna ve Darfur soykırımlarıyla ilgili bilgilendiren merkezimiz, bu türden kitle kıyımlarının, soykırımların gelecekte engellenebileceğinin mümkün olduğunu göstermeye çalışıyor. Soykırımları Engelleme Merkezi, ABD'deki siyasal karar mekanizmaları nezdinde, gelecekteki krizlere müdahale etme olanak ve araçlarının geliştirilmesini de istiyor.

1993 yılında açılan müze bugüne kadar 40 milyon kişi tarafından ziyaret edildi. 96 devlet yöneticisi ve 10 milyon öğrenci müzeyi ziyaret etti. İnternet sayfamız 15 dilde hizmet vermektedir ve 2014 yılında 236 ülkeden 9 milyon insan tarafından ziyaret edilmiştir.

İletişim

United States Holocaust Memorial Museum
100 Raoul Wallenberg PI SW
Washington, DC 20024, ABD
www.ushmm.org

Tad Stahnke, Direktör
Holokost İnkarı ve Antisemitizm Girişimi

AMADEU ANTONIO VAKFI

AMADEU ANTONIO STIFTUNG INITIATIVEN FÜR ZIVILGESELLSCHAFT UND DEMOKRATISCHE KULTUR

Amadeu Antonio Vakfı, aşırı sağcılığa, antisemitizme ve ırkçılığa karşı demokratik sivil toplumu güçlendirmeyi amaçlar.

Vakıf, demokratik gençlik kültürü, okullar, mağdurların korunması, yerel ağlar, aşırı sağcı ve Nazi grupların üye ve sempatanlarının o çevrelerden kurtarılması alanında Almanya çapında 950 yerel girişim ve projeye destek olur. Vakfın en önemli görevleri; ilgili projeleri mali olarak desteklemek, kamuoyunda konuya ilişkin ilgi uyandırmak, projeler arasında eşgüdümü sağlamak ve güçlendirmektir.

Vakıf, destekleyip iş birliği yaptığı kuruluşlar, uzmanlar ve bilimcilerle beraber yeni metot ve faaliyetler geliştirip, bu çalışmalarını uygulama ve güçlendirmeye çaba gösterir. Örneğin, seminerler, uzmanlara yönelik konferanslar düzenler, okullarda ve gençlik kuruluşlarında veya internet aracılığıyla projeleri destekler, bu alanda faaliyet gösterenler için materyaller geliştirir.

Vakfın sayısız yayını www.amadeu-antonio-stiftung.de/publikationen adresinden indirilebilir ya da sipariş edilebilir.

İletişim

Amadeu Antonio Stiftung
Novalisstraße 12
10115 Berlin, Almanya
Tel.: +49 (0)30 / 240 886 10
info@amadeu-antonio-stiftung.de
www.amadeu-antonio-stiftung.de

ANNE FRANK HOUSE

3 Mayıs 1957 yılında Anne Frank House (Anne Frank Evi) kuruldu. Anne Frank House, bağımsız, çıkar gözetmeyen bir kuruluş olup, Anne Frank'ın günlüğünü ve sakladığı evi koruyup yönetir, onun yaşam öyküsünün dünya çapında yaygınlaşmasına çaba gösterir.

Amsterdam'daki Anne Frank House, Anne Frank'ın yaşam öyküsü temelinde Nazi döneminde yaşananlardan hareketle eğitim program ve materyalleri geliştirdi. Bunu yaparken gençlerin antisemitizm, ırkçılık, ayrımcılık konularında bilgilendirilmesini, Anne Frank'ın yaşam öyküsünün dünya çapında yaygınlaşmasını; özgürlük, eşitlik ve demokrasi bilincinin artmasını amaçladı.

Anne Frank Arşivi

Anne Frank Arşivi'nin en önemli parçasını Anne Frank'ın arka binada yazdığı ve sakladığı günlüğü oluşturur. Arşiv ayrıca, Frank ailesine ve saklanmalarına yardım eden insanlara ait mektup, fotoğraf gibi çok önemli nesneleri de kapsar.

Eğitim

Bilgi ve Eğitim Merkezi, dünya çapında gençlere ilham olması amacıyla eğitim programları geliştirir, üretir ve uygular. Bu çabaların temelini Anne Frank'ın yaşam öyküsü oluşturur. Anne Frank'ın yaşamında, antisemitizm, önyargılar, eşitsizlik, kimlik ve vatandaşlık haklarının reddi gibi olgular tayin edici rol oynar.

Stratejik Hedefler

Anne Frank House'un temel görevlerinden hareketle, şu stratejik hedefler belirlenmiştir:

- Anne Frank House'un ziyaretçilere açılması, Anne Frank Arşivi'nin yönetim ve bakımı
- Holokost, 2. Dünya Savaşı ve Nasyonal Sosyalizm bağlamı içinde Anne Frank'ın yaşam öyküsüyle ilgili materyal ve programların geliştirilmesi ve yayımlanması
- Antisemitizm ve Yahudilere edilen eziyetlerle ilgili bilgilendirme ve eğitim
- Açık demokratik bir toplumu güçlendirmeyi amaçlayan, temel haklar ve ayrımcılıkla ilgili bilgilendirme ve eğitimler

Bu stratejik hedefler çerçevesinde, 2012-2015 yılları arasında Anne Frank Evi'nin etkinlikleri 4 konu başlığı altında toplanabilir:

1. Antisemitizm
2. Eşitlik
3. Kimlik / Önyargı / Fikir oluşumu
4. Sivil toplum

İletişim

Anne Frank House
Prinsengracht 263-267
1016 GV Amsterdam, Hollanda

Cihan Tekeli

c.tekeli@annefrank.nl

www.annefrank.org/en/Sitewide/Languages/Turkce

ANNE FRANK MERKEZİ

Berlin'deki Anne Frank Merkezi, Amsterdam'daki Anne Frank House'un partner kuruluşudur. Anne Frank ve günlüğünün Almanya çapında algılanması ve hatırlanmasını amaç edinir. Antisemitizm, ırkçılık ve ayrımcılığa karşı, özgürlük, eşitlik ve demokrasi için çaba gösterir. Anne Frank Merkezi, Berlin'de "Anne Frank. Burada & Bugün" adlı daimi serginin yanı sıra, Almanya çapında gezici sergiler de düzenler. Gündemi dikkate alarak, özellikle gençlere yönelik, Holokost'un nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili pedagojik hizmet sunar.

Anne Frank Merkezi, daimi sergi kapsamında, okullar ve gençler için uzmanların refaketinde, bilgi ve yaş düzeyine uygun pedagojik turlar düzenler. Buna bağlı olarak toplantılar, yazarlarla okumalar ve söyleşiler, tanıklarla buluşma ve görüşmeler, seminerler, film akşamları, eğitim programları ve tartışma toplantıları organize eder.

Holokost, Nazi dönemi ve antisemitizm ile ilgili şu materyaller internet sayfamızda mevcuttur:

- "Okul heybesinde olmayanlar", eğitim materyali („Nicht in die Schultüte gelegt“, Lernmaterial; ISBN: 978-3- 86331-166-7, Metropol-Verlag)
- Anne Frank'ın Öyküsü (Anne Franks Geschichte, Whiteboard-Material)
- "Evi Keşfet" („Entdecke das Haus“, Whiteboard-Material)
- "Şimdi yapabileceğimi biliyorum" („Jetzt weiß ich, dass ich das kann“, Broschüre, 2014)
- Adil Oyun, Kararın Geçerlidir. (Fair Play. Deine Entscheidung zählt., Online-Spiel, 2014)
- Arka Ev (Das Hinterhaus, Bausatz)
- "Arayış" ve "Keşif", Holokost ve Nazi dönemiyle ilgili çizgi roman („Die Suche“ und „Die Entdeckung“, 2 Geschichtscomics zu Holocaust und NS-Zeit (Westermann/Schroedel-Verlag), 2007)
- Avrupa'da Antisemitizm, ders materyalleri (Antisemitismus in Europa, Unterrichtsmaterialien/Lehrkräfte- handreichungen, 2008) Bütün Yahudiler ... (Alle Juden sind ...)
- Antisemitizmle İlgili 50 Soru (50 Fragen zum Antisemitismus, Buch (Verlag an der Ruhr), 2008)
- Yahudi Çekmecesi (Die Judenschublade)
- Almanya'da Genç Yahudiler, belgesel film. (Junge Juden in Deutschland, Dokumen- tarfilm (Lingua Video), 2005)

www.annefrank.de/projekte-angebote/paedagogische-materialien

İletişim

Anne Frank Zentrum
Rosenthaler Straße 39
10178 Berlin-Mitte, Almanya
Telefon +49 (0)30/288 86 56-00
Fax +49 (0)30/288 86 56-01
zentrum@annefrank.de
www.annefrank.de
www.facebook.com/annefrankzentrum

ANTİSEMITİZM ARAŞTIRMA MERKEZİ

1982 yılında kurulan Berlin Teknik Üniversitesi Antisemitizm Araştırma Merkezi, dünya çapında bu alandaki en önemli araştırma kuruluşlarından biridir. Disiplinlerarası araştırmaların odak doktasını, geçmişte ve bugün ortaya çıkan antisemitizmin çeşitli nedenleri biçimleri ve etkileriyle ilgili konuları oluşturur. Holokost tarihi, Alman-Yahudi ilişkileri, ırkçılık ve şiddet olayları, Almanya'da azınlıklar bazı araştırma konularıdır. Araştırmaların yanı sıra, merkez elemanları üniversitede konuya dair dersler verir. Antisemitizm Araştırma Merkezi bilimsel, pedagojik, siyasi kurullarda danışmanlık yapmakta; sergilerin, okuma ve kitap tanıtımlarının yapılmasına katkıda bulunmakta, ders materyalleri geliştirmektedir.

İletişim

Zentrum für Antisemitismusforschung (ZfA)
TU-Berlin Fakultät 1Sekt. TEL 9-1
Telefunken-Hochhaus Raum 904 Ernst-Reuter-Platz 7
10587 Berlin, Almanya

Dr. Juliane Wetzel
Telefon +49 (0)30/31 42 13 97
wetz0154@mailbox.tu-berlin.de

GESICHT ZEIGEN!

Gesicht Zeigen! Für ein weltoffenes Deutschland e. V. [Göster Yüzünü! Dünyaya açık bir Almanya için] ırkçılığa, antisemitizme, zenofobiye ve sağ şiddete karşı mücadele verir. Dernek ünlüler tarafından desteklenen ve sivil cesareti teşvik eden kamu kampanyaları yürütür. Sivil topluma katılımı destekler ve her türlü ayrımcılığa karşı farkındalık yaratmayı hedefler.

Gesicht Zeigen! ön yargıları azaltan ve bir arada yaşamı teşvik eden proje ve faaliyetler geliştirir. Dernek, ulusal düzeyde klasik-bilişsel öğrenme yöntemleriyle yürütmenin zor olduğu demokratikleşmeye yönelik eğitim çalışmaları konusunda gençlere danışır. Materyaller geliştirir, uzmanları eğitir ve bir araya getirir. Gesicht Zeigen!'nin Berlin'de "7 x genç – Uyum ve saygı için eğitim mekanı" [7 x jung] okul dışı faaliyetlere ev sahipliği yapan bir mekanı da vardır. İnsanları bir araya gelerek adaletsizliğe karşı mücadele etme yönünde cesaretlendirir.

Metotlar, makaleler, materyaller, arşivler ve koleksiyonlar (online erişim mümkün) konusunda hizmet sunar ve bilgi verir.

Ulusal hizmet, materyaller ve arşiv:
www.gesichtzeigen.de

7 x genç Öğrenme Mekanı, Berlin:
www.7xjung.de

Medya Eğitimi için Online Materyaller:
www.undaction.de

Berlin'deki Diğer Eğitim Kuruluşlarıyla İş Birliği
www.geschichte-in-bewegung.de

İletişim

Gesicht Zeigen! Für ein weltoffenes Deutschland e.V.
Koppenstraße 93
10243 Berlin, Almanya
Telefon +49 (0)30/303 08 08-0
Fax +49 (0)30/303 08 08-30
kontakt@gesichtzeigen.de
www.gesichtzeigen.de

KARAKUTU

KARAKUTU

Karakutu, gençlerin tarihsel adaletsizliklerin nedenlerini ve sonuçlarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek insan hakları ve demokratik değerler konusunda duyarlılık kazanmasını hedefleyen bir sivil toplum kuruluşudur.

İstanbul'da kurulduğu 2014 yılından bu yana toplumun, özellikle gençlerin, egemen veya resmi olanlar dışındaki anlatıları da duymasını mümkün kılmak ve olgulara başka açılardan bakılabilmelerini sağlamak için çalışmalar yürütür.

Çalışmalarımızdan bazı örnekler aşağıdadır:

Hafıza Yolculuğu Programı:

Gençlerin dini, cinsiyete dayalı, etnik veya politik nedenlerle tarihsel olarak dışlanmış gruplara yapılan haksızlıkları keşfetmesini ve sorgulamasını hedefler ve üç temel faaliyet alanı içerir: genç anlatıcı ve araştırmacılara yönelik eğitimler, hafıza mekanlarının araştırması ve Hafıza Yürüyüşleri.

Commitment without Borders:

Holokost ve antisemitizmle mücadelede gençlik çalışmaları alanında rehber olacak yeni eğitim model ve yaklaşımları geliştirilmesini öngörüyor. Bu kapsamda Türkiye ve Almanya'dan eğitimci, gençlik çalışanı ve sivil toplum temsilcilerinin birbirinden öğrenmesini sağlayan faaliyetler içeriyor.

Adnan Ergeç Proje Fonu

Fon gençlerin Türkiye ile ilişkili toplumsal hafıza, geçmişle yüzleşme, toplumsal barış ve eşitliğin inşası ve/veya ayrımcılık konularıyla ilgili kültür-sanat veya araştırma projelerine destek sağlıyor.

İletişim

Karakutu Derneği
34433 Beyoğlu – İstanbul, Türkiye
info@karakutu.org.tr
www.karakutu.org.tr
[instagram.com/karakutuorgtr](https://www.instagram.com/karakutuorgtr)
[facebook.com/karakutuorgtr](https://www.facebook.com/karakutuorgtr)

KİGA

KİGA

POLITISCHE BILDUNG FÜR
DIE MIGRATIONSGESELLSCHAFT

KİGA e.V. (Kreuzberg Antisemitizm Karşıtı İnsiyatif) kar amacı gütmeyen bir dernek olarak kuruldu. Berlin'de büyüyen antisemitizme karşı bir yanıt vermek temel hedefti.

Kuruluş misyonu olan göçmen / Müslüman çevrelerle antisemitizm konusunu çalışmak hala önemini korusa da buna yeni alanlar eklendi. Eğitim alanındaki deneyimler, bilimsel bilgi ve değişen sosyo-politik şartlar KİGA'nın çalışma alanlarını genişletmesinin temel gerekçesi oldu. KİGA, yeni toplumsal zorlukların ortaya çıkmasıyla özellikle Müslüman karşıtı ırkçılık gibi farklı dışlanma biçimleriyle de ilgili çalışmaya başladı.

KİGA çalışmaları, sorun tanımı ve çözüm stratejileri, toplumsal olarak tartışılan konular etrafında devam eder. Ortadoğu çatışması hakkındaki antisemit söylem ve yorumlama kalıpları veya İsrail'in antisemit eleştirisi bu konular arasındadır.

KİGA diğer dışlama formlarıyla -özellikle Müslüman karşıtı ırkçılıkla- antisemitizm arasındaki bağlantıları da ele alır. Özellikle, Almanya ve Avrupa'da giderek ırkçı şiddet ve dışlanmaya daha çok maruz kalan Müslüman çevrelerde oluşan güçlü duyarlılık hakir görülmeyle mücadele etmek için önemlidir. Özellikle, KİGA bu çıkışsız görünen durumdan kurtulmak için sosyo-politik adımlar ve pedagojik stratejiler sunar.

Antisemitizm ve Müslüman karşıtı ırkçılık fenomenlerini bir arada düşünerek başarılı eğitim çalışmaları ve sosyal politikalar geliştirilebilir. Antisemitizme karşı çalışırken Müslümanların deneyimleri ve bakış açıları özellikle önemlidir.

Bu bağlamda KİGA öncelikle genç Müslümanları harekete geçirmek ve topluluklarında ırkçılık ve antisemitizme karşı daha etkili olmaları için onları güçlendirmeye önem verir.

İletişim

KİGA e.V.
Kreuzberger Initiative gegen Antisemitismus
Oranienstraße 34
10999 Berlin, Almanya
Telefon +49 (0) 30/23 58 82 30
mail@kiga-berlin.org
www.kiga-berlin.org

SACHSENHAUSEN ANMA MEKANI VE MÜZESİ

Eski bir toplama kampı olan Sachsenhausen Anma Mekanı ve Müzesi'nde (Gedenkstätte und Museum Sachsenhausen), eğitim hizmetlerinin odak noktasını 1936-1945 yılları arasındaki dönem ve orada yaşayan tutukluların hayat öyküleri oluşturur. Çok çeşitli dil ve formatlarda, kısa ya da bütün günü kapsayan, uzmanlar eşliğinde yapılan turlar temel pedagojik hizmetlerdir.

Seminerler, refakatli çok kültürlü ve uluslu anma günleri, gençlik kampları ve gençlik buluşmaları da kurumun faaliyetleri arasında yer alır. İçerik olarak tarihin orijinal kaynaklarından öğrenimi (Örneğin fotoğraflar, karakalem resimler, bulunan nesneler ve tutukluların yazdıkları rapor ve anılar) ve belli başlı konuların (tutukluların günlük hayatı, siyah tutuklular ve sömürgecilik, Roman ve Sintilere yapılan eziyetler ve Çingene karşıtlığı, Yahudiler, Holokost ve antisemitizm, failler, Alman halkı vs.) aktarımına önem verilir. Anma mekanlarına dair (Örneğin niçin anma yapmak gerekir? Nasıl?) genel sorular da uzman pedagoglar eşliğinde ziyaretçilerle tartışılıp işlenir.

İletişim

Gedenkstätte und Museum Sachsenhausen
Straße der Nationen 22
16515 Oranienburg, Almanya
info@gedenkstaette-sachsenhausen.de
www.stiftung-bg.de

Ziyaretler için

Tel.: +49 (0)3301 / 200-200
besucherdienst@gedenkstaette-sachsenhausen.de

Gençlik hostelinde geceleme için

www.jh-sachsenhausen.de

SİVİL VE EKOLOJİK HAKLAR DERNEĞİ – SEHAK

SEHAK, Türkiye'nin toplumsal ve siyasal hayatında yaşam alanlarının savunulması ve Türkiye'nin geçmişiyle bugününe damgasını vuran ayrımcı pratiklerin son bulması, demokrasinin sınırlarının yerelde ve ülke düzeyinde geliştirilmesi yönünde girişimlerde bulunmayı amaçlar. Dernek demokratik, insan haklarına saygılı, kültürel ve düşünsel farklılıkları zenginlik olarak gören bir sivil toplumu hedefler.

SEHAK'ın iki temel çalışma alanı, sivil ve ekolojik haklar olarak belirlenmiştir. Dernek bu çerçevede savunuculuk, kampanya, araştırma, eğitim, lobi ve benzeri çalışmaları yürütmektedir.

Sivil Haklar alanında planlanan ve yürütülen faaliyetlerimiz:

- Nefret suçlarıyla mücadele
- Irkçı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için mücadele
- Antisemitizm ile mücadele
- Tarihle yüzleşme konusunda çalışmalar
- Mültecilere yönelik ayrımcılık ve mülteci hakları konusunda çalışmalar
- Romanlara yönelik ayrımcılık konusunda çalışmalar

Sivil haklarla pek çok noktada örtüşen ekolojik haklar, her kesimden insanı, gezegende yaşayan her canlıyı ve gelecek kuşakları ilgilendirir. SEHAK bu çerçevede Türkiye'de eksikliği hissedilen ekolojik haklarının oluşturulması ve sivil haklarla bütünleşmesi sürecinde faaliyetler yürütmektedir.

İletişim

Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği (SEHAK)
Ömer Hayyam Cd. No:70/2, 34435 Beyoğlu – İstanbul, Türkiye
Telefon +90 212 253 2729
bilgi@sehak.org
www.sehak.org
www.facebook.com/sehak.tr

SOSYOLOJİ VE EĞİTİM ÇALIŞMALARI MERKEZİ – SEÇBİR

Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ilk ve orta öğrenim öğretmenleri ile akademi arasında köprü görevi görmeyi, iki alan arasındaki bilgi paylaşımını artırmayı, ders kitapları konusunda çalışmalar yapmayı hedefleyerek 2010'da kuruldu. Bunun yanı sıra, kimlik, çiftdilli eğitim, eğitimde ayrımcılık, demokratikleşme, yurttaşlık, yoksulluk, toplumsal cinsiyet gibi konu ve kavramların ilk ve orta öğretim düzeyi için materyaller geliştirmeyi ve bu konularda eğitim seminerleri düzenlemeyi amaçlıyor. Birim ayrıca eğitim alanında yapılan çalışmaların geniş bir eğitimci kitlesi ile paylaşılmasını sağlayacak bir zemin işlevi görmeyi de hedefliyor.

Hedefleri şöyledir:

- Kimlik, modernleşme, laiklik, demokratikleşme, yurttaşlık, yoksulluk, ayrımcılık gibi konuların eğitimde nasıl ele alınabileceğine dair materyaller geliştirmek ve bu konularda eğitim seminerleri düzenlemek
- Öğretmenlere yönelik eğitim seminerleri düzenlemek ve bu yolla birer “kanaat önderi” olan öğretmenleri evrensel değerler temeline daha donanımlı hale getirmek
- Akademinin ürettiği çalışmaların eğitimciler ile eğitimcilerin ürettiği materyallerin akademisyenler ile paylaşılması için zemin hazırlamak
- Sosyoloji bölümünün kentleşme, gençlik ve ayrımcılık konularında lise öğretmenleri ve öğrencileriyle yürüttüğü çalışmaları yaygınlaştırmak
- Özelde Sosyoloji ders kitapları, genelde tüm ders kitapları ile ilgili çalışmalar yapmak
- Resmi kuruluşlara ve sivil toplum kuruluşlarına özellikle çiftdilli eğitim, eğitimde ayrımcılık, vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitimi gibi konularda danışmanlık hizmeti vermek

İletişim

İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji
ve Eğitim Çalışmaları Merkezi
santralistanbul Kampüsü,
E2-319 Kazım Karabekir Cad. No:2/13
34060 Eyüp/İstanbul, Türkiye
Tel.: +90 212 311 7497
rc.ses@bilgi.edu.tr
www.secbir.org
www.vimeo.com/secbir

TOPLUM GÖNÜLLÜLERİ VAKFI – TOG

Toplum Gönüllüleri Vakfı, gençleri güçlendirerek toplumsal barış, dayanışma ve değişimin gerçekleştirilmesini gençler ile birlikte sağlamak vizyonuyla 2002'de kuruldu.

TOG,

- Gençlerin öncülüğünde ve yetişkinlerin rehberliğinde çeşitli sosyal hizmet projelerini hayata geçirmeyi
- Çevresindeki sorunlara çözüm üretebilen, kendine güvenli, girişimci ve duyarlı bir gençliğin oluşumuna katkıda bulunmayı
- Toplumda sosyal sorumluluk yönünde farkındalık yaratmayı hedeflemektedir.

Toplum Gönüllüsü gençler, üniversitelerinde kulüp, topluluk veya grup olarak örgütlenmekte, belirledikleri ihtiyaçlara göre sürdürülebilir sosyal sorumluluk projelerini hayata geçirmektedir. Bu projeler, sadece topluma katkı sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda gençlerin sorumluluk sahibi aktif bireyler olmalarına yardımcı olmakta ve kişisel gelişimlerini desteklemektedir. Vakıf, 80 ilde bulunan 129 TOG grubuyla faaliyet göstermektedir.

TOG ayrıca gençlik araştırmaları, burs programları ve uluslararası değişim programları yürütür.

Eğitim Çalışmaları:

Toplum Gönüllüsü gençlerin ihtiyaçları ve öncelikleri göz önüne alınarak birçok başlıkta eğitim modülü hayata geçirilmiştir. Eğitimlerde kullanılan formel olmayan eğitim teknikleri katılımcı gençlerin fikirlerini ve düşüncelerini deneyimleri ile birleştiren bir metodolojiye dayanır. Gençlerin yaşlılarından öğrenmelerini ve deneyimlerini paylaşmalarını hedefleyen akran eğitimi metodolojisi, çalışmaların sürdürülebilirliğini de sağlar.

Bu zemin, birbirlerinin düşünce ve deneyimlerinden öğrenen gençlerde bilgi artışını sağladığı gibi aynı zamanda istenilen tutum değişikliğine de imkan vermektedir.

TOG bünyesinde aşağıdaki başlıklarda eğitimler verilir:

- Sosyal sorumluluk eğitimleri
- Ekolojik okuryazarlık
- İnsan Hakları Çatısı altında verilen eğitimler (demokrasi, insan hakları, cinsiyet eşitliği, kültürel farklılıklara saygı ve toplumsal adalet)
- Eğitsel Kutu Oyunları: Barış Zamanı, Rengarenk, Hayat Zor, Kendine İyi Bak

- Kadınlarla toplumsal cinsiyet eğitimleri
- Toplum Gönüllüsü gençlerin gelişimine ve güçlenmesine katkı sağlayan 5 Anahtar Sistemi

İletişim

Toplum Gönüllüleri Vakfı
Aşirefendi Cad. No: 20 Ankara-Konya Han
34112 Eminönü/İstanbul, Türkiye
Telefon +90 212 522 1030
www.tog.org.tr

İletişim

Gedenk- und Bildungsstätte
Haus der Wannsee-Konferenz
Am Großen Wannsee 56–58
14109 Berlin, Almanya
Tel. +49 (0)30/80 50 01-0
bildung@ghwk.de

WANNSEE KONFERANSI EVİ

Haus der Wannsee-Konferenz - Gedenk- und Bildungsstätte

Bir sanayici tarafından inşa edilen villada, 20 Ocak 1942'de SS (Schutzstaffel) ve NSDAP'ın (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi) ve yönetici pozisyonundaki bakanlık temsilcisi 15 kişinin katılımıyla kahvaltılı bir toplantı gerçekleştirildi. Toplantıda, Avrupa'da yaşayan 11 milyon Yahudinin imhası meselesi konuşuldu. Daveti yapan İmparatorluk Güvenlik Dairesi (Reichssicherheitshauptamt) şefi Reinhard Heydrich'in niyeti başlayan Yahudi tehcirinde kendisinin önderlik rolünü onaylatmak ve Avrupalı Yahudilerin katledilmesinin sorumluluğunu önemli bakan ve parti içindeki bürokratlarla paylaşmaktı. Katılımcılar bu toplantıda, tam bir sessizlik içinde kendi bakanlıkları ve sorumlu oldukları daireler adına tam bir iş birliği içinde olacaklarını teyit ettiler. Böylelikle devlet aygıtının yönetici kadrosu, çoktan uygulanmaya başlanan Yahudilerin dışlanması, tehciri ve imhasından haberdar olmakla kalmayıp buna suç ortağı da oldular. Adolf Eichmann toplantının sonuçlarını bir tutanakta özetledi.

Wannsee Anma ve Eğitim Merkezi'ndeki daimi sergi, pedagojik toplantılar ve yüzlerce materyalin olduğu kütüphane ve medyatek aracılığıyla ziyaretçiler, Avrupalı Yahudilerin imha süreci, Almanların soykırımla ilgili tutumları ve hayatta kalanların ve kurban yakınlarının tepkilerine dair bilgi edinme ve tartışma olanakları bulurlar.

Gençler ve yetişkinler, merkezle bağlantı kurarak, hafıza turları, daimi sergi çerçevesinde küçük grup çalışmaları, seminer gibi çeşitli pedagojik hizmetlerden yararlanabilirler.

Antalya Atölye Çalışması, Ekim 2015

KÜNYE

Yayın

Aycan Demirel ve Derviş Hızarcı
Kreuzberger Initiative gegen
Antisemitismus (KlgA e.V.) adına
Oranienstraße 34, 10999 Berlin, Almanya
mail@kiga-berlin.org, www.kiga-berlin.org

Editör

Emrah Gürsel

Katkı Sağlayanlar

Aycan Demirel, Başak Tuğsavul,
Öndercan Muti ve Seval Gülen

Düzeltili

Başak Günsever

Çeviri

Alper Çırakoğlu, Doğan Akhanlı
ve Serin Erengezzgin

Tasarım

agnes stein berlin, www.agnes-stein.de

Hukuki Sorumlu

Aycan Demirel

Baskı

ER-AY Basım, İstanbul, Türkiye

Berlin, Haziran 2017

© KlgA e.V.

Bu yayındaki yorumlar kişilerin görüşünü
yansıtmakta olup KlgA ve diğer kurumsal
ortakların görüşlerini yansıtmamaktadır.

BORDE

Gefördert vom

Bundesministerium
für Familie, Senioren, Frauen
und Jugend

im Rahmen des Bundesprogramms

Demokratie **leben!**

JUGEND
für Europa

Nationale Agentur Erasmus+

ISBN 978-3-947155-01-9